

T.C.
AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**KIBRIS SORUNU VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ:
FEDERASYON, KONFEDERASYON VE BAĞIMSIZ İKİ
DEVLET ALTERNATİFLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Seden AŞTI

T.C.
AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**KIBRIS SORUNU VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ:
FEDERASYON, KONFEDERASYON VE BAĞIMSIZ İKİ
DEVLET ALTERNATİFLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Uğur ÖZGÖKER

Seden AŞTI

ÖZET

KIBRIS SORUNU VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: FEDERASYON, KONFEDERASYON VE BAĞIMSIZ İKİ DEVLET ALTERNATİFİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Seden Aştı

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Danışman: Doç. Dr. Uğur ÖZGÖKER

Aralık, 2015 - 99 sayfa

Kıbrıs sorunu, tarihin ilk dönemlerinden başlayarak, günümüze kadar devam eden ve güncelliğini hiçbir zaman yitirmeyen bir uluslararası mesele olmuştur. Hala çözümlenemeyen bu sorunun ana nedeni, Kıbrıs'ın jeopolitik öneminden kaynaklanmaktadır. Bugün uluslararası alanda hakim güçlerin Kıbrıs sorununun çözümüne gösterdikleri ehemmiyet; adanın Ortadoğu petrolünün ulaşım yollarına egemen olması, Ortadoğu'dan Afrika'ya uzanan ekseni kontrol etmesi, Anadolu-Ortadoğu-Süveyş Kanalı hattına hâkim olması, Süveyş Kanalı'ndan Hint ve Pasifik Okyanusuna uzanan deniz yolunun kontrol noktalarından biri olması ve Ortadoğu'da petrol merkezli muhtemel bir savaşta depo görevini üstlenebilecek olması gibi sebeplere dayanmaktadır. Ayrıca adada yaşayan Türkler ve Rumlar dışında; Yunanistan, Türkiye, İngiltere, ABD ve AB ülkelerinin ve son zamanlarda da İsrail gibi Akdeniz'in güneyindeki ülkelerin de, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge, petrol-doğalgaz arama faaliyetleri gibi konularla bu soruna dahil olmuş olmaları, çözüme ulaşamamasının en büyük nedenlerindedir. 2004 yılında, sorunun çözümü için federal bir sistem kurmayı vaat eden Annan Planı, Türk kesimi tarafından kabul edilmiş ancak Rumlar tarafından reddedilmiştir. Bugün, 2015 yılında adayı birleştirme müzakereleri devam etmektedir ve/fakat Annan Planı'ndan beri çözüme en fazla yaklaşılan süreç de günümüzde yaşanmaktadır. Bu tez çalışmasında; devlet sistemleri incelenerek, bu sistemlerin Kıbrıs'a uygulanabilirlik durumları değerlendirilmiş, bağımsız iki devlet alternatifi de göz önünde bulundurularak, adil ve kalıcı barışı sağlamak yolundaki en doğru çözüme ulaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Sorunu, Federal Devlet, Konfederal Devlet, Üniter Devlet, Karşılaştırmalı Devlet Sistemleri

ABSTRACT

CYPRUS CONFLICT AND SOLUTION PROPOSALS: FEDERATION, CONFEDERATION OR TWO INDEPENDENT STATES

Seden Aştı

Master Thesis, International Relations

Consultant: Doç. Dr. Uğur ÖZGÖKER

Aralık, 2015 - 99 pages

The Cyprus Conflict has been an international highlighted matter since the ages from the depths of history. The ongoing matter has not been solved for decades because of the island's geopolitical position. The domineer Powers of the World give such importance to the Cyprus Conflict as the island reigns the transportation of Middle Eastern oil resources, the route from Middle East to Africa, Anatolia, Middle East and the Pasific Ocean and controls the sea route from the Suez Canal to the Indian and Pasific Ocean. The island is also capable of being a storage in a probable oil-based war scenerio. As well as the Cypriot Turks and the Cypriot Greeks; Greece, Turkey, USA, EU and especially Israel lately are also involved in the conflict because of the continental shelf, restricted economic zone and oil-natural gas issues in the island. In 2004, the Annan Plan which promised establishing a federal system on the island, was accepted by the Turkish Cypriots, yet been rejected by the Greek Cypriots. Today in 2015, negotiations keep being held and also this period has been the closest to a solution since the Cypriot Annan Plan. The political systems and their possibilities of implement has been examined and the possibility of two independent states has been considered here in this thesis to finally approach the right solution for the Cyprus Conflict.

Key Words: Cyprus Conflict, Federation, Confederation, Unitary State, Comparative Politics

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
KISALTMALAR LİSTESİ	XI

1. BÖLÜM

GİRİŞ

.....	1
-------	---

2. BÖLÜM

DEVLET SİSTEMLERİ

2.1. Devlet Sistemleri	4
2.1.1. Üniter Devlet Sistemi.....	4
2.1.1.1 Merkezi Tek Yapılı Devlet.....	4
2.1.1.2 Yerinden Yönetimli Tek Yapılı Devlet.....	5
2.1.2. Federal Devlet Sistemi.....	7
2.1.2.1. Federal Devlet Sisteminin Hukuksal Yapısı.....	9
2.1.2.2. Federal Anayasalar.....	9
2.1.2.3. Çift Meclis Sistemi	10
2.1.2.4. Yürütme	10
2.1.3. Federal Devlet Sistemini Ortaya Çıkartan Nedenler	11
2.1.4. Birleştirici veya Ayırıcı Unsur olma Açısından Federal Devlet Sistemi.....	12
2.1.5. Konfederal Devlet Sistemi.....	15

2.1.6. Devletler Hukuku Açısından Üniter, Federal ve Konfederal Devlet Sistemleri Arasındaki Farklar -----	16
2.2. Kıbrıs Adası'nın Tarihçesi -----	20
2.2.1. Kıbrıs'ın Tarihsel Gelişimi İçerisinde Uluslararası Alanda Hakim Güçlerle olan İlişkisi -----	21
2.2.1.1. Kıbrıs ve AB İlişkisi -----	22
2.2.1.2. Kıbrıs ve İngiltere İlişkisi -----	24
2.2.1.3. Kıbrıs ve ABD İlişkisi -----	26
2.2.1.4. Kıbrıs ve Rusya İlişkisi -----	32
2.2.1.5. Kıbrıs ve Yunanistan İlişkisi -----	34
2.2.1.6. Kıbrıs ve İsrail -----	36
2.2.2. Kıbrıs Tarihsel Gelişimi İçerisinde Annan Planı'nın Yeri -----	44
2.2.2.1. Annan Planı'nda Öngörülen Federal Yapı -----	44
2.2.2.2. Annan Planı'nda Yer Alan İki Bölgelilik ve Toprak Düzenlemeleri -----	45
2.2.2.3. Annan Planı Çerçevesinde Garantörlük ve Adanın Askersizleştirilmesi -----	46
2.3. Tarihi Sebepler Bağlamında Yönetim Arayışları -----	47
2.3.1. Kıbrıs ve Üniter Devlet Sistemi -----	47
2.3.2. Kıbrıs ve Federal Devlet Sistemi -----	49
2.3.2.1. Kıbrıs'ta Olası bir Federal Yapılanmanın Araç veya Amaç Olma Potansiyeli -----	52
2.3.2.2. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Federal Devlet Sistemi Önerisi -----	57
2.3.3. Kıbrıs ve Konfederal Devlet Sistemi -----	61
2.3.3.1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Konfederal Devlet Sistemi Önerisi -----	63

2.3.4. Kıbrıs'ta Bağımsız İki Devlet Alternatifi -----	69
--	----

3. BÖLÜM

DEVLET SİSTEMLERİNİN UYGULANIŞI

3.1. Devlet Sistemlerinin Dünyadaki Örnekleri-----	73
3.2. Kıbrıs'a Örnek Teşkil Edebilecek Emsal Devletler -----	76
3.2.1. Belçika -----	76
3.2.1.1. Belçika Modelinin Kıbrıs'ta Uygulanabilirliği -----	77
3.2.2. Kosova -----	79
3.2.2.1. Kosova Kıbrıs İçin Örnek Teşkil Edebilir mi? -----	81

4. BÖLÜM

KIBRIS'TA SON DURUM

-----	84
-------	----

SONUÇ ve ÖNERİLER

-----	86
-------	----

KAYNAKÇA-----	91
---------------	----

ÖZGEÇMİŞ-----	99
---------------	----

KISALTMALAR LİSTESİ

KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AB	: Avrupa Birliği
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Kıbrıs tarihi, adanın hakimiyetini elde etmeye, elinde tutmaya ve kaybetmemeye çalışan uygarlıkların savaş ve mücadeleleri ile doludur. Bugün toplumsal ve ekonomik açıdan Avrupalı olan Kıbrıs adası, coğrafi ve tarihi açıdan Ortadoğu'ya olan bağlılığını, yaşadığı siyasi ve hukuki karışıklıklardan kurtulamayarak ortaya koyar. Adanın askeri, ekonomik ve siyasi açıdan bu denli vazgeçilmez olmasının sebebi coğrafi özellikleridir ve Akdeniz'in ortasındaki bu güzelliğe bin yıllardır gösterilen ilgi, bugün ada üzerinde mevcut olan iki yönetimin tartışmalı statüsünü barındırmakta ve geleceğe güvenle bakmasını sağlayacak olan çözümü beklemektedir. Kıbrıs sorunu, anavatanlar olarak kabul edilen Yunanistan ve Türkiye kadar uluslararası alanda hakim güçlerin, özellikle ABD ve AB'nin de dış politikalarında ziyadesiyle önemli bir yer tutmaktadır. Kıbrıs'la ilgili bir takım menfaatlere dayalı politik, ekonomik ve askeri beklentileri olan bu güçlerin katılımı, Kıbrıs sorununu hem içinden çıkılamayacak karmaşıklıkta bir durum haline getirmiş, hem de tarafların benimseyeceği kalıcı ve adil bir çözümden yoksun kılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Kıbrıs adası üzerinde yıllardır süregelen anlaşmazlığı ortadan kaldırmak adına meseleyi incelemeye öncelikle devlet sistemlerini tanımaktan başlayarak, sosyo-kültürel öğelerden dikkate alınması gereken noktalara da değinerek, Kıbrıs'ta kurulması gereken devlet sisteminin federasyon mu konfederasyon mu olduğunu yoksa Kıbrıs'ta bağımsız iki devlet alternatifinin adil ve kalıcı çözüme ulaşmada en iyi yol mu olacağı sorularını, hukuki bulgularla irdeleyerek ve elde edilen cevapları da değerlendirerek, adil ve kalıcı barışı sağlayacak olan somut çözüm önerisine ulaşmaktadır.

Kıbrıs Sorununa çözüm bulacak en uygun devlet sistemine ulaşabilmek adına yapılması gereken ilk şey, sorunun nereden kaynaklandığını bulmaktır. Bunun için de tarihsel süreç tarafsız bir şekilde incelenmeli ve daha sonra ileriye dönük sağlıklı değerlendirme ve öneriler yapılmalıdır. Aksi takdirde sorunu doğru anlamak ve dolayısıyla da doğru bir çözüm önerisi ileri sürmek mümkün olamaz. Dolayısıyla Kıbrıs sorununun çözülmesi için, önce Kıbrıslılar'ın, daha sonra da ada dışındakilerin sorunu çok iyi anlaması ve anladıktan sonra çözüm önerisi getirmesi gerekmektedir. Bu yüzden bu çalışmada iki toplumun da lehine bir sonuca varmaya çalışılırken, uyuşmazlığın günümüze dek çözülememiş olmasının temelinde yatan, Kıbrıslı olma bilincinin

Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarına aşılınmamış olması ve her iki toplumun da taraflı bir tarih bilincine yönlendirmiş olmaları gibi önemli iç unsurlar da göz önünde bulundurulmaktadır.

Hiç şüphe yoktur ki bilimsel ve objektif gerçeklere dayanan tarafsız çalışmaların çoğalması, hem her iki toplumun da kendi geçmişini bilmesi, hem de Kıbrıs sorununun çözümü açısından hayati önem teşkil etmiş ve bu tür çalışmaların artması, bugüne kadar gelinen noktada ada üzerinde sürekli barış ve istikrarın tesisi ve temine ışık tutmuştur. Bu tez çalışmasını diğerlerinden ayıran özellik; çalışmanın, bugüne kadar sonuca en çok yaklaşılmış, en kritik dönemde hazırlanıyor ve en güncel gelişmeleri ihtiva ediyor olması ve çok kısa bir süre içerisinde kurulması muhtemel devlet sistemine tanıklık edecek olma ihtimalidir.

Bu tez çalışmasında; adada adil ve kalıcı çözüme ulaşabilmek için dünyada geçerli mevcut devlet sistemlerinden hangisinin hukuki bakımdan benimsenerek Kıbrıs'ta uygulanıp uygulanmayacağı tespit edilmektedir. Tez çalışmasının giriş kısmında konunun tanımı, amacı, önemi, sınırlılıkları, varsayımı, diğer tezlerden farkı ve yöntemi belirtilmiş, ikinci bölümde devlet sistemleri genel olarak tanımlanmış, Kıbrıs adasının ve sorunun tarihçesi kısaca anlatılmış ve elde edilen hukuki bulgulara dayanılarak dünyadaki devlet sistemlerinin ve Kıbrıs'ta bağımsız iki devlet alternatifinin uygulanabilirlik olasılıkları ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde, devlet sistemlerinin genel olarak dünyada ne şekilde uygulandıklarından hareketle, Kıbrıs'a bu konuda emsal teşkil edebilecek ülkeler incelenmiş ve Kıbrıs'ta yaşanan son gelişmelerden bahsedilerek çalışmanın sonuç bölümünde de adada adil ve kalıcı barışı sağlayacak olan somut çözüm önerisine ulaşılmıştır.

Bu tez çalışmasının temel varsayımı şudur: "Kıbrıs'ta iki toplumlu ve iki kesimli bir federal devlet sisteminin hukuki bakımdan benimsenmesi ile adil ve kalıcı barışın sağlanması arasında bir ilişki vardır." Bilindiği gibi hukuk kuralları, toplum içerisindeki kimselerin ilişkilerini düzenleyen ve onları doğru şekilde davranmaya iten kurallardır. Kıbrıs'ta kurulacak olası federal devlet sisteminin müeyyideye bağlayacağı hukuk kuralları da, adada varolan iki toplum açısından arzu edilen adil ve kalıcı bir barış ortamını yaratacaktır. Dolayısıyla kabul edilecek olan federal yapının hukuki bir temelde yapılandırılarak, Kıbrıs'ı uluslararası sisteme dahil etmesi ve bugüne kadar karşılaşılan sosyal ve ekonomik sıkıntılardan kurtarması zaruridir.

Bu tez çalışmasında; tanımlayıcı ve betimleyici bir araştırma tasarımı kullanılarak, Kıbrıs sorunu nitel verilerle değerlendirilmekte, Kıbrıs'ta adil ve kalıcı barışı sağlayacak unsurlar ilgili

literatür eşliğinde analiz edilmekte ve hukuki bakımdan benimsenecek devlet sisteminin hangisi olması gerektiği tespit edilmeye çalışılmaktadır. Çalışmanın literatür taraması bölümünde, sosyal bilimlerde en yaygın kullanılan yöntemlerden biri olan doküman tarama modeli kullanılmış, konu başlıklarına uygun şekilde taranan dokümanlar konulara göre tasnif edilmiş ve konuya ilişkin bilgiler değerlendirilmiştir.

Bu Yüksek Lisans Tez Çalışması, Seden Aştı tarafından hazırlanmıştır ve tezin danışmanlığını Doç. Dr. Uğur ÖZGÖKER yapmıştır. Tezin savunma jürisinde Doç. Dr. Hüseyin Çelik ve Yrd. Doç. Dr. Güneş Koç bulunmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Devlet Sistemleri

2.1.1. Üniter Devlet Sistemi

Üniter devlete basit ya da tekil devletler de denmektedir. Tek yapılı devlet sisteminde mutlak bir hukuk ve kanun birliği vardır. Bunun yanısıra ülke sınırları içinde de yasama, yürütme ve yargı birliği söz konusudur.

Devletin tek yapılı olup olmaması, kurucu güç tarafından veya kanuni düzenleme ile gerçekleştirilen siyasi bir tercihtir. Ancak bahsi geçen kurucu güç veya kanuni düzenlemeyi gerçekleştirecek olan yasama meclisi, devletin tek yapılı olup olmayacağı düzenlemesine dair takdirde bulunamaz zira bunu belirleyen unsurlar tarihi, sosyal, ekonomik, coğrafi ve kültürel unsurlardır.

2.1.1.1. Merkezi Tek Yapılı Devlet

Merkezden yönetim ilkesinde kamu hizmetleri ve bu hizmetlerin yürütülmesini sağlayacak ekonomik olanaklar merkezileşmiş, yani tüm yetki ve sorumluluklar merkezde toplanmıştır.

Merkezden yönetimde yönetim işleri, belirlenen yetkililerce, başkentte yürütülür. Fakat burada, merkezdeki yetkililer, bütün ülke üzerinde yönetim işlerini doğrudan yerine getiremeyecekleri için, yetkili olmayan ve inisiyatifte bulunmadan üstlerinden aldıkları emirleri yerine getirecek olan memur ve kamu görevlileri atarlar. Bu memur ve kamu görevlileri belli yerlerde gerçekleştirdikleri hizmetler için gereken işlemleri düzenleyip merkezin onayına sunar ve uygularlar (Teziç, 1991: 120).

Bu tarz bir uygulamaya sahip olan üniter devlet sisteminin, geniş coğrafi alana sahip ülkeler için kurumsal yapı açısından uygulaması çok güç bir sistem olacağı açıktır. Halbuki günümüzde devletlerin, karşılaması her geçen gün daha da güçleşen ekonomik ve toplumsal ihtiyaçların karşılanabilmesi ve devlet yönetimine dair açıkların kapatılabilmesi adına çok daha dinamik bir yapıyı haiz olan bir devlet sistemi benimsenmesi gerekmektedir.

“Merkezi tekil devlette, idare, aynı yasama ve yargılamada olduğu gibi, tek elden yürütülür. Bu yönetimin otoriter niteliği dolayısıyla ülkede birliği, bütünlüğü sağlamasına karşılık, kırtasiyeciliği artırdığı gibi, yerel hizmetlerde halkın yönetime katılmasını hiçe indirmektedir (Teziç, 1991: 121)” ve bu da günümüz modern devletinde olmaması gereken bir özelliktir.

2.1.1.2. Yerinden Yönetimli Tek Yapılı Devlet

Yerinden yönetim, yani adem-i merkeziyetçilik, bir ülkenin idari hizmetlerinin, farklı yörelerde oturan halkın kendi aralarından seçtikleri kişiler tarafından ve merkezi devlet dışında yürütülmesidir.

Adem-i merkeziyet'in başlıca iki türü vardır. İlki, merkezdeki kuruluşların belli işlevleri yerine getirmelerine yetecek bir ya da daha çok yetkiyi, yetki genişliği adı verilen uygulamayla, merkezden uzaktaki bir örgüte kendi adlarına kullanmak üzere devretmeleri şeklindedir. Yetki genişliğinin, adem-i merkeziyetin değil ve/fakat merkeziyetçiliğin bir ürünü olduğu fikrini benimseyenler de vardır. İkincisi ise, kanunlarca oluşturulmuş yönetim organlarının, yine kanunların belirlediği tüzel ve siyasal yetkilerle donatıldığı, gerçek anlamda bir yerinden yönetim uygulamasıdır. Her ne kadar “yerinden yönetim sistemi, devletin tek yapılı olma özelliğini ortadan kaldırmamakta olsa da özellikle de etnik ve kültürel farklılıkların coğrafi bir paydada bulunduğu birçok ülkede, yerinden yönetimin güçlendirilmesi talepleri, devletin üniter yapısına yöneltilmiş bir tehdit olarak algılanmaktadır (Teziç, 1991: 122)”.

Federal devlet sisteminin yapılanması sürecinde, devlet yönetimine dair ortaya çıkacak bu tarz olası taleplerin herhangi bir değişikliğe yol açmaktan çoğu zaman uzak olacağını söyleyebiliriz. Zira üniter devlet sisteminin yukarıda belirtilmiş olan özelliklerine bakıldığında, üniter devletlerdeki özerk yapılanmalar ile federal devletlerdeki federe birimler arasında anayasal güvence açısından önemli hukuki farklılıklar olduğu görülmektedir.

“Federal sistemde, yetki bölüşümüne ilişkin kurallar anayasa ile belirlenir ve yönetimlerden biri tarafından tek yanlı olarak değiştirilemez. Buna karşılık, üniter devlette, özerk yönetimlerin yetkileri genellikle yasa ile düzenlenir. İtalya ve İspanya örneklerinde olduğu gibi, anayasal güvence söz konusu olsa bile, merkezi yönetim tek yanlı bir işlemle yetki bölüşümüne ilişkin anayasa hükümlerini değiştirebilir (Uygun, 1997: 173)”. Ayrıca günümüzde, bazı üniter devletlerin, etnik, dilsel, dinsel veya tarihsel unsurlarla farklılaşan bölgelerinin, özerklikten farklı şekillerde yararlandıklarını görebiliriz. Bu tür bölgelerin özerklik statüleri, İtalya ve İspanya'da anayasal güvence ile, Birleşik Krallık'ta ise, Kuzey İrlanda, İskoçya ve Galler'in özerklikleri anayasal güvence ile değil ve/fakat kanun ve güçlü siyasal gelenekler ile korunmuştur.

Siyasal sistemler, çoğu kez, toplumda egemen olan siyasal kültüre göre şekillenirler. Buna göre, üniter, federal ve konfederal devlet sistemlerinde üç ayrı siyasal kültürün varlığından söz edilebilir.

Üniter devlette, yurttaşlar, ulusal kimliklerini en üst sıraya koyma eğilimindedirler. Bölgesel ve yerel kimlikler ikinci sırada gelir ve bu durumda merkezi yönetim, en küçük sorunların çözülmesinde bile başvuru olan ilk yönetim birimi durumundadır. Federal devlette ise yurttaşlar kendilerini iki ayrı kimlikle tanımlarlar. Ulusal kimlikleri kadar, bölgesel kimlikleri de önem taşıyor (Uygun, 1997: 166) . Bu durumda yurttaşların federal yarınetime de federe yarınetime de bağıllık duyduklarını ve federal yarınetimin, sorunların çözümü için başvuru olan merkezlerden yalnızca biri olduğu ve büyük sorunların çözümü için federal yarınetime, diğer birtakım sorunlar için federe yarınetimlere başvurduklarını söyleyebiliriz. Konfederasyonda ise, üniter devlette olduğu gibi, birinci kimlik ulusal kimliktir. Yurttaşlar, kendilerini, öncelikle konfederal siyasal birliğe değıl ve/fakat ulusal devletlerine bağıl hissederek. Genellikle, askeri bir dış tehdidin varlığı gibi istisnai durumlar dışında, hemen hemen tüm sorunların çözümünü kendi devletlerinden beklerler.

Birer üniter devlet olmakla birlikte, İtalya, İspanya ve İngiltere’de federal sistem kültürünün izleri görülür. Her üç devlette de, bazı bölgelerde ırk, dil, din ve benzeri öğelerin farklılaşmasına dayanan bölgesel kimlikler, ulusal kimliğin yanı sıra varlıklarını ve önemlerini korumuşlardır. Halk, merkezi yarınetimin yanında, kendi bölgesel yarınetimlerini de sorunların çözümünde önemli bir iktidar merkezi olarak değerlendirmiştir.

Federal devlet, merkeziyetçi olmama ilkesine dayanması özelliğı ile üniter devletten ayrılır. Bu noktada federasyon ile konfederasyon arasında bir benzerlik vardır (Öztürk N. K., 1992: 72). Her iki sistem de, merkeziyetçi olmama ilkesine dayanır ve çok merkezli sistem çerçevesinde incelenebilir. Fakat Öztürk’e göre bu durum, federal devletin konfederasyondan mutlak şekilde ayırt edilemeyeceğı anlamına gelmez .

Dolayısıyla, bütün devlet sistemleri gibi, üniter devlet sisteminin de merkezinde insanı ve toplumsal talep ve ihtiyaçların belirlediğı siyasi ve hukuki süreçleri barındırdığını ve dolayısıyla da siyasi ve hukuki yapılanmaların, ülkeden ülkeye ve toplumdan topluma değıştiğı gibi, kendi içinde de sürekli bir devinim içinde olduğunu söyleyebiliriz.

Son yetmiş yıl içinde ekonomik ve siyasi alanda yaşanan değişimler, devlet yönetiminde de ehemmiyetli değişim ve gelişimleri benimseme gereği doğurmuştur. Bu değişim ve gelişimleri benimsemesi gereken sistemlerden birisi de üniter devlet sistemidir. Kuşkusuz içinde bulunduğumuz süreç yeni yapılanmaları da gündeme getirmektedir. Uygun'a göre bugün hukuki, ekonomik, yönetsel ve sosyal yapı bakımında çağa uyum sağlayamayan devletler, gerek üniter sistem olsun gerekse başka bir sistem olsun, bir çözülme sürecine girecek ve toplumlarını büyük bir kaos içine sürükleyeceklerdir. Yukarıda belirtilen nitelikleriyle üniter devlet sisteminin, federal ve konfederal yapılanmalara göre daha eski bir tarihe sahip olması bağlamında, çağımız şartlarına uyarlanması açısından bu örgütlenmelere göre daha büyük zorluklar yaşadığını söyleyebiliriz (Uygun, 1997: 170).

2.1.2. Federal Devlet Sistemi

Çok etnikli olup da, çok etnikliliğin yarattığı uyuşmazlıkları federal devlet sistemi ile çözmeye çalışmış pek çok ülke vardır. Bu ülkelerin çözüme ulaşabilmek adına neden federal devlet sistemini benimsedikleri sorusunun cevabını bulmak için federalizmin ne olduğunu bilmek şarttır.

Federal terimi özünde federal bir düzenlemeyi, bir anlaşma ile kurulmuş ve yürütülen bir ortaklığı anlatır. İç işlerde ortaklar birbirlerinin bütünlüğüne saygı gösterir ve aralarında özel bir dayanışma oluşturup (Keleş, 2012: 91), bu ilişkiyi geliştirmek için ellerinden geleni yaparlar. Burada önemli olan, kurulmuş olan sistemin adil ve kalıcı barışı sağlayacak şekilde hayata geçirilmesi nihai amacının, hukuki unsurlar yerine getirilerek gerçekleşip gerçekleşmeyeceğidir.

En geniş anlamda federalizm, kişilerin, toplulukların ve yönetimin, tarafların ortak amaçlarına ulaşmalarını sağlayacak olan unsurları gerçekleştirmek amacını güden, kalıcı ve/fakat sınırlı bir bileşiminden oluşmaktadır (Şenocaklı, 2003: 6-7).

Siyasi açıdan federalizm, anayasal yetkilerin dağılımı ile ilgilidir. “Belli bir toprak parçası üzerinde bulunan devletlerin siyasal sınırları ile, belli etnik toplulukların yaşamakta olduğu yerlerin sınırları ile, belli etnik toplulukların yaşamakta olduğu yerlerin sınırları arasındaki uyumsuzluklar, çoğu kez, bir federal çözümü zorunlu kılmaktadır. Gerçekte, federal sistem, belli bir yörede yaşayanların kültürel kimliklerinin, hak ve yetkilerinin tanınması ilkesine dayandığından, bu sistem yöresel ve kültürel kimliklerini korumak ve geliştirmek isteyen toplulukların çıkarlarına uygun düşmektedir (Keleş, 2012: 91).”

Hukuki açıdan federalizm ise anayasanın yazılı, yazısız ya da kısmen yazılı olması değil ve/fakat üstün olması, dolayısıyla da anayasanın üstünlüğü ilkesinin sonucu olarak anayasanın katılığını sağlayacak bazı düzenlemelerin getirilmesi ile ilgilidir. Katı anayasa ilkesi, diğer bir deyişle, anayasa değişikliğinin güç koşullara bağlanması, üniter devlet sisteminin özelliklerinden biridir. Anayasanın katılığını sağlamak üzere, anayasa değişikliğinin teklif, karar ve onaylanma aşamalarında biçim ve usul yönünden, bazen de süre ve içerik yönünden (Eryılmaz, 2012: 115-116) çeşitli kayıtlamalar getirilir. Federal ülkelerde, anayasanın katılığı ilkesinin temel amacı, anayasanın iktidar merkezleri arasındaki yetki bölüşümüyle ilgili kurallarının, yönetimlerden biri tarafından tek taraflı olarak değiştirilmemesinin güvence altına alınmasıdır.

Tamçelik'e göre (2008), federalizm nedir sorusunun cevabına ulaşabilmek için, bu sorunun cevabını arayan klasik teorinin bilinmesi şarttır. Dual Federalism ve Coordinate Federalism olarak da adlandırılan bu teori, bugün dünyadaki ilk federal anayasa olarak kabul edilen Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'nın yürürlüğe girdiği 1789'dan bir süre sonra oluşturulmuştur ve 1930'lu yıllara kadar egemen tek teori olarak kalmıştır. Daha sonra, Kanada, Avustralya ve İsviçre Anayasaları da teorinin biçimlendirilmesinde etkili olmuştur. Klasik teoriyi benimseyenlere göre, ABD, Kanada, Avustralya ve İsviçre, federal devlet sistemini temsil eden iyi örneklerdir.

Klasik teoriye göre, yönetimlerden biri diğerinden üstün olmayıp, her biri kendi yetki alanı içinde üstün otoritenin sahibidir. Biri diğerine bağımlı değildir. Keleş'e göre (2012) yönetimlerin birbirlerinden bağımsız, kendi yetki alanları içinde üstün otoriteye sahip siyasal birimler olarak hareket edebilmeleri anayasal güvenceye bağlanmıştır.

Klasik teorinin iki temel varsayımından biri, yönetimlerin birbirlerinden bağımsızlığı, diğeri ise yönetimler arası eşitliktir. Bu eşitlik, herkesin yasalar önünde eşit olduğunu kabul eden hukuki eşitliktir. Federal bir devletin anayasası, her iki yönetim düzeyinin yetki alanını belirleyerek, bu alanlar içinde yönetimlerin bağımsız hareket etmelerine olanak tanımanın yanısıra onların eşitliğini de güvence altına alır. Federal devlette, federe birimler (eyaletler), yetkilerini federal yönetimden almadıkları gibi, federal yönetimler de yetkisini eyalet yönetimlerinden almaz. Her iki yönetim düzeyi, yetkilerini anayasadan alır. Anayasa karşısında federal ve federe yönetimler eşit olup, biri diğerinden üstün değildir. Federal devletin temel özellikleri olarak kabul edilen yönetimlerin eşitliği ve bağımsızlığı, klasik teori taraftarlarını, federal sistemin diğer devlet

sistemleri ve siyasal örgütlenmelerden kolayca ayrılabilceği sonucuna götürmüştür (Uygun, 1997: 27-28-29-30-31).

Klasik teoriye yöneltilen en büyük eleştiri, bu teorinin federalizmi yalnızca anayasalara ve anayasalarda düzenlenen kurumsal yapıya dayanarak açıklaması ve yönetimlerin bağımsız olduğu iddiasının gerçeği yansıtmadığıdır. Ancak böyle bir hukuki yaklaşım yetersizdir, zira anayasalarda yer alan kuralların öngördüğü sistem ve uygulamada gerçekleşen sistem genellikle birbirinden çok farklıdır (Uygun, 1997: 40-41). Anayasal düzeyde devlet faaliyetleri yönetimler arasında bölünmüş olsalar bile uygulamada yönetimler, devlet faaliyetlerine bir şekilde katılmaktadırlar ve yönetimlerin bağımsızlığından değil ve/fakat karşılıklı bir bağımlılıktan söz edilebilir.

Klasik teori yönetimlerin bağımsız olduğu görüşüne karşı çıkan görüşlerin, federal devleti tanımlarken, bağımsızlık sözcüğünden ziyade özerklik, yönetimlerin hukuki eşitliği veya yönetimlerin farklı kimlik ve özelliklerinin korunması (Uygun, 1997: 42) gibi ifadeleri tercih etmekte oldukları da unutulmamalıdır.

2.1.2.1. Federal Devlet Sisteminin Hukuksal Yapısı

2.1.2.1.1. Federal Anayasalar

Anayasaların, devletin yapısı açısından tek devlet ve federal devlet, hükümet şekli olarak monarşi veya cumhuriyet, kamu erkleri açısından yasama, yürütme, yargı ve değiştirilme biçimleri açısından ise eğer herhangi özel bir yonteme gerek yoksa yumuşak anayasa, özel bir yonteme gerek bulunmaktaysa ise sert anayasa olarak ayrılmakta oldukları bilinmektedir. Uygun'a göre (1997), federal devlet sistemlerindeki anayasalarda devleti kuran belge, devlet düzeninin temel ilkelerini ortaya koyması açısından çok büyük bir öneme sahiptir. Bu özelliği ile federal anayasalar, çoğunlukla sert anayasalar olarak tanımlanmaktadır.

Federal, konfederal ve üniter devlet sistemlerinde anayasa, devlet yetkilerinin ülkenin bütünü ile bu bütünü oluşturan parçaların hükümetleri arasında paylaşılması esasına dayanmaktadır.

Federal devlet sistemi, iç yapısıyla ele alındığı zaman tek yapıli devlet gibi yasama, yürütme ve yargılama organlarına sahip bir siyasi kuruluştur (Şenocaklı, 2003: 15). Federal devlet sistemindeki anayasalarda hükümetin yetkileri, üye devletlerin hükümetleri arasında öyle bir bölüşürülmüştür ki, üye devletlerin hükümetleri de kendi alanları içinde hukuksal açıdan

bağımsızdırlar. Federal devlet sisteminde, tüm ülkenin ve üye devletlerin yasama organlarının yetkileri, her iki yasama organının da birbirinin emri altında değil ve/fakat aynı sıra ve derecede olacak şekilde sınırlandırılmıştır (Şenocaklı, 2003: 29-30-31).

2.1.2.1.2. Çift Meclis Sistemi

Çağdaş federal devletlerde, halk iradesinin temsil edildiği federal yasama organı olan parlamentonun iki temel görevinden biri federal yönetimin yetki alanına giren konularla ilgili yasama faaliyetinin gerçekleştirilmesi, diğeri ise federe devletlerin ulusal politikanın belirlenmesine katılımını sağlamaktır (Şenocaklı, 2003: 319).

Kurulacak devletin hükümet sistemi ister parlamenter, ister başkanlık, isterse meclis hükümeti olsun, federal devletin yapısı bakımından bunun büyük bir önemi yoktur. Burada federal devletin özelliğini belirleyen (ve hem bir bütün olarak halkı ve hem de federe devletlere bölünmüş olan halkı ihtiva edişi ve bu ikisinin ayrı ayrı temsil ediliyor oluşu açısından doğal bir zorunluluk olan) unsur, parlamentonun iki meclisli oluşudur. (Şenocaklı, 2003: 16).

Birkaç istisna dışında, bütün federal devletlerde, federal parlamentolar iki meclisten oluşur. Temsilciler Meclisi, Halk Meclisi ve Milletvekilleri Meclisi gibi adlarla anılan birinci meclis halkın bütünü temsil eder. Bu meclise, federe birimlerden nüfuslarıyla orantılı olarak temsilci seçilir. Birinci meclisin yapısı ve işlevi, üniter devlet sistemini benimseyen ülkelerdeki ulusal parlamento ile karşılaştırılabilir. Her iki durumda da, halk bir bütün olarak temsil edilmektedir.

Federal yapıları ikinci meclis, bütün halkı değil ve/fakat üye devletleri temsil eder. İkinci meclislerin kuruluşu, niteliği ve işleyişi bakımından, federal ülkeler arasında büyük farklılıklar vardır. Federal siyasal sistem açısından önemli olan, bütün bu farklılıkların ötesinde, ortak bir özellik olarak temsilin niteliğidir (Uygun, 1997: 319-320).

2.1.2.1.3. Yürütme

Federal devletlerde yürütme organları, yapıları ve işlevleri bakımından farklı özellikler gösterirler. Federal yürütme organı, Kanada, Avustralya ve Almanya'da parlamenter, ABD'de başkanlık, İsviçre'de ise meclis hükümeti ile başkanlık sistemini birleştiren kollojyal sisteme göre oluşturulmuştur. Farklı yapılarıdaki bu üç federal yürütme organı da, bu ülkelerde başarıyla işlemektedir çünkü bu ülkelerde yönetsel faaliyetlerin aksamaması için hayati unsurlar olan ve sisteme meşruiyet kazandıran tüm halkın ve federe halkların adil temsil edilmesi ve işbirliği, iyi

niyet ve paylaşımcılık, federal devletin yönetsel organlarının yürütmeyi aksatmayacak şekilde sorunsuz işlemesi gibi şartlar kusursuz sağlanmaktadır (Uygun, 1997: 334).

Federal devlet mahkemelerinin en üst basamağında, daha alt düzeydeki federal mahkemeler ve federal bir sorun söz konusu olduğunda eyalet temyiz mahkemeleri için üst temyiz mahkemesi olarak faaliyet gösteren ve söz konusu alt düzeydeki federal mahkemeleri ve eyalet temyiz mahkemelerini en üst noktada birleştirici unsur olan Yüksek Mahkeme bulunur.

Federal devlet sistemini benimsemiş devletlerde genellikle, birbirine paralel iki ayrı yargı sistemi kurulmamıştır. Federal ve federe mahkemeler, aynı sistemde birbirini tamamlayan parçalar olarak tasarlanmışlardır. Bu ülkelerde yargı sistemi, federal ve federe mahkemelerin değişen ölçülerde bileşiminden oluşan bir bütünlük arz eder. Bu bütünlük çoğu kez, eyalet mehkemeleri üzerinde temyiz mahkemeleri kurularak sağlanmıştır. Bazı ülkede ise, yargı tamamen federal yönetime ait bir konu olarak kabul edilmektedir (Uygun, 1997: 339-340).

2.1.2.2. Federal Devlet Sistemini Ortaya Çıkartan Nedenler

Küçük devletler için huzurlu bir toplumsal yapıya erişmek büyük devletlere göre daha olası görünse de, büyük devletlerdeki hızlı kültürel ve kentsel gelişim küçük devletleri büyük devletler karşısında geride bırakmıştır. Devletin küçük ya da büyük oluşunun önemi, dış etkenlere karşı kendini savunabilme yeterliliği, güç unsuru da devletin olası tehditlere karşı ayakta kalabilme kapasitesi olarak kendini göstermektedir (Yetiş, 2006: 300). Bir devletin siyasal özgürlüklerini teminat altına alması ve bu sayede demokratik bir yapının kurulmasını sağlaması açısından federal devlet sistemi, milliyetçi düşüncelerin aşırı dokunulmazlığını da bir noktaya kadar sınırlayarak, vatandaşların daha soyut bir ulusal birlik altında yaşamasını sağlamıştır (Linz, 1997: 8-11). Federalizmin bir devlet sistemi olarak kabul görmesinin temel sebebi, siyasi farklılıkları olan toplumları bir araya getirme ve bir arada tutma arzusudur. Federalizm çok etnikli devletlerin bir arada yaşamasına olanak sağlayabilecek bir devlet sistemidir (Yetiş, 2006: 303). Federalizmin nihai amacı ise, bölgesel farklılıkların ve toplumsal olarak bölünmenin ortadan kaldırılmasıdır. Örneğin, federalizm ABD’de bireysel, İsviçre’de yerel, Hindistan’da dini grupları oluşturan bireylerin özgürlüklerinin korunması ve Venezuela’da ise adem-i merkeziyetçi devlet sistemi kurulması amacı (Yıldız A. , 2010: 93) ile benimsenmiştir. Federalizm, toplumsal farklılıkların yaşandığı bir ülkede, bu farklılıkların uzlaşmacı bir kimlikle ve barış içerisinde çözülmesi arayışını gerçekleştirilebilecek olan devlet sistemidir (Yıldız A. , 2010, s. 94).

Tarihsel açıdan incelendiğinde, federalist devlet sistemini benimseyen ülkelerin üniter bir devlet yapısına sahip olmadıkları ve bölünmüş bir halde buldukları görülmektedir. Aynı coğrafya üzerinde bulunan küçük devletlerin dış tehditlere karşı kendilerini koruyamayacaklarına dair endişeleri, onları kendileri gibi olan diğer devletlerle birleşerek bir bütün oluşturma fikrine yaklaştırarak, federalist devlet sistemine geçişi kolaylaştırmıştır. Bununla birlikte bir ülkenin yüzölçümü genişledikçe, bu ülkenin tek bir merkezden sorunsuz bir biçimde yönetilmesi ve dolayısıyla da üniter devlet yapısının uygulanması oldukça zorlaşmaktadır (Gözler, 2012: 177).

ABD, Kanada, Rusya ve Avustralya'nın yüzölçümünün geniş olması ile federalist devlet sistemini benimsemiş olmaları arasında bir ilişki vardır. Fakat İsviçre'nin federal yapısı coğrafi genişlik kavramı ile açıklanamaz. Buradan yola çıkarak ise coğrafi genişliğin tek başına federalizme götüren bir etken değil ve/fakat federalizmi kolaylaştıran bir unsur olduğunu söyleyebiliriz. İsviçre'nin federal yapısı toplumun din, dil ve etnik köken açısından bölünmüşlüğü ile açıklanabilmektedir. İsviçre'de Fransızca, Almanca, İtalyanca ve Romansça olmak üzere dört farklı dil konuşulmaktadır ve toplumun dini inancı, Katolik ve Protestan olarak ikiye ayrılmış durumdadır. Günümüzde, son kırk yıldır federal devletlerin sayısında bir artış yaşanmaktadır ve sanayileşmiş ülkelerin yanısıra, gelişmekte olan ülkelerin de federal sisteme geçiş yapmakta olduklarını söyleyebiliriz. Örneğin, Etiyopya federal sistemi çoktan benimsemiştir. Aynı zamanda Irak ve Sudan da federal sisteme geçiş konusunda önemli aşamalar kaydetmişlerdir. Benzer biçimde Uganda, Endonezya ve Sri Lanka da ilerleyen dönemlerde federal sisteme geçişlerini tamamlayacakları düşünülmektedir (Freille, Haque, & Kneller, 2007: 2).

Sonuç olarak federalizm ilkesinin, tecrübeler edilebilmek adına ortaya çıkmış bir devlet sistemi olmayışından ve benimsendiği ülkelerde toplumun içerisinde var olan farklılıkları bütünleştiren bir devlet sistemi oluşundan yola çıkarak, toplumsal açıdan bölünmeler yaşamayan bir ülke için yararlı olmayacağını ve işte bu noktada da, federalizmin anayasal bir kurum olarak yararları olacağı gibi zararları olacağını da söyleyebiliriz (Gözler, 2012: 178). Federalizm, yerel ve bölgesel farklılıkların kabul edilmesi açısından değerlendirildiğinde, devlet iktidarının federal devlet ile federe devlet arasında bölüştürülmesi sonucu tek bir kişinin otoritesi tehlikesinin ortadan kalkması sebebiyle “merkezi devletlere göre daha demokratik bir yönetim biçimidir (Gözler, 2012: 180)” denilebilir. Bununla birlikte, yetkili yönetimin yerel halka en yakın yönetim olmasından dolayı, karar alma ve uygulama aşamasında halka oldukça fazla imkân sunmakta olan

federalizmin, halkın yönetime katılımını da sağlamakta olduğu (Öztürk N. K., 1992: 71) açıktır. Federalist devlet sisteminin uygulanmasıyla federe devletler, ülkenin diğer bölgelerinde uygulanan siyasi politikalardan farklı bir politika izlemek ve yerel halkın çeşitli ihtiyaçlarına bu şekilde cevap verebilmek imkanına sahip olmaktadırlar (Eryılmaz, 2012: 115) ve böylelikle bir çatışma unsuru olarak ortaya çıkabilecek bölgesel farklılıklar ortadan kalkmaktadır. Federalist sistem, toplumda bir denge unsuru oluşturur ve otoriteden kaynaklanan güç, merkez ve yerel düzeyde paylaştırıldığından dolayı toplumun hiçbir kesimine baskı uygulanamaz ve/fakat baskı uygulanmaya çalışılsa dahi, güçlerin birbirlerine muhalefet etmesi sonucunda denge sağlanmış olur (Öztürk N. K., 1992: 69).

Siyasi, kültürel ve dini unsurları bir araya getiren federalizm, aynı coğrafya üzerinde yaşamakta olan farklı dini ve siyasi kimliklere ve ayrıca farklı etnik kökenlere sahip kişilere belli oranda bir siyasi özerklik sunarak (Eryılmaz, 2012: 118) ayrımcılık yaşanmasını engellemektedir. Yüzölçümü açısından geniş topraklara sahip olan ülkelerde federalizm, yönetimin tek bir merkezde değil ve/fakat birçok alt yönetim birimlerinde toplanması ve böylelikle daha çok insanın temsil edilmesini ve halkın yönetime katılmasını kolaylaştırması açısından, halkın temsili için en uygun devlet sistemidir (Eryılmaz, 2012: 116).

Federal devlet sisteminde, her vatandaşın sınırları içerisinde yaşadığı çok sayıda alt yönetim birimi bulunmaktadır. Vatandaşlar ödedikleri vergilerin hangi amaçlarla kullanıldığını ve nerelere yatırım yapıldığını denetleme, ayrıca herhangi bir hizmetin değiştirilmesi veya tamamen kaldırılması için yönetime baskı yapma imkânları üniter bir devletin vatandaşlarından çok daha fazladır. Yönetim tutumunu vatandaşların istediği doğrultuda değiştirmez ise, görevi bir sonraki seçimlerde başkasına devretmesi söz konusu olacaktır ve bu da yönetimin vatandaşların isteklerine önem vermesi ve bu konuda çaba göstermesi sonucunu doğuracaktır (Öztürk, 1992: 70)

Federalizmin yukarıda belirtildiği gibi zararları da mevcuttur. İlk olarak federalist devlet sistemi üniter sisteme göre daha kapsamlı ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Yetki, federal devlet ile federe devletler arasında paylaştırıldığı için ülke genelinde alınması gereken önemli karar veya uygulamaların düzenlenmesi aşamasında anlaşmazlıklar çıkabilir, federal devlet yöneticileri ile federe devlet yöneticileri birbirlerini suçlayarak sistemin işleyişini tıkayabilir, çeşitli düzensizlikler, koordinasyon açısından sorunlar yaşanabilir ve karar alma konusunda uzun bir süre sonuca varılamayabilir (Gözler, 2012: 180-181).

2.2.2.3. Birleştirici veya Ayırıcı Unsur olma Açısından Federal Devlet Sistemi

Federalist devlet sisteminde; birbirinden ayrı yasama, yürütme ve yargı organlarına sahip ve anayasal olarak federal devletin kapsamı içerisindeki federe devletler, ortak bir devlet adı altında bir arada var olmaktadır (Yıldız M. , 2011: 177). Farklı siyasi görüşlerin ortak politikalar belirlemek ve kararlar almak adına oluşturdukları farklı siyasi grupların, eğer bu gruplar birbirleriyle içiçe geçmeyi tercih etmezlerse, hem ortak menfaatlerinin karşılanması, hem de her grubun kendi sorunları için diğerlerinden bağımsız şekilde çalışarak çözüme ulaşması adına başvurdukları federalist devlet sistemi, söz konusu farklı siyasi gruplar arasındaki farklı menfaat, değer ve inançların temsil edilmesi ihtiyacını kendiliğinden doğurmaktadır (Friedrich, 1999: 85).

Çok etnikli bir bir coğrafyada yaşayan kişilerin asimile olmasını istemedikleri kültürleri ve korumak istedikleri kimlikleri, demokratik çoğulculuk kavramını benimseyen federalist devlet sistemi tarafından güvence altına alınmaktadır (Keleş, 2012: 122) . Birçok hükümeti ihtiva eden federalist devlet sisteminde; yasama, yürütme ve yargı erklerinin ayrılığı ve yürütmenin yargı tarafından denetlenmesi, çok etnikli bir demokrasi sonucunu doğurmaktadır (Field, 1993: 445).

2.1.3. Konfederal Devlet Sistemi:

Konfederal Devlet Sistemi, birden çok devletin uluslararası ve hukuki kişiliklerini koruyarak ticaret, halk sağlığı, çevre ve özellikle de ortak savunma gibi sınırlı menfaatlerini sağlayabilmek ve koruyabilmek amacıyla işbirliği içerisine girerek kurdukları antlaşma ile oluşan sistemdir ancak söz konusu devletler uluslararası kimliklerini korudukları ve kendi iradeleriyle birlikte ayrılabilme hakkını haiz oldukları için konfederal yapılanmayı devlet sistemi olarak görmeyenler de mevcuttur (Şenocaklı, 2003: 38).

Konfederal devlet sisteminde hukuki açıdan üstün bir devlet söz konusu olmamakta ve/fakat devletlerin uluslararası hukuksal bir örgütlenmeyle, yetkilerinden bir bölümünü oluşturulan birliğe devredip, ulusal ve uluslararası yetkilerini de birliğe katılmadan önceki şekliyle kullanmaya devam etmeleri söz konusu olmaktadır.

Klasik doktrine göre konfederasyon, egemen devletler topluluğudur ve sadece yukarıda sözü edilen ortak işlerin idaresini sağlamak için bir meclis, yani diete oluşturulur.

Günümüzde, devletler konfederasyonuna uygulamada rastlanmadığı bilinmektedir. Geçmişte oluşturulan konfederasyonlar da ya federal devlet sistemini benimsemişler, ya da üniter devlet yapısını almışlardır (Çelik, 1975: 24).

Klasik teori, kendine özgü organları bulunan ve federe devletlerin üstünde yer alan ve bağımsız bir varlık olan federasyonun nitelik açısından konfederasyondan farklı özelliklere sahip olduğunu, federasyonun bir iç hukuk işlemi olan anayasa ile kurulduğunu ve/fakat üye devletlerden her birinin egemenlik ve bağımsızlıklarını koruduğu bir devletler topluluğu olan konfederasyonun ise milletlerarası bir hukuksal antlaşma ile oluşturulduğunu ileri sürer.

Modern doktrin ise, konfederasyon milletlerarası bir hukuksal antlaşma ile oluşturulmuş ve/fakat federasyon bir iç hukuk işlemi olan anayasa ile kurulmuş olsa bile, bunun kesin bir kural olmadığını iddia eder. Kuzey Almanya Konfederasyonu milletlerarası bir hukuksal antlaşma ile değil, 1867 tarihli anayasa ile kurulmuştur. 1871'de Alman imparatorluğunun federal bir devlet sistemi benimsenerek kurulması ise, ilgili devletlerin kabul ettikleri antlaşma niteliğindeki bildirimlerine dayanmıştır (Sarıca, Teziç, ve Eskiurt, 1975: 228).

Konfederal devlet sisteminde, konfederasyona katılan devletler istedikleri anda birliği, birlikte terk edebilirler. Burada üstün bir devletten söz edilemez, asli karar verme yetkisi ve milletlerarası yetkileri doğrudan kullanma otoritesi münhasıran, her biri genel karar organında eşit oyla temsil edilmekte olan üye devletlere aittir (Çelik, 1975: 362). Üye devletler arasındaki ilişkileri ise, bir iç hukuk kaynağı değil uluslararası nitelikte bir belge düzenler. Söz konusu milletlerarası yetkiler eğer merkezi devlette ise federal devlet sisteminden bahsedilebilir.

Konfederal devlet sisteminde karar organının aldığı kararlar, üye devlet halkları üzerinde doğrudan doğruya uygulanamaz, ancak üye devletlerin organları tarafından uygulanmaya konulabilirler. Üye devletlerin konfederasyona devrettikleri yetkiler, sadece ortak amacın gerçekleşmesini sağlamak adına ve zorunlu olarak vazgeçilmiş olan yetkililerdir ve milletlerarası yetkilerin konfederasyon ile üye devletler arasında bölüşülmesi de bu temele dayandırılarak gerçekleştirilmektedir. Topluluğun hukuki bağı antlaşmada belirtildiği kadardır.

Konfederasyon, bir devletler topluluğu olmasına karşılık, (An, 2002: 348) federal devlet kendine özgü yasama, yürütme ve yargı erkleri olan tek bir devlettir.

2.1.4. Devletler Hukuku Açısından Üniter, Federal ve Konfederal Devlet Sistemleri Arasındaki Farklar

Siyasal sistemler genellikle toplumda egemen olan siyasal kültüre göre şekil alırlar. Buradan yola çıkarak üniter, federal ve konfederal devlet sistemlerinde, birbiriyle örtüşen üç ayrı siyasal kültürün varlığından söz edebiliriz. Üniter devlet sisteminde, toplumun bireyleri kimlik bakımından, ulusal kimliklerini en üst sıraya koyma eğilimindedirler. Bölgesel ve yerel kimlikler ikinci sırada gelir. Dolayısıyla merkezi yönetim, en küçük sorunların çözülmesinde bile, başvurulan ilk yönetim birimi konumundadır diyebiliriz (Anzilotti, 1946: 142) . Federal Devlet sisteminde ise, toplumun bireyleri kendilerini iki ayrı kimlikle tanımlarlar. Gerek ulusal, gerekse bölgesel kimlikleri ayrı ayrı önem arzeder. Yurttaşlar, federal yönetime de federe yönetime de bağlılık duyarlar. Böylece, federal yönetimin, sorunların çözümü için başvurulan merkezlerden yalnızca biri olduğunu ve büyük sorunların çözümü için genellikle federal yönetime, diğerleri için federe yönetimlere başvurulduğunu söyleyebiliriz. Buna karşılık, Konfederasyonda üniter devlette olduğu gibi, birinci kimlik ulusal kimliktir. Toplumun bireyleri, konfederal bir birliğe değil ve/fakat ulusal devletlerine bağlılık hissederler. Genellikle, askeri bir dış tehdit gibi durumlar dışında, diğer bütün sorunların çözümünü kendi devletlerinden beklerler (Uygun, 1997: 166-176).

An'a göre (2002) İtalya, İspanya ve İngiltere; üniter devletler olmalarına rağmen, federal devlet sisteminden izler içerirler. Her üç devletin de ulusal kimlikleri bir yana, bazı coğrafi bölgelerinde ırk, dil, din ve benzeri öğelerin farklılaşmasına dayanan bölgesel kimlikleri de önemini korumuştur ve bu devletlerin vatandaşları için merkezi yönetimin yanısıra, kendi bölgesel yönetimleri de sorunların çözümünde önemli bir iktidar merkezi olmaktadır.

Uluslararası hukukta federal devlet sistemi ve konfederal devlet sistemi arasındaki benzerlikler ve farklılıklar büyük önem arz etmektedir. Kıbrıs'ta, Türk tarafının önerisi, federasyondan çok konfederasyona yakındır. Çünkü konfederasyon önerisi, iki toplumlu bir adanın federal bir çatı altında birleşmesi için atılan ilk adım olarak görülmektedir. Türk tarafının Rumlara yaptığı konfederasyon önerisi, kamuoyunu federasyon ve konfederasyon arasında hukukî açıdan bir farklılık olup olmadığı yönünde değerlendirme yapmaya itmiştir (Burgess, 2000: 259-268). Federal ve konfederal devlet sistemleri arasındaki en temel fark, konfederal devlet sistemini oluşturan devletlerin haiz olduğu egemen sıfatının, federal devlet sisteminde merkezi hükümete ait olmasıdır. Ayrıca, konfederal devlet sisteminde yurttaşlık konfederasyon üyelerine aittir,

anayasal değişiklikler için oybirliği aranır ve dış politika ve askeri güçler üzerinde denetim genelde ulusal hükümetle paylaşılsa bile konfederasyon üyelerinin yetkisi içinde kalır, ancak federal devlet sisteminde yurttaşlık, hem eyaletlerin hem de ulusal otoritenin siyasal bir zorunluluğu olarak görölmektedir, anayasal değişiklik için genelde belli bir çoğunluk yeterlidir ve dış ilişkiler ve ulusal güvenlik merkezi hükümetin sorumluluğundadır. Hem konfederal, hem de federal sistemde bölgesel sınırlar, üye devletlerin izni olmadan değiştirilemez. Ayrılma, konfederasyon üyelerinin kullanabileceği ve/fakat federasyon üyelerinin sahip olmadıkları bir haktır. Federasyon üyeleri arasındaki anlaşmazlıklarda karar vermek için bir Anayasa Mahkemesi bulunur, ancak konfederasyonda böyle bir kuruluşa ihtiyaç yoktur. Federasyon anayasasında federal kanun ve antlaşmaların önceliği vurgulanmaktayken, konfederal sistemi oluşturan devletlerin kendi yasaları önceliklidir (Wolfe, 1988: 85).

Aslında işbirliği, güven ve dostluk üzerine meydana getirilmesi aslolan federasyonlar, millî amaç ve menfaatleri kesişen halklar arasında kurulmaktadırlar (KKTC Cumhurbaşkanlığı Arşivi, 1990). Oysa Kıbrıs'ta yıllardır birbirlerine öfke ve güvensizlik beslemiş bulunan iki halkın millî amaçları kesişmekten çok çarpışmaktadırlar. Dolayısıyla Kıbrıs'ta millî amaç ve menfaatleri uyumlu hale getirebilecek devlet sisteminin nasıl kurulacağı sorusunun cevabı Kıbrıs için hala belirsizliğini korumaktadır. Aralarında bir takım ihtilaflar barındıran ölkeler federal bir çatı altında barış içinde yaşayabilecekleri gibi, federal bir çatı altında birleşmeyi kabul etmeyen ölkeler de yan yana ve/fakat uyum içerisinde yaşayabilirler. Her federasyonun uyum içerisinde (Cem, 2009). varlığını sürdüreceği gibi bir kural olmadığı gibi, federal bir çatı altında birleşek konusunda anlaşamayan halklar da mutlaka savaşacaklar diye bir kural da yoktur. Dolayısıyla Kıbrıs'ta asıl amaç barış sağlamaktan ziyade, iki tarafın da Kabul edip benimseyeceği adil ve kalıcı bir çözüme ulaşılabilesidir ve bu adil ve kalıcı barışın hukuki bakımdan sağlanabilmesi için Kıbrıs'ta federal veya konfederal bir devlet sistemi kurulması şarttır. Aynı zamanda bugün Kıbrıs'ta mevcut durum gibi ayrı ayrı yaşama ve/fakat bu ayrı yaşamayı hukuki platforma taşıma alternatifi de mevcuttur.

Kıbrıs'ta 1960 yılında kurulan ve aslında işlevsel bir federasyon hedeflenerek tasarlanan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin öngördüğü toplumsal yapının ömrü 3 yıl olmuştur. O dönemde Rum çoğunluğu ile Türk azınlığı homojen bir yapı içerisinde olduğundan, işlevsel olması amaçlanan yerel federalizmin hayata geçirilmesi mümkün olamamıştır. Bunun yerine din, eğitim, kültür gibi konularda münhasır yasama yetkisine sahip ayrı ayrı seçilmiş iki cemaat meclisi yoluyla iki etnik

kesime büyük ölçüde özerklik tanınmıştır. Yerel düzeyde yetkileri haiz olmayan bu meclisler, adanın neresinde yaşarsa yaşasın, kendi üyeleri için yasal düzenleme yapma yetkisine sahipti. Böylelikle, Kıbrıs'ta arzu edilen federalizm işlememiş ve Kıbrıs 1974'te fiilen iki ayrı bölgeye ayrılmış (Uygun, 1997: 266-280) ve 1960 dönemindeki yapı, meydana gelen gelişmeler neticesinde iki ayrı toplum ve iki ayrı bölge haline gelmiştir. Ayrıca, 2004 yılında gerçekleşen Annan Planı Referandumunun ayrı oylanması nedeniyle de, ada üzerinde self determinasyon yani kendi kaderini belirleme hakkına sahip olan iki ayrı halk ve iki ayrı bölge bulunduğunu açıkça görebiliriz. Dolayısıyla, Kıbrıs'ta üniter devlet sisteminden bahsetmek 1960 yılında belki mümkün olabilirdi diyebiliriz, ancak şu anda bu konu tartışmaya açık değildir, zira her ne kadar ada üzerindeki hukuki ve anayasal sorun devam etse de, tam anlamıyla federal özellikler gösteren iki toplum bulunduğu açıktır (Çelik, 1975: 246).

Kıbrıs sorununa getirilecek çözümün ne tür özellikler göstereceğini şu an kestiremeyiz, ancak kesin olan şey ada üzerinde üniter bir yapının işleyemeyeceğidir. Federal devlet adı altında üniter bir devlet sistemi uygulanmakta olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin içinde bulunduğu durum bunun en güzel örneğidir. Kıbrıslı Rumların çoğu, federal devlet sistemini kötünün iyisi olarak tercih etmekte ve ada üzerinde bağımsız iki devlet fikrini kabul etmemektedirler. Onlara göre ulaşılabilecek en ideal olan nihai amaç, Kıbrıs adasında adanın tek gerçek halkı olan Elen halkının yaşayacağı ve Kıbrıslı Türkleri azınlık durumuna getiren bir üniter devlet sistemi kurulmasıdır (Eroğlu, 1975: 250).

Kıbrıs'ta gerginliğin önüne geçilebilmesi için, kurulacak olası Birleşik Federal Kıbrıs Cumhuriyeti'nin federal anayasasının ve bu anayasada meydana getirilecek olan değişikliklerin, her iki federe devletin ve garantör devletlerin serbest iradesiyle yapılması gerekmektedir, zira dış baskıların sonucunda kabul edilen veya değiştirilen anayasalarla kurulan federal devletler, tam anlamıyla bir federal devlet olamazlar. Federal anayasasının oluşturulması kadar, federal anayasayı yorumlayacak olan Federal Anayasa Mahkemesinin kuruluşu da oldukça hassas bir mevzudur. Dünyada federal devlet sistemi benimsemiş örneklerin anayasalarına baktığımızda, federe devletler açısından, olması gerektiği gibi eşit temsil ve muamele unsurlarının gerçekleşip gerçekleşmediğine bakarak, federal sistemin ne derecede başarıyla uygulanabilmiş olduğunu görürüz (Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 1975: 16)

Federe devletlerin, federasyonun birer organı değil de kurucusu olduğunu kabul eden görüşe göre, Kıbrıs'ta kurulacak federal bir devlet sistemi için ortak bir üst otoritenin tanınması gerekmektedir, aksi takdirde Kıbrıs'ta kurulacak federasyon için ortak bir iradenin ürünüdür diyemeyiz. Bu durumda federal bir devlet sisteminin hayata geçirilebilmesi için federe devletlerin siyasi ve hukuki temelde birbirlerinden kopuk olmaması gerektiğini söyleyebiliriz. Örneğin sosyal hukuk devleti olan ve olmayan federe devletlerin federal bir ortamda birleşmelerinin mümkün olamayacağı açıktır. O hâlde Kıbrıs'ta da federal anayasanın, federe devletlerin ilkelerini belirlemek konusunda net olması gerektiğini ve ancak bu şekilde Kıbrıs'ta iki toplumun federal bir çatı altında birleşebileceğini söyleyebiliriz (Sarıca, Teziç ve Eskiurt, 1975: 243). Bu da demek oluyor ki, Kıbrıs'ta kurulacak bir federal devlette, federe devletlerin tam bir benzerlik göstermesi gibi bir şart olmasa da, söz konusu devletin anayasasının, federe devletleri demokrasiye ve evrensel insan haklarına aykırılık teşkil etmeyen, temelleri sağlam bir yapıda inşa etmesi şarttır.

2.2. Kıbrıs Adası'nın Tarihçesi

Kıbrıs, hem Yunanistan'ın hem de Türkiye'nin gerek iç, gerekse dış ilişkilerinde çok önemli rol oynamış bir doğu akdeniz adasıdır. Bu doğu akdeniz adası, sırasıyla Hitit, Mısır, Asur, Pers, Roma, Bizans ve Venedik uygarlıkları tarafından yönetilmiştir (Munro ve Khuri, 1984: 13-95). Kıbrıs adası toprakları 1571 yılında Osmanlı imparatorluğu tarafından fethedilmiş ve 300 yıldan uzun bir süre de Osmanlı yönetimi altında varlığını sürdürmüştür. 1878 yılında İngiltere ve Osmanlı İmparatorluğu arasında akdolunan savunma ittifakı neticesinde İngiltere'ye, Rus emellerine karşı Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü koruması karşılığında Kıbrıs yönetimi devredilmiştir. Kıbrıs 1914 yılına kadar sözde Osmanlı hükümrânlığı altında varlığını sürdürmüş, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na İttifak Devletleri safında katılmasıyla birlikte de resmi olarak İngilizler tarafından ilhak edilmiştir. Adanın hakimiyeti 1923 yılında Lozan Antlaşmasıyla Türkiye'ye devredilmiş ve 1925 yılında adanın statüsü, İngiliz Kraliyet Sömürgesi olmuştur (Reddaway, 1986: 3-29). 1950'li yıllara kadar olan dönemde Rum kesiminin gerek İngiliz nüfusuna, gerekse Kıbrıslı Türklere karşı tahrik teşebbüsleri devam etmiş, o dönem Rum kesiminin en kayda değer tahrik teşebbüsü, (seçilmiş milletvekillerinin karşı çıkmasına rağmen) zorla tatbik edilen vergi artışlarının ardından meydana gelen 1930 ayaklanması olmuştur.

Kıbrıs sorununun başlangıcı, Büyük Ülkü'nün (Megali Idea) parçası olan ve Yunanistan'ın da Kıbrıs politikasının temelini oluşturan Enosis'tir. Enosis, Türkiye ile Yunanistan olduğu kadar

adadaki her iki halk için de sorunun ardındaki esas sebeptir. “Bazı Yunanlı yazarlar Kıbrıs sorununun Megali Idea’dan esinlenmiş olan Yunan yayılcılığıyla çok yakından ilişkili olduğunu... çıkış noktasının 1453 yılında Osmanlı Türkleri tarafından... Bizans İmparatorluğu’nun başkenti olan Konstantinopolis’in fethedilmesine kadar uzandığını itiraf etmişlerdir (Sonyel, 1998: 33)”. Asıl amaçları ise tarihsel önem ihtiva eden Yunan topraklarının tamamını içine alacak şekilde Yunanistan sınırlarını genişletmektir. Enosis rüyası Makarios’un demeçlerinde de kendisini açıkça göstermektedir. Makarios 20 Ekim 1950 tarihinde hedeflerini “ulusal bağımsızlığımız için çalışacağıma ve Kıbrıs’ı anavatan Yunanistan topraklarına katma ilkemizden asla vazgeçmeyeceğime and içerim (Örek, 1997: 21)” şeklinde belirtmiştir.

Yunan Ortodoks Kilisesi, Yunanistan’ın ve GKRY’nin benimsediği politikanın şekillenmesinde en baştan itibaren başlıca etken ve özellikle de Rum kesiminin adada sergilediği milliyetçiliği kışkırtan temel faktör olmuştur. 1821 yılında anavatan Yunanistan topraklarıyla birleşme konusunda Kıbrıslı Rumları galeyana getirmiş ve Osmanlı İmparatorluğu’nun etkisini azaltmak adına isyana teşvik etmiştir. Kıbrıslı Rumlar 1878 ve 1960 yılları arasında pek çok kez İngiliz yönetimine karşı ayaklanmalar başlatmış ve Enosis mücadelelerini sürdürmüşlerdir. Bu dönem boyunca Kıbrıslı Türkler Enosis mücadelesine son derece karşı çıkarlarken, “İngiliz Hükümeti kendi çıkarları doğrultusunda halkları birbirine düşürmüştür (Sonyel, 1998: 42)”.

Adadaki iki halk arasındaki ihtilafın çıkış noktası aslında Kıbrıslı Rumların, tüm adanın siyasi geleceğini belirleme ve Yunanistan’la birleşme konularında hak sahibi olduklarına inanmalarındır. Halbuki Türkler adanın siyasi geleceğine ilişkin kararlarda her iki tarafın da ayrı ayrı hakkı olduğuna inanmışlardır (Stavrinides, 1976: 100). “Kıbrıslı Rumlar için Enosis onların deyimiyle kurtuluş ve özgürlük demek iken; Kıbrıslı Türkler için söz konusu mücadele, Kıbrıs’ı fiziksel olarak terk etmelerine sebep olacak insan haklarına aykırı bir kolonileştirme hareketi anlamına gelmiştir (Sonyel, 1998: 37)”.

2.2.1. Kıbrıs’ın Tarihsel Gelişimi içerisinde Uluslararası Alanda Hakim Güçlerle olan İlişkisi

Doğu Akdeniz Bölgesi; Ege Denizi’ni ve Yunanistan, Türkiye, Lübnan, İsrail, Suriye, Mısır ve Kıbrıs topraklarını kapsamaktadır. Belitilen devletler dışında, bir ada olarak Kıbrıs; bölgenin dengesiyle birlikte güvenliğinde de yükselen bir öneme sahiptir. Jeo-stratejik öneminden ziyade, Doğu Akdeniz güvenliğine; yüksek risk taşıyan Türk-Yunan uyuşmazlığından dolayı, daha

olumsuz bir etkisi vardır. Tarihi boyunca, Kıbrıs; Doğu Akdeniz'e egemen güçlerin, etkisinde veya direkt kontrolü altında kalmıştır. Önce Osmalılar ardından İngilizler adayı fetheden ve yöneten son iki ülkedir. "Ada konumu itibariyle Ortadoğu'ya bakan, üç kıtanın kesiştiği noktada (ve Doğu Akdeniz'in merkesinde) olup yüzyıllarca; hükmetmek veya kontrolü altına isteyen, batılı güçler için ilgi çekici bir niteliği olmuştur (Theophanous, 2000: 213)".

Son dönemde, Ada söz konusu olduğunda, kuzeyde Karadeniz ve Hazar Denizi, güneyde Ortadoğu ve Basra Körfezi olmak üzere yoğun biçimde önemi artan iki jeo-stratejik üçgenin doruk noktasında bulunmasından dolayı enerji güvenliği en temel problem olmaktadır. Soğuk Savaşın bitişiyle birlikte Kıbrıs'ın da içinde bulunduğu bölgede yeni fırsatlarla beraber tehditlerde gözlemlenmeye başlanmıştır. Bir yandan bölge ve dünya için gelişen pazarlar, yeni enerji kaynakları ve yeni ilişkilerin sağladığı yükselen ekonomik ve politik imkanlar varken diğer yandan bölge; dinsel fanatizm, milliyetçilik, terrörizm ve nükleer silahların yaygınlaşması gibi bazı yeni tehditlerle karşı karşıya kalmıştır (Olgun, 1998: 40). Bu çevrede Kıbrıs; Güney Doğu Avrupa'nın, Ortadoğu'nun ve Kafkaslar'ın da dahil olduğu Doğu Akdenizin çoklu bölgesel stratejik hesabında, önemli bir role sahiptir. Bölgesel politikalar bugün Soğuk Savaş Dönemine göre daha önemlidir.

Bölge dahilindeki her problem ile tüm bölge güçleri ilgilenmekle birlikte neredeyse tüm ülkeler Kıbrıs sorunu ile ilgilenmektedir. Bu nedenle Kıbrıs sorununa doğrudan veya dolaylı olarak dahil olmamış bir üçüncü taraf bulmak oldukça güçtür (Gürel, 1996: 340). Bu tez çalışmasında, sadece çalışmanın kapsamı içerisinde bulunan uluslararası dış güçler, özellikle de ABD, AB, İngiltere, Rusya, iki anavatan Yunanistan ve Türkiye ve son olarak da son dönemde bölgede gücünü hissettiren İsrail ile ilişkilere değinilecektir.

2.2.1.1 Kıbrıs ve AB İlişkisi

Kıbrıs sorunu ortaya çıktığında Avrupa Birliği'nin temellerini oluşturan anlaşmalar henüz yeni imzalanmış durumdadır ve AB o dönemde daha bugünkü gibi önemli bir güç durumunda değildir. Türkiye ve Yunanistan o dönemde, bir yandan Kıbrıs konusunda mücadele içindeyken öte yandan da Avrupa bünyesinde kurulan ortaklıkların bir parçası olmak için başvurularında bulunmaktadırlar. 1990 yılının Temmuz ayında Rum kesimi tüm Kıbrıs adına üyelik başvurusunda bulduktan sonra, üyeliğin gerçekleştiği yıla kadar AB-Kıbrıs arasındaki tüm müzakereler yalnızca Rum tarafı ile yürütülmüştür.

Avrupa Parlamentosu, 5 Ekim 2000'de yayınladığı demeçte, Türkiye'nin AB'ye tam üye olabilmesi için Kıbrıs sorununu acilen çözmesi gerektiğini ve Türk Ordusu'nun işgal gücü olduğunu ileri sürmüştü, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, yani Rum kesiminin, Ada'yı bir bütün olarak temsil etme hakkına sahip tek devlet olduğunu kabul etmiştir. Kıbrıs'ın Türkiye tarafından işgal edildiğini, Kıbrıs Cumhuriyeti, yani Rum kesimi de Kopenhag Kriterlerini tam olarak yerine getirdiği için AB üyeliğine alınacağını, bu konuda Türkiye'nin yapacağı her türlü politik ve manevi itirazın geçersiz olacağını, Kıbrıs Türk kesimi ve Türkiye'nin bu konudaki kötü niyetli tutumlarından olayı üzüntü duyduklarını açıklamıştır (Hasgüler ve İnatçı, 2003: 172).

2004 Brüksel Zirvesi'nde meselenin Kıbrıs sorununun birinci sırada yer alması ve Brüksel Zirvesi'nin de Kıbrıs konusuyla başlamasının akabinde, Rum kesimi atılan her adımda üyeliğe biraz daha yaklaşmıştır. Annan Planı Referandumunun ardından Türk tarafının tutumunun ödüllendirilmesi yönünde ekonomik anlamda birçok vaatler verildiyse de (Akgönenç, 2010: 163), geçen süre zarfında bunlar yerine getirilmemiş ve AB'nin Kıbrıs'a müdahaleleri Türkiye'nin üyelik süreci üzerinden gerçekleşmiştir. 2004'de GKRY, AB üyesi olduğunda alınan kararlara göre Kıbrıs'ın tamamını temsil ediyor olarak kabul edilmiş ve Türkiye AB topraklarında işgalci konuma düşmüştür. Eylül 2005 tarihi itibarıyla de imzalanan Ankara Anlaşması Ek Protokolü ile birlikte tüm Türk liman ve hava sahalarının Rum gemi ve uçaklarına açılmasının sağlanması talebi adeta bir baskı unsuru olarak bütün ilerleme raporlarında belirtilmiştir. Oysa ki Türkiye liman ve hava sahalarını açsa bile Güney Kıbrıs'ı tanımadığı yönündeki beyanlarının AB tarafından benimsenmediği de açıkça ifade edilmiştir (Hakkı, 2006: 111).

Doğu Akdeniz'i ve Kıbrıs'ı kontrol etmek AB'ye çok geniş bir coğrafyada politik, askeri ve ekonomik açıdan avantaj sağlayacaktır. AB ülkeleri ihtiyaçları olan petrolün %80'ine yakını Ortadoğu ülkelerinden temin etmekte ve bunun da önemli bir bölümünü Akdeniz havzası üzerinden Avrupa'ya taşınmaktadır. Birliğin gerek ihtiyacı olan enerjiyi güvenceye alabilmesi için, gerekse politik platformda gücünü artırabilmesi için Akdeniz üzerinde bayrağını dalgalandırabilmesi önemlidir (Kantarıcı, 2005: 114). Bu nedenle Kıbrıs; AB, ABD ve hatta Rusya için Orta Asya enerji kaynaklarına en yakın askeri üs olarak kullanılabilir alandır.

Kıbrıs'ın Orta Doğu, Kafkasya ve İç Asya petrol ve doğalgazının denetim ve kullanımı üzerinde bir kontrol noktası olma özelliği ve Avrupa Birliği'nin kendisine en yakın olan Orta Doğu enerji kaynaklarına ABD'den daha fazla muhtaç olması, Kıbrıs'ın AB dış politikası açısından

önemini daha da arttırmaktadır. Kıbrıs Adası; Akdeniz, Dubrovnik, Orta Avrupa ve Hamburg petrol güzergâhını engelleyecek noktada (Kalaycı D. İ., 2005: 152), Bakü-Ceyhan petrol hattının kurulmasıyla petrol yollarının boğazında ve de Ortadoğu'daki gerilime en yakın güvenlik alanındadır.

20. yüzyılın başında İngiltere'nin tek başına sahip olduğu Cebelitarık, Malta ve Kıbrıs hattına artık Avrupa Birliği hakim durumdadır. Dolayısıyla AB'nin büyüme ve genişleme politikası içerisinde Akdeniz ve Ege denizinde hakimiyet kurma amacı bulunmaktadır. Bu hedefini gerçekleştirebilmek için güçler mücadelesi ve dengesinde en stratejik toprak parçası konumunda bulunan Kıbrıs Adasını kontrol altında tutmak için Kıbrıs'ı henüz problemlerin çözülmemiş olmasına rağmen AB içine dahil etmiştir. Hakkı'ya göre (2006), çözümün Türkiye ve KKTC'nin stratejik çıkarları dikkate alınmadan sonuçlandırılması düşünülmemelidir. Konu ile ilgili Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu 5 Kasım 2009 tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanı David Miliband ile Ankara'da yaptığı basın toplantısında düşüncelerini “Türkiye'nin limanlarını açma konusundaki taahhüdü ne kadar AB Konseyi açısından bağlayıcı ise KKTC üzerindeki izolasyonların kaldırılması da bizim açımızdan o derece önemli bağlayıcı bir hükümdür. Bunlar ancak birlikte ele alındığı zaman adil bir yaklaşım sergilenebilir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2009)” şeklinde ifade etmiştir.

Türkiye'nin üyelik müzakerelerinde yaşanan sorunları aşmak adına Birliğin Zirve dönemlerinde konu bazlı çeşitli öneriler ortaya korsa da, AB bütünsel bir çözüm perspektifi ortaya koymaktan uzaktır. Birliğin kimi üyeleri Yunanistan ve Rum kesiminin tutumlarını eleştirse de sonuçta bütünlük içerisinde hareket etmektedirler. Geline nokta AB Türkiye için bir hedefse, Kıbrıs bu hedefe giden yolda kritik yol ayrımlarından biridir. 1974'de İngiliz Dışişleri Bakanı Calaghan'ın Türkiye Dışişleri Bakanı Turan Güneş'e söylediği “Bugün Kıbrıs sizin esiriniz olabilir Sayın Güneş fakat gün gelecek siz onun esiri olacaksınız (Hakkı, 2006: 144)” öngörüsü bir anlamda doğrulanmıştır.

Kıbrıs'ta bir çözüm için sürenin azaldığına dikkat çeken Economist, "Eğer Kıbrıs'taki görüşmelerden çözüm çıkmazsa, başka şans bulunamayabilir. Türkiye'nin AB umutları darbe alır. Böylece küresel bir güç olmak isteyen AB'nin de umutları azalır. Kendi içinde Kıbrıs meselesini çözemeyen Avrupa, dünyanın diğer bölgelerindeki meseleleri nasıl çözebilir? (<http://www.haberler.com/>, 2009)” diyerek, adadaki sorunun çözülememesinden bir anlamda

AB'yi sorumlu tutmuştur. Bugün Kıbrıs'ta olası bir çözüm için AB'nin adada yaşayan her iki toplumu da kendi çatısı altında birleştirmesi gerekliliği ortadadır, ancak bu birleştirme ile ilgili olarak Türkiye açısından dikkat edilmelidir, zira soruna taraf olan Kıbrıs, Yunanistan ve İngiltere AB üyesiyken, Türkiye'nin AB üyesi olmadığı da unutulmamalıdır (Özgöker, 20015).

AB kurallarına göre her faslın açılması ve kapatılması için bütün üyelerin oy birliği gerekmektedir. Herhangi bir üye üçte bir oy toplayarak belli fasılları süresiz olarak askıya alabilir ya da arzu ettiği şartların oluştuğunu kanaat getirdiğinde vetosunu kaldırabilir. Şu anki durumda Güney Kıbrıs Rum Kesimi şartlarının yerine getirilmediği gerekçesiyle askıya aldıkları müzakere başlıkları konusunda herhangi bir esneklik göstermeyeceklerini ifade etmektedirler. Avrupa Birliği, prensipleri dahilinde daima uyum ve çözümden yana olduğunu belirtmesine rağmen Türkiye söz konusu olduğunda aynı yaklaşımla hareket etmemektedir. 2005 yılından bugüne AB Türkiye ilişkilerinde Türkiye'den her konuda daha esnek ve daha toleranslı olması beklenmektedir (Akgönenç, 2010: 184).

2.2.1.2. Kıbrıs ve İngiltere İlişkisi

Hitchens'a göre (2002), İngiltere Kıbrıs'ı Osmanlı İmparatorluğundan kiraladığı zaman Malta ve Cebeli Tarık'taki varlığıyla Akdeniz'in kontrolünü ve ticaret yollarını güvenceye almıştır. İki dünya savaşının ardından sömürgelerini kaybeden, ABD ve SSCB etrafında oluşan güç dengesi karşısında eskiden sahip olduğu liderlik pozisyonunu ABD'ye kaptıran İngiltere, bütün bunlara rağmen Kıbrıs'tan vazgeçmemiştir. 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğunda dahi Londra ve Zürih Antlaşmaları ile 98 mil kare büyüklüğündeki Dikelya ve Akrotiri üslerini elinde tutmuştur. Bunun yanı sıra Kıbrıs'ın NATO'ya dahil olması İngiltere'nin lehine bir gelişme olacakken, Rumlar bu konuda İngiltere'nin beklentilerini gerçekleştirilmeye yanaşmamışlardır (Kantarcı, 2005: 114). 1964 olaylarının ardından Londra'da, Türkiye ve Yunanistan'ın Kıbrıs'a NATO kuvvetlerinin yerleştirilmesi konusunda ikna edilmesi ve/fakat Rumların sonrasında NATO'nun askeri kanadından çekilerek NATO kuvvetlerine karşı çıkmasını sağlanması, İngiltere'den beklenecek bir tutum değildir. Ortadoğu'daki gücünü kaybettiği açıkça ortadayken dahi, İngiltere Kıbrıs'tan vazgeçmemiştir (Kürkçügil, 2003: 148-151). 1976'da İngiltere Dışişleri Bakanı Calaghan'ın Avam Kamarası'na yapmış olduğu açıklamada ABD'nin, önceden İngiltere'nin elinde bulunan Ortadoğuki gücü ele geçirdiğini ve Kıbrıs üzerindeki İngiliz üslerinin artık NATO çıkarlarına hizmet ettiğini ve NATO'nun askerî kanadından çekilen Yunanistan

karşısında da Türkiye'nin öneminin arttığını belirtmiştir. Aynı sene Avam Kamarası Dışişleri Komisyonu'nun Türkiye'ye yaptırımında bulunulması yönündeki teklifi reddedilmiştir.

İngiltere, çözümün anahtarının Rum devletine, "Sen meşru Kıbrıs hükümeti değilsin" demek olduğunu çok iyi bilmektedir. Rumların uzlaşmazlığını cesaretlendirme politikası çerçevesinde Beyarmudu bölgesinde Rumları cesaretlendirerek gerginlik yaratması, Greco Burnu'ndaki askeri tesisleri Rumlara vermesi bunlara örnek olarak verilebilir. İngiltere, ABD ile olan uyumlu politika çizgisinde herhangi bir değişme göstermezken soğuk savaş süresince NATO bünyesinde, soğuk savaş esnasında ise AB ile birlikte çözüm arayışlarını desteklemiştir (Mallinson, 2005: 94-95).

Hitchens'a göre (2002), Ada'da egemen üs sahibi devlet olarak var olmasına karşın hiçbir zaman tek başına inisiyatif almamıştır ve ABD ile birebir uyumlu hareket etmeye çaba sarf etmiştir. Sahip olduğu üsleri hiçbir takdirde tartışma konusu edilmeyen İngiltere için bir anlamda mesele Kıbrıs'ı terk ettiği anda neticeye varmıştır. İngiltere'nin üsleri söz konusu olmadığı takdirde radikal politika değişikliğine gitmesi beklenmemektedir.

2.2.1.3. Kıbrıs ve ABD İlişkisi

ABD Kıbrıs sorununda her zaman başlıca dış aktörlerden biri olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Birleşik Devletler uzman politikacıları için Akdeniz söz konusu olduğunda, başta Doğu Akdeniz olmak üzere bilhassa Yunanistan ve Türkiye ile birlikte Karadeniz Bölgesi akla gelmektedir. Ayrıca Akdenizi, Ortadoğu ve Basra Körfezine adım atmak için bir basamak olarak görmektedirler. Soğuk Savaşın sona ermesi neticesinde yukarıda belirtildiği üzere Doğu Akdeniz bölgesinin güvenliğinin ve istikrarının büyüyen önemi sebebiyle Birleşik Devletler' in hedefleri önemli bir değişikliğe uğramıştır. Birleşik Devletlerin Kıbrıs politikasını büyük ölçüde etkileyen önemli ve yükselen bir etkiye sahip bir başka faktör de Birleşik Devletler meclisindeki güçlü Yunan-Amerikan lobisi olmuştur.

Glafcos'a göre (1999), Soğuk Savaş döneminde Birleşik Devletler'in Avrupa ile yakınlaşması, Sovyet ordusunun genişleme tehdidine karşı bir oluşum şeklinde açıklanmaktadır. Bu nedenle Soğuk Savaş dönemi boyunca Birleşik Devletlerin ana odağı Yunanistan ve Türkiye arasındaki anlaşmazlığın patlak vermesini engellemek olmuştur. Böyle bir olay NATO 'nun güney kanadındaki dayanışmasını ve etkililiğini zayıflatmakla birlikte Sovyetler Birliği'nin Doğu

Akdeniz'deki gücünü ve etkisini arttırmasına imkan verebilecektir (Larrabee F. S., 1999: 235). Birleşik Devletler için Kıbrıs sorunu, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'in stratejik dengesinin önemli bir unsurudur ve çıkacak bir kriz menfaatleri tehlikeye atmakla beraber NATO'yu da zayıflatacaktır. Bu nedenle, Kıbrıs ekonomik olarak gelişmeli, gelişmiş batı demokrasisine uyum sağlayacak şekilde demokratik kalmalı ve Yunanistan ile Türkiye arasında meydana gelebilecek bir anlaşmazlık engellenmelidir.

Kıbrıs'ın coğrafi olarak Doğu Akdeniz bölgesinde olması sebebiyle bu bölgenin güvenliği ve alacağı biçim, ABD için her zaman önemli olmuştur. Bu sebeptendir ki 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğunda oluşan devlet batıda kendine bir yer bulamasa da ABD'nin desteğini almıştır (Larrabee, 1999: 238). Bununla birlikte Makarios ABD'nin adadaki İngiliz üslerinden faydalanmasına itiraz etmemiştir.

Kıbrıs'ta olaylar başladığında ABD'yi en çok endişelendiren olay, Akdeniz'de bir Türk savaşı olacağını ihtimalidir. Bundan sebeple ABD hem Johnson Mektubu ile Türkiye'ye hem de Washington görüşmeleri ile Yunanistan'a bu konuda azami derecede sert mesajlar vermiştir. Bu dönemde Acheson Planının Yunanistan tarafından kabul edilmemesi üzerine ABD'nin Kıbrıs'a yaklaşımını açıklayan en güzel örnek ise Başkan Johnson'un Yunanistan Büyükelçisi Alexendar Matsas'a söylediği şu sözlerdir: “Amerika bir fildir, Kıbrıs ve Yunanistan ise birer pire. Eğer bu iki arkadaş fili kaşındırmaya devam ederlerse, fil onları çarpabilir (Hitchens, 2002: 61)”. Nitekim Kıbrıs, 1974'de darbe teşebbüsü ile çarpılmıştır.

1974 yılından önce Kıbrıs sorunu Yunanistan ve Türkiye'yi, ilki 1964 yılında ikincisi de 1967 yılında olmak üzere, iki kere savaşın eşiğine getirmiştir. Bu krizler sırasında, Birleşik Devletlerin temel amacı durumu “tehlikeden probleme çevirmek (Kaloudis, 1999: 14)” olmuştur. 1964 yılındaki krizde, 1960 anayasası üzerine, toplumlar arası anlaşmazlıklar 1963 yılında zirveye ulaşmış olup 1963'ün Aralık ayında Kıbrıslı Rum milliyetçiler, Kıbrıslı Türk sivillere saldırıya başlamıştır. Kıbrıslı Rum militanlarca Kıbrıslı Türklere karşı sürdürülen katliamlar, Türkiye'nin müdahaleye karar vermesine yol açmıştır. Başkan Lyndon Johnson, Başbakan İsmet İnönü'ye tansiyonu düşüme ve Kıbrıs'a yapılacak her hangi bir eylemi engellemek için bir mektup göndermiştir. Bu mektup ile olası bir Türk müdahalesi Birleşik Devletler tarafından önlenilecektir (Slengesol, 2000: 99). Adada kalıcı bir çözümün sağlanmaya çalışmak için eski Dış İşleri Bakanı Dean Acheson adaya gönderilmiştir. 1964 yılı haziran ayında Acheson tarafından

Taksim ve Enosis düşüncelerinin sentezi olan bir plan teklif etmiştir. Bu plan ile Kıbrıs'ın büyük bir bölümü Yunanistan ile birleşecek ve Türkiye'ye de kuzeyde bir bölge verilecektir. Ayrıca Yunan bölgesinde özerk Kıbrıslı Türk kantonları olacaktır. Ancak, bu girişim Kıbrıslı Rum topluluğu ve Yunanistan tarafından reddedildiği için bir sonuç doğurmamıştır. Her ne kadar bu girişim ile Birleşik Devletler Türk müdahalesini önlediyse de krizi çözümlenememiştir. Adadaki tansiyon yükselmeye devam etmiş, iki Kıbrıslı Türk köyüne düzenlenen enosis ilhamlı saldırılar, 1967 senesinin aralık ayında bir kez daha krizin patlak vermesine sebep olmuştur. Saldırıları Türkiye'nin sert bir tepki göstermesine neden olmuş ve Yunanistan ve Türkiye'yi bir kez daha savaşın eşiğine getirmiştir (Denktaş, 1988: 51). Türk müdahalesini önlemek için Başkan Johnson adaya özel elçisi Cyrus Vance'i göndermiştir. Cyrus Vance; Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs arasında mekik dokuyarak, General Grivas ile birlikte Yunan kuvvetlerinin geri çekilmesini güvence altına alarak krizi geçici olarak çözmüştür.

Birleşik Devletlerin tekrarlanan krizleri engellemeyi amaçlayan tüm girişimlerine rağmen toplumlar arası çatışmalar engellenememiştir. Tansiyon, 1974 yılının temmuz ayında Yunan Ordusu Cundası tarafından Kıbrıs'ta Makarios'a karşı yapılan bir darbeyle yine doruk noktaya çıkmıştır. Yunanistan'ın Kıbrıs'ın bağımsızlığını oldu bittiye getirmesi Ankara Hükümetini, 1960 Garanti Anlaşması kapsamında haklarını ve yükümlülüklerini uygulama yoluna itmiştir (Denktaş, 1988: 78). Türkiye, adanın Yunanistan tarafından ilhak edilmesine ve Kıbrıslı Türklerin yok edilmesine karşı korumak için müdahale etmiştir. 1974 Kıbrıs krizinin Yunanistan ve Türkiye'nin Birleşik Devletler ile olan ilişkilerine önemli etkisi olmuştur. Yunanistan 1980 yılında geri döneceği NATO'nun askeri kanadından ayrılmış, Türkiye-Amerika ilişkileri de 1975 yılı başlarından 1978 yılı sonuna kadar devam eden ABD meclisinin uyguladığı silah ambargosu nedeniyle kesilmiştir. Bellaigue'ye göre (1999), bu ambargo kararında Yunan lobisinin etkisi hafife alınmamalıdır. Başpiskopos Makarios'un ABD'de bulunduğu dönemde Amerikalı Yunanlılar arasında yürüttüğü geniş propaganda, Birleşik Devletler yönetiminin Türkiye'ye karşı yaptırımlar uygulaması için baskı unsuru olmuştur. Sonunda da etkili Yunan lobisi, mecliste bekleyen ABD ve Türkiye arasındaki Savunma İşbirliği Antlaşmasının onaylanmasını ertelemeyi başarmıştır. Ayrıca Türkiye'ye 1975 yılı başından 1978 yılı sonuna kadar sürecek olan silah tedariki ambargosu maruz kalmıştır. Ambargonun gerekçesi olarak Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekatı'nda ABD tarafından sağlanan NATO silahlarının kullanılması öne sürülmüştür. Yunan lobisi Amerikan silahlarının bu şekilde kullanımının Birleşik Devletler Dış Yardım Kanunu'na

aykırı olduğunu savunmuşlardır (Denktaş, 1988: 80). Kıbrıs Sorunu ile Türkiye-ABD ikili ilişkileri arasında bağlantı kurma girişimi iki ülke arasındaki işbirliğinin bozulmasına neden olabilecektir ve gerçekten de bu girişimin yansımalarının ilişkilere bir takım etkileri olmuştur.

1974 yılında yaşanan olayların ardından ABD hükümeti, Türkiye'nin adaya gerçekleştirdiği harekate çok sert tepkiler vermemiştir. Bu şekilde bir hareketin o dönemde bir anlamda ABD'nin arzu ettiği doğrultuda hareket etmek istemeyen Rumlara verilen bir mesaj niteliği taşıdığı söylenebilir. 1974 sonrası ortaya çıkan ikili yapının ise esasında ABD'nin kabul edebileceği, hatta desteklediği bir yol olduğu öne sürülen bir diğer iddiadır.

Bu iddia özellikle Rumlar açısından hakikat olarak kabul edilmiş, Türkiye'nin gerçekleştirdiği bu harekattan ABD sorumlu tutulmuştur. İkinci hareket sonrası Rumların içerisinde ABD'ye yönelik tepki tepe noktaya ulaşmış ve ikinci harekattan yaklaşık on gün sonra ABD'nin Lefkoşa Büyükelçisi Roger Davies Rumlar tarafından elçilik binasında öldürülmüştür (İnanç, 2007: 35).

Harekatın perde arkası ile ilgili olarak dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cahit Kayra, Türkiye'nin Kıbrıs'a çıkışıyla, ABD'nin de bir nüfuz kavuşabilme düşüncesinin olduğunu bu yüzden Türkiye'ye muhalif olmadıklarını ve aksine destek çıktığını söylemiş, İngiltere'nin ise halihazırda Kıbrıs'ta bir üsse sahip olması nedeniyle harekate karşı tavır aldığını belirtmiştir.

Birleşik Devletler'deki Yunan-Amerikan lobisi Kıbrıs üzerine oluşturulan politikayı belirleyen en önemli faktördür. Birkaç organizasyondan oluşan bu çıkar grubu, Kıbrıs Sorunu ile birlikte Türk-Yunan sorununa da odaklanmıştır. Genel olarak, Yunanistan'ın ve Kıbrıslı Rumlar ile birlikte Amerikalı Rumların çıkarları gözetilmektedir (Abramowitz, 2000: 11). Geçtiğimiz 50 yıl süresince Birleşik Devletler Hükümeti'nin Kıbrıs Sorununa etkisi yoğun olduğu kadar gitgide artan bir biçimde gelişmiştir ve "1974 krizinin kötü sonuçları, Amerika'nın Kıbrıs'a yönelik çabasını o zamana kadar görülmemiş bir şekilde yoğunlaştırmasına ve eş zamanlı olarak da meclisin politika formülüne müdahalesine yol açmıştır (Laipton, 1992: 92)

Yunan-Amerikan lobisi, Türk Ordusu'nun 1974 yılında kuzey Kıbrıs'ta kontrolü ele almasıyla Kıbrıs sorununun başladığına ve adanın yüzde kırkının Kıbrıslı Türkler tarafından işgalinin devam ettiğini hususunda, meclisteki üyelerin ikna edilmesinde etkili olmuştur. Yunan-Amerikan lobisi için Kıbrıs Sorunu, adanın iki topluluğu arasında uzlaşma sağlanmasından ziyade

Türk Ordusu' nun adadan ayrılmasıdır. Ayrıca Kıbrıslı Türklerin hükümetini, Türkiye dışında, uluslararası alanda tanınmasını engelleyerek, Türkiye ve Kıbrıslı Türkler üzerinde baskı kurmaktadır. Soğuk Savaş sona erene kadar, Birleşik Devletler'in Doğu Akdeniz ve Orta Doğu politikası; İsrail' in güvenliğini sağlamak, Sovyetler'in bölgedeki egemenliğine engel olmak ve Körfez'den Akdeniz'e petrolün serbestçe akışını sağlamak olarak özetlenebilir (Taşhan, 1996: 82). Bununla birlikte Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, Soğuk Savaş sırasında olduğu gibi Sovyet tehdidi Birleşik Devletler için ortadan kalkmıştır. Soğuk Savaşın sona ermesi ABD'nin, Avrupa veya Atlantik Paketi'nden çekilmesine neden olmamıştır ancak Birleşik Devletler'in stratejik önceliklerini değiştirmesine neden olmuştur. Avrupa'daki stabil durum, Birleşik Devletler için halen önemini korumaktadır ancak Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi Birleşik Devletler politikasındaki merkezindeki yerini korumamaktadır. Birleşik Devletler'in savunma planlaması artık Avrupa' ya yapılacak bir saldırıya değil Avrupa'nın çevresine ve sınırlarına yapılacak bir saldırıya engel olmaya odaklanmıştır. Akgöncü' e göre (2010) Kıbrıs, eskiden olduğu gibi halen Birleşik Devletler' in, Arap-İsrail barış süreci, petrol boru hatları, gelecekte Irak' ın dünyadaki rolü gibi genel çıkarları kapsamında, istenmeyen haksız müdahaleler ile ele alınmaktadır.

Ayrıca, Kıbrıs ve Doğu Akdeniz Bölgesi söz konusu olduğunda, yukarıda belirtilen enerji güvenliği, ABD'nin politika belirlemede önemli bir öncelik teşkil etmektedir. Bu nedenle ABD Kıbrıs Sorununa özellikle aktif ve direkt olarak dahil olmaktadır. Genel olarak Birleşik Devletler politikası, Kıbrıslı Türk ve Rum liderler ile Birleşmiş Milletler aracılık çabaları kapsamında görüşmeler yürüten özel başkanlık temsilcileri ve özel Kıbrıs koordinatörlerini tayin ederek aktif ve yakın destek olduğu şeklinde özetlenebilir (Larrabee F. S., 1999: 231-232). "Başkan Carter'dan bu yana tüm yönetimlerin istikrarlı olarak teması bağımsızlığı, bölgesel bütünlüğü ve Kıbrıs'ın egemenliğini garanti altına almaya çalışmak olmuştur (Galambos, 2000).

ABD'de 1976 yılında yapılan seçimlerde ise, Kıbrıs tüm ABD kamuoyunu alakadar edecek şekilde daima gündemde tutulmuştur. Başkan adayları Jimmy Carter, Nixon ve Ford yönetimlerinin Kıbrıs'ın bölünmesini engelleyemediğini söylerken soruna olumlu yaklaşılması gerektiğini ifade ediyordu. Carter başkan seçildikten sonra da NATO'nun Güneydoğu Avrupa kanadının zayıflamaması amacıyla özel temsilcisi aracılığıyla girişimlerde bulunmasına karşın sonuç alamamıştır (Massari, 2000: 91-105).

1996 yılında başkanlık seçimleri kampanyasında Başkan Bill Clinton; “Kıbrıs Sorununun çözümünün, ikinci döneminde önemli bir önceliği olacağını (Galambos, 2000)” belirterek Kıbrıs Sorununa çözüm bulacağını ifade etmiş ve yönetiminin, sorunun çözümü için yoğunlaşacağını taahhüt etmiştir. Clinton “Dünyanın herhangi bir yerinde barışın yayılmasını sağlayan biri olduğum gibi, sizleri temin ederim ki Kıbrıs’a sorun teşkil eden problemlere çözüm bulmaya da aynı şekilde kararlıyım” demiştir. 1996 da yeniden seçilmesiyle Richard Holbrooke’u Kıbrıs Çözümünün sağlanması için elçi olarak atamıştır. Holbrooke, Birleşik Devletlerin bu bölgedeki güvenlik sorunlarının çözümünde ve bölgedeki istikrarsızlıkta Amerika’nın ulusal çıkarları için doğrudan bir tehtit olduğunu, planlanan kişilerle Rum ve Türk liderlerin yanı sıra Birleşik Devletler Dışişleri Bakanının çağrısına kişisel katılımının, Birleşik Devletlerin sorumluluğunun bir başka göstergesi olduğunu vurgulamıştır.

Birleşik Devletler’in düşüncesinin temelinde Kıbrısta Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi çözümleri ile uyumlu, iki bölge ve iki toplumlu bir federasyon kurulması (<http://www.hri.org>, 1997) yönünde bir uzlaşma sağlanmasıdır. Birleşik Devletler’in düşüncesinde adadaki her iki toplumunda güvenliğini garanti altına alacak, Birleşik Devletler’in garantörlüğü altında çok uluslu bir NATO gücü konuşlandırılmasıdır. Buna paralel olarak sadece hafif silahlarla bırakılacak küçük bir polis gücü bırakılarak, adanın askeri güçlerden arındırılmasını desteklemektedir. Ayrıca dolaşım serbestliği, yerleşim serbestliği ve mülkiyet hakkı şeklinde tanımlanan üç özgürlüğe ilişkin olarak da Birleşik Devletler, Kıbrıslı Rumların büyük oranının Kuzeye dönebileceği, dolaşım serbestliği ve yerleşim serbestliği üzerine yoğunlaşmıştır (Migdalovitz, 1996, s. Ek M).

1988 yılında seçimlerden galip çıkan Cumhuriyetçi Parti’nin adayı George Bush’un, Kıbrıs Özel Koordinatörü olarak tayin ettiği Nelson Ledsky ABD’nin Kıbrıs’a olan bakış açısını Kıbrıslı Türk işadamı Asil Nadir’e anlatırken; Kıbrıs’ı üçüncü sınıf bir mesele olarak gördüklerini, Türk-Yunan ilişkilerine gösterdikleri ehemmiyetten ötürü konuya arka kapıdan girdiklerini ifade etmiştir (Slengesol, 2000: 112).

Bir başka kaygı da Kıbrıs’ın Ortadoğu’ya yakınlığıdır. Adadaki iki İngiliz üssü, bölgede mütteliklerin askeri mevcudiyetine ve imkanlarına katkıda bulunmaktadır. Bu koşullar altında Kıbrıs’a karşı uygulanan tüm bu politikalar: “Adanın istikrarı tehtit altına girdiğinde Birleşik Devletler’in devreye girerek kendisinin ve NATO’nun çıkarlarını koruması anlamına gelmektedir

(Slengesol, 2000: 98). ABD'nin bakış açısı bu olmasına rağmen özellikle Körfez Savaşı'nın ardından sorunları çözümlene ve dünya düzenini sağlama görevi edinen ABD Kıbrıs konusunda BM çalışmalarını desteklese de çözüm çalışmalarının neticesiz kalmasından ötürü Türk tarafının lideri olan Denктаş'ı sorumlu tutmuştur.

Clinton sonrası dönemde ise George W. Bush Kıbrıs meselesiyle daha az ilgileneceğinin mesajlarını verse de, Annan Planı sürecinde ABD tekrardan aktif olarak Kıbrıs sahnesindeki yerini almıştır. Adanın bir kısmı üzerinde Türklerin hakimiyetinin bulunması ABD için Kabul edilebilir bir durumdur. 1974 yılında Ada'da meydana gelen statüko bir kutuplaştırma oluşturmadığı sürece ABD tarafından sürdürülebilir gözükmektedir. Öyle ki ABD'nin eski Ankara büyükelçilerinden Robert Strausz Hupe "Uluslararası ilişkilerde bazı meseleler hiç çözülmez ama onunla birlikte yaşamayı öğrenirsiniz. Kıbrıs da öyledir. İlişkinizi öyle ayarlarsınız ki bu mesele ilişkinin tümünü tehdit etmez (Efegil, 2001: 289)" diyerek Kıbrıs'ı devam ettirilebilir bir mesele olarak ifade etmiştir. ABD'nin, Türkiye'nin Ada üzerindeki hamlelerini 1964'deki Johnson mektubu dışında engellememiş olmasının nedenlerinden birinin de bu olduğu söylenebilir.

Yine de ABD'nin men edici olmaması, destekleyici olduğu biçimde yorumlanmamalıdır. Kimi zaman iç politik kimi zaman da dış politik sebeplerden dolayı Türkiye ABD'nin zorlamalarıyla karşılaşmıştır. Acheson Planı, Cyrus Vance'ın girişimleri, Ledsky Planı ve son olarak da Hoolbrooke'un arabuluculuk teşebbüsleri ile bazı zamanlarda çözüme yönelik yoğun teşebbüsleri olsa dahi, ABD Kıbrıs'a yüksek derecede kritik bir anlam yüklememektedir. ABD bir çözüm sağlamak yerine tarafların sağlayacağı çözümün kendi politikaları ile uyuşmasına dikkat etmektedir. Meselenin tüm yanları ise doğrudan ya da dolaylı olarak ABD ile müttefik ilişkisine sahip olduğundan sıra dışı bir çözümün ortaya konması olası gözükmektedir. ABD'nin Kıbrıs konusundaki tavrı, meselede taraf diğer müttefikleri ile olan ilişkisinin sürekliliğine bağlıdır. ABD'nin Kıbrıs konusuna ilgisi AB'nin Doğu Akdeniz'de avantajlı bir konuma ulaşması ile eşdeğer oranda artmaktadır (Efegil, 2001: 326).

2.2.1.4. Kıbrıs ve Rusya İlişkisi

Aleksandr Dugin liderliğindeki Yeni Avrasya Hareketi, 1920'lerde ortaya atılan Avrasyacılık ideolojisini tekrardan Rusya gündemine taşımaktadır. Avrasyacılığın çağdaş yorumu Baltık Cumhuriyetleri, Polonya ve Türkiye'nin yanı sıra Kıbrıs'a da stratejik vurgu yapmaktadır (Kantarcı, 2005: 114). Rusya Kıbrıs'ı kendi dış siyasetinin de bir kanıtı olarak kullanma

amacındadır. Bu ifadesiyle Putin KKTC'yi tanıma yönünde irade beyan etmemiş; aksine Kosova'yı devlet olarak tanımayarak tutarlı davrandığını ispata çalışmaktadır.

Bununla birlikte Rusya KKTC'ye destek olmaya gerçekten istekli olsaydı Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanı Yakovenko'nun 29 Nisan 2004'de Ada'nın iki tarafı arasındaki iktisadi ayrımların ortadan kaldırılması için KKTC'ye ekonomik yardım yapılması ve ambargonun kaldırılması yönündeki açıklamasının harekete dökülmesi yönünde gayretlerinin olması gerekirdi.

Yine 2004'de Annan Planı referandumu öncesinde planın BM garantisi altına alınmasına yönelik güvence içeren Güvenlik Konseyi kararı 14 üyenin kabul oyuna karşı Rusya'nın red oyu nedeniyle işlerlik kazanmamıştır. Rusya'nın teknik nedenlerden ötürü veto ettiğini açıklamasına rağmen Güvenlik Konseyinin karar alamamış olması adanın her iki yanındaki hayır diyen cepheyi oldukça memnun etmiştir (Kantarci, 2005: 116). 24 Nisan 2004 tarihinde Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Rum kesiminde aynı zamanda yapılacak olan önseçim ve 21 Nisan 2004 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'nde oylanacak olan Kıbrıs Karar Tasarısı evvelinde Rusya'nın Kıbrıs meselesinde desteği istenmiş ancak istenen destek alınamamıştır. Zira GKRY Dışişleri Bakanı Yorgo Yakovu, BM Güvenlik Konseyi'nde gerçekleşecek oylamadan bir gün evvel 20 Nisan 2004 tarihinde Moskova'da Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov ile görüşmüştür. Lavrov, görüşme sonrası bir beyanat vermiştir. Bu beyanatta karşılıklı olarak Kıbrıs meselesi konusunda fikir alışverişinde bulunulduğu ve meselenin karşılıklı anlaşma ve BM Güvenlik Konseyi Kararları dahilinde çözülmesi taraftarı olduklarını söylemiştir. Lavrov yine aynı şekilde Rusya ile GKRY arasında var olan ve uzun yıllara dayanan dostluk ilişkilerine dayanarak GKRY'nin AB'ye üyelik perspektiflerinin değerlendirildiğini ve Kıbrıs'ın hangi tarafının AB'ye üye olacağını Moskova için mühim olduğunu vurgulamıştır (Oğan, 2005: 132).

Rusya'nın Kıbrıs Rum Yönetimi ile SSCB döneminde AKEL üzerinde kurduğu bağın ötesinde Hıristiyan/Ortodoks inancı GKRY ile Rusya arasındaki bir başka ilişki köprüsüdür. Makarios bile fikri olarak hiçbir suretle kendini yakın hissetmemiş olsa da sıkıştığı dönemlerde SSCB'den yardım talep etmekten çekinmemiştir. 1964'de Türk jetlerinin bombardımanı sonrasında SSCB'nin kapısını çaldıysa da istediği desteği alamamıştır (An, 2003: 93).

Ancak askeri anlamda iki ülke arasındaki silah ticareti her zaman sürmüştür. 1996 yılında yaşanan S-300 füze krizi silah alışverişinin boyutunu gözler önüne sermiştir. 600 milyon dolarlık maliyeti ve saatte 600 km'lik hızı ile dikkat çeken ve Türkiye tarafından doğrudan tehdit olarak

algılanan füzeler Rusya'nın doğrudan sebep olduğu bir gerginlik olarak Ada tarihindeki yerini almıştır. Rusya'nın gerginlik yaratmayı göze alarak yaptığı bu hamle Genelkurmay Başkanlığı'nca hazırlanan bir raporda NATO'nun Doğu Avrupa'daki genişleme girişimlerine karşı bir misilleme olarak yorumlanmıştır (Balci, 2012: 9).

2008 yılı başında gerçekleştirilen seçimler sonucunda Rum kesiminde Cumhurbaşkanlığına oturan Hristofyas'ın partisi AKEL'in Rusya ile olan tarihi ilişkileri, Rusya'nın geçmişte olduğundan daha fazla konuya müdahil olmasını kolaylaştıracaktır. Rusya ile Türk tarafının örtüşükleri nokta ise soruna Avrupa Birliği üzerinden değil Birleşmiş Milletler üzerinden çözüm bulunması gerektiği anlayışıdır. Eryılmaz'a göre (2010), mevcut durum Rusya'yı çok da rahatsız etmemektedir. Rusya ancak kendisi dışlanarak yapılan girişimlerden rahatsızlık duymaktadır. Tek başına inisiyatif almak gibi bir kaygısı olmamıştır. AKEL'in yeni iktidar döneminde geçmiş çizgisinden farklı bir politika izleyerek bu parti ile olan bağları üzerinden yeni bir arayışa yönelmesi durumunda ise ABD'nin dengeleyici aktör olarak öne çıkması kuvvetle muhtemeldir.

Rusya, Amerika Birleşik Devletleri gibi daha serbest bir hareket alanına sahipken üyeleri arasında Yunanistan ve GKRY bulunan Avrupa Birliği'nin hareket kabiliyeti iki üyesinin tutumları ile kısıtlıdır. Rusya yakın zamana kadar Rumları destekleyen tavrını devam ettirmektedir.

Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Dışişleri Bakanları toplantısı amacıyla geldiği Yunanistan'ın başkenti Atina'da Kathimerini gazetesine verdiği demeçte "Kıbrıs konusundaki temel mevkiimiz değişmedi. BM Güvenlik Konseyi'nin varacağı kararlar temelinde, bütün Kıbrıslı Türk ve Rumların daimi ve sürdürülebilir menfaatleri dahilinde, yabancıların baskıları olmaksızın, adil bir çözümden yanayız" (Gözler, 2012: 167-201) ifadesini kullanmıştır.

2.2.1.5. Kıbrıs ve Yunanistan İlişkisi

Yunanistan'ın Kıbrıs politikasının, Megali Idea'nın bir uzantısı olduğunu biliyoruz. Zaman zaman Yunanistan'ın Kıbrıs politikası Kıbrıs Rum yönetiminin politikası ile çatışsa da, amaç her ikisi için de Enosis'i gerçekleştirmek ve bunun içinde Kıbrıs'ı tam bağımsız devlet durumuna getirmektir. Kıbrıs'ın coğrafi açıdan Yunanistan topraklarına, Türkiye'ye oranla daha uzakta bulunması, adayla ilgili tezlerinde stratejik unsurlara mümkün olduğunca yer vermemesine

sebepl olmuştur. Bu nedenle Yunanistan tezlerinde genellikle etnik unsurlardan, aynı költüre ait iki toplulndan, bu iki toplulndan nüfusça fazla olan Kıbrıslı Rumların költürünün de Yunanistan kaynaklı olduğundan bahsedilmektedir. Nüfus, Kıbrıslı Rumların tezlerini savunmalarındaki en etkili unsurdur.

1954 yılı Yunanistan'ın Ada için silahlı mücadelele girdiği tarihtir. 1954 yılında EOKA örgütünün en etkili isimlerinden olan Albay Grivas Yunanistan'ın teşviki ile İngiltere'ye karşı silahlı mücadelele için Ada'ya gönderilmiştir. 1964 yılında Yunanistan tarafından gayri resmi olarak Türk yetkililere önerilen bir planda Enosis karşılığında, Ada'nın kuzeyinde 32 kilometre karelik bir alanın otuz yıllığına Türkiye'ye üs olarak verilmesi ve Ada Türklerine azınlık hakları tanınması teklif edilmiştir (Öztürk O. M., 2003: 168).

Yunan cuntası 20 Haziran 1974 tarihinde Kıbrıs meselesini çözererek Yunan iç politikasında koz elde etmek amacıyla harekete geçmiştir. Yunanistan'da yönetimin askeri cuntaya geçmesi Kıbrıs'ta egemenlik mücadelesinin artmasını sağlamış ve 1974 Harekatı'na ortam hazırlamıştır. Kıbrıs Barış Harekatı ile Yunanistan'daki cunta idaresinin sonu gelmiştir. 1968'den itibaren Makarios'un arzulan hedef olarak Enosis'i himaye ederken, hakiki hedef olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığının devam ettiğini görmesi, Yunanistan idaresi ile Kıbrıslı Rumlar arasında ciddi görüş ayrılıklarına neden olmuş, bu görüş ayrılığının sonucunda Makarios aleyhtarı bir darbe gerçekleşmiştir. Ancak darbe, Kıbrıs'ta Makarios'u devirmede muvaffak olamadığı gibi Yunanistan iktidarının da yitirilmesine sebep olmuştur. 1974 yılı güzünde Yunanistan Başbakanı olan Konstantin Karamanlis'in "Bugünkü gücümüzle Türkleri savaşarak yenmemizin imkânı yok, mücadelemizi her çareye başvurarak devam ettireceğiz, Türklerin yaralarını kaşıyıp kanatacağız (Koç, 2005: 456)" demeci Yunanistan'ın cunta dönemi nihayetinde Türkiye ve Kıbrıs'a bakış açısını da açıkça belirtmektedir.

1974 harekatı aynı zamanda Kıbrıslı Rumlarla Yunanistan arasında da bir güven eksikliğine sebep olmuştur. Bu güven eksikliği ancak Andreas Papandreu'nun Yunanistan Başbakanı olması ile sona ermiş ve millî birlik yeniden kurulmuştur. Kıbrıs'ı ilk ziyaret eden Yunan Başbakanı olan Papandreu, Yunanistan dış siyasetinin ana sorununun Kıbrıs'ta Türk işgaline son vermek olduğunu açıklamıştır. Bundan sonra Yunanistan'ın yeni millî doktrini Lefkoşa karar verir, Atina destekler şeklinde olmuştur (Kızılyürek, 2005: 375). Bu doktrin Yunanistan'ın Rum Hükümetinin kararları üzerinde inisiyatifi olmadığı şeklinde

açıklanmamalıdır. Nitekim 1985’de New York’da anlaşma imzalanma aşamasındayken Yunanistan’ın Kipriyanu’ya Türk işgali bitmeden anlaşma imzalamaması yönündeki söylemi tarafları bir anlaşmanın eşliğinden geri döndürmüştür (Oran, 2005: 119).

1981’de Yunanistan’ın Avrupa Topluluğuna üyeliği ile birlikte sorunu Avrupalılaştırma çabaları 1988’e kadar somut bir netice vermese de Kıbrıs’ı da Enosis hayallerinden uzaklaştırarak bağımsız ülke tezini güçlendirmiştir (Kürkçügil, 2003: 153).

Türkiye’nin tam üyelik başvurusu ile beraber Yunanistan, Kıbrıslı Rumları AB’ye götürecektir fırsatı elde etmek için avantajlı duruma geçmiştir. Türkiye ile AB ilişkilerinde Türkiye, alınan her karar sonrasında karşısında Kıbrıs meselesini bulmuştur. Böylelikle Enosis politikaları ile elde edilemeyen beraberlik AB politikaları ile sağlanmış olmuştur. AB bayrağı altında Kıbrıslı Rumlar ve Yunanlılar kendilerine yer bulmuşlardır. Avrupa Topluluğuna dahil olan Kıbrıslı Rumlar, Yunanistan’ı ekonomik anlamda rahatlatmıştır. Özellikle, Yunanistan’ın güvenlik sınırlarını Kıbrıs’a kadar yayma kararı sonrasında, Yunanistan’ın savunma giderlerinde büyük bir meblağ meydana getirmiştir (Allison, 1999: 85). Kıbrıs’taki Rum politikaları bundan böyle sadece Yunanistan’ın değil tüm AB ülkelerinin güvencesi altındadır. Bu güvenceye rağmen Yunanistan ve Rumlar Ada’nın kuzeyinin ikinci bir Hatay meselesi misali olarak Türkiye’ye dahil edilmesinden endişe duymaktadırlar (Hitchens, 2002: 153). Annan Planı sürecinde Yunanistan duruma göre strateji belirleme yolunu seçmiştir. Yunan Hükümet yetkililerinin görüşü her ne kadar Annan Planı’nın GKRY tarafından kabul edilmesi şeklindeyse de sonuçları itibarıyla bakıldığında, Türkiye tarafından KKTC’ye uygulanan baskı Yunanistan tarafından GKRY’ye uygulanmamış görünüyor. Rum kesiminin tüm Kıbrıs’ın yasal temsilcisi olarak AB’ye üye olması, ileride atılacak adımları kolaylaştıracak ve Türkiye’nin AB yolunda önünü keserek, bu yolla tavizlerin alınması açısından gerekli görülmüştür.

2.2.1.6. Kıbrıs ve İsrail İlişkisi

90’lı yıllar Türk-İsrail ilişkilerinde yakınlaşmanın yaşandığı yıllar olmuştur. Özellikle de 90’lı yılların ikinci yarısında yapılan askeri antlaşmalarla yaşanan gelişmeler, ikili ilişkileri zirveye taşımıştır. 1996 yılında imzalanan bir antlaşmayla, iki ülke birbirine hava sahalarını kullanabilme hakkını vermiş ve bu durum Yunanistan’ı ve dolayısıyla da GKRY’ni oldukça rahatsız etmiştir. Hatta GKRY o dönemde Türk-İsrail yakınlaşmasına karşı yaptığı bir açıklamada İsrail uçaklarının GKRY hava sahasını ihlal ettiğini iddia ederek bu yakınlaşmaya dolaylı yoldan tepki vermiştir

(Dursunođlu, 2005: 70). Oysa ki İsrail'in, Türkiye'ye dūřmanlık besleyen Kıbrıs Rum Yönetimi'ne el altından silah ve tank tedarik ettiği, burada İsrail'in asıl amacının Türkiye'yi kendisine muhtaç etmek ve Rum Yönetimi'ni Türkiye karşısında güçlendirmek olduğu ileri sürölmüştür (Dursunođlu, 2005: 71).

Buna karşılık Türkiye'nin İsrail'den KKTC konusunda beklentileri sürmüş, ancak İsrail Türkiye'ye hiçbir zaman beklediği karşılığı vermemiştir. İsrail'in Kıbrıs politikası her zaman Yunanistan-GKRY eksenine kurulu, temkinli bir politika olmuştur. İsrail, bölgede Türkiye'ye olan ihtiyacı sebebiyle, kimseyi direkt karşısına almamış ve/fakat Türkiye'nin aleyhinde gerçekteşen faaliyetlere de sessiz kalmıştır. Mesut Yılmaz'ın Başbakanlığı döneminde Yılmaz, Yunanistan ile çıkacak olası bir savaşa karşı, bir Türkiye-İsrail işbirliği kurulması gerektiğini belirtmiş, İsrail tarafı ise bu durumu sert bir dille yalanlamış ve İsrail'in kurduğu hiçbir ilişkinin diğer ölkelere karşı bir duruş taşımayacağını belirtmiştir (Dursunoğlu, 2005: 75).

1999 yılında yaşanan depremin ardından başlatılan yardım kampanyalarının (Kürkçüoğlu, 2003: 574) yarattığı dostluk dönemi, 2002 yılında AKP iktidarı ile birlikte yerini soğuk rüzgârlara bırakmıştır. Akabinde yaşanan Mavi Marmara olayı ise iki öлке ilişkilerinin daha da kötüye gitmesine sebep olmuş, Kıbrıs meselesi de Mavi Marmara saldırısının ardından da gündeme gelmiştir. Enerji güvenliği meselesi, son yılların en önemli gündem meselesi haline gelmiştir. İsrail de coğrafi olarak düşünöldüğu zaman Arap devletleriyle çevrili bir öлке durumunda olmasından dolayı enerji kaynaklarını temin edebilme konusunda ciddi sıkıntılar yaşayan bir ölkedir. Kantarcı'ya göre (2005), ölkede enerji kaynakları konusunda yaşanan kıtlık İsrail ekonomisini olumsuz yönde etkilemektedir. İsrail devleti de buna karşı olarak enerji güvenliği politikalarında deniz yollarını kullanmak zorunda kalan devletler arasına girmiştir. Adasının bu bağlamda İsrail açısından önemi oldukça büyüktür. Akdeniz üzerinde dünya pazarları ile ilişki kurabilen bir devlet için Akdeniz gibi bir denizin doğusunda yer alan bir ada ise coğrafi olarak İsrail'e önemli avantajlar sağlamaktadır. Adadaki durum ise dünya konjonktürü göz önüne alındığında İsrail'i adanın güneyi ile işbirliğine doğru yöneltmiştir. İsrail ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasındaki ilişkilerin siyasî boyutu kadar ekonomi ve enerji boyutu da oldukça yoğun bir şekilde cereyan etmektedir (Türel, 2001: 21-22). Yunanistan'ın da aynı şekilde enerji kaynaklarına olan ihtiyacı bu konudaki alternatif arayışları bahsi geçen üç öлке arasında doğal bir işbirliği ortamının sağlanmasını da beraberinde getirmektedir. Türkiye'yi merkez ola-rak aldığımız zaman dış politik

dengeler de bu üç ülkenin de Türkiye'nin içinde olmadığı denge arayışlarına doğru yöneldiğini söylememiz mümkündür. Türkiye'nin siyasî ve askeri krizler yaşadığı bu ülkeler enerji kaynaklarının temin edilmesi konu-sunda da Türkiye'yi by-pass edecek çözümler arama noktasına gelmişlerdir. Bunun sonucu olarak da Yunanistan-GKRY-İsrail devletleri arasında enerji konusunda da bir işbirliği ortaya çıkmıştır. İsrail'in son dönemde enerji güvenliği üzerinden daha aktif bir dış politika takip etmesinin en önemli nedenlerinden birisi de ülkenin açıklarında keşfedilen hidrokarbon kaynaklarının varlığıdır (Yaycı, 2014: 7). İsrail'in münhasır ekonomik bölgesi içinde tespit edilen ve 3 bölgeye yayılan doğalgaz kaynaklarının yaklaşık 25 milyar metre küp olduğu tahmin edilmektedir. Bu rezerv miktarı ise dünya genelinde tespit edilen doğalgaz rezervleri bağlamında son yıllar için en iyi rezerv olarak belirtilmektedir (Ratner, 2011: 01).

Bölgede doğalgaz arama hakkını elinde bulunduran ABD'li Noble Energy şirketi 2009 yılı içinde Tamar, Leviathan ve Dalit bölgelerinde zengin doğalgaz yatakları keşfetmiştir. Noble Energy'nin daha önceki keşifleri İsrail'in yaklaşık 16 yıllık doğal-gaz ihtiyacını karşılamaktaydı. Son keşiflerle birlikte bu süre 100 yıl civarına yükselmiştir. Yalnızca Tamar bölgesindeki rezervler bile İsrail'in günlük doğalgaz tüketiminin üç katına denk gelmektedir. Bölgede tahmin edilen hidrokarbon rezervleri ise İsrail'in ihtiyacının çok üzerinde olmak ile birlikte İsrail bu kaynaklar üzerinde kuracağı olası bir denetim sayesinde enerjii tüketen değil aynı zamanda üreten bir ülke konumuna gelebilir. Kendi ihtiyaçlarını karşılayıp da fazlasını ihraç eden bir konuma gelip gelmeyeceği tartışmalı olmakla birlikte bu konuda olumsuz yönde değerlendirmeler yapılmaktadır. Buna göre enerji kaynaklarının varlığı İsrail'in ihtiyaçları açısından oldukça sevindirici olmakla birlikte gün geçtikçe artan ihtiyaçlar, ekonomik kalkınmanın giderek enerji kaynaklarına bağımlı hale gelmesi ve yenilenebilir enerji kaynaklarının talebi karşılamadaki yetersizliği İsrail'in sahip olduğu kaynakların dış pazarlara iletilmesi önünde engel oluşturmaktadır (Udasin, 2013).

Bu da İsrail'i bölgede daha güçlü kılacak bir ortamı ha-zırlayabilir. Kıbrıs Adası ile İsrail arasında yer alan bölgede tespit edilen hidrokarbon kaynakları İsrail'in Kıbrıs ile ilgili daha somut adımlar atmasına sebep olmaktadır (Bahgat, 2011).

GKRY ile kurulacak doğrudan ilişkiler sayesinde İsrail bu kaynakların önemli bir kısmına sahip olma imkânı kazanabilir. Bu bağlamda İsrail'in birtakım adımlar da attığı belirtilmelidir. İsrail ise 17 Aralık 2010 tarihinde GKRY ile münhasır ekonomik bölge antlaşması imzalamış,

Diğer ilgili kıyıdaşlar devletlerle herhangi bir anlaşma imzalamadan 12 Temmuz 2011 tarihinde münhasır ekonomik bölge sınırlarını gösteren koordinat listesini Birleşmiş Milletler'e bildirerek MEB ilanında bulunmuştur. Diğer yandan, Tamar ve Leviathan bölgelerinde hidrokarbon kaynaklarını çıkarmaya başlamış olup, bu kaynakların GKRY ve Yunanistan aracılığıyla Avrupa'ya iletme-si yönünde taraflar arasında görüşmeler yapıldığı da bilinmektedir (Yaycı, 2014).

Cem'e göre (2012), Suriye'nin içinde bulunduğu istikrarsızlık ortamının yanı sıra Lübnan'ın bu gelişmelere yeteri kadar tepki vermemesi ve İran üzerinde kurulan baskı ortamının Hizbullah'ı tam anlamıyla harekete geçirememesi de İsrail'in bölgesel denetimini hızlandırabilecek önemli gelişmeler arasındadır.

Kıbrıs adasının açıklarında bulunan doğalgaz rezervleri ile birlikte İsrail'in bölgede daha aktif bir tutum sergilemesi ve bu durumu Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan ile geliştirdiği ilişkiler ile pekiştirmesi Türkiye'yi bölgede ciddi şekilde sıkıntıya sokmaya başlamıştır. Kıbrıs açıklarında hidrokarbon arama ve sondaj çalışmaları ile ilgili konu pek çok yerde haber konusu olmuş ve kamuoyunun bilgisine sunulmuştur. Paul'a göre (2012), İsrail merkezli gerçekleştirilen bu çalışmaların Türkiye için bir savaş sebebi sayılması Türk hükümeti tarafından ayrıca dile getirilen de bir husus olmuştur. Balcı'ya göre (2012), burada dikkat edilmesi gereken konu ise Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmelerin füze krizi ve Kuzey Afrika'da yaşanan gelişmelerle bir bütünlük arzemesidir. Akdeniz coğrafyası daha doğrusu Akdeniz coğrafyasının doğusuna küresel politika-lar bağlamında bakıldığında ABD-AB-İsrail denkleminin bir ağırlığı var gibi görünse de Ortadoğu'da Suriye-Lübnan (Hizbullah)-İran işbirliğinin varlığı, Kuzey Afrika'da ise Rusya ve Çin'in daha aktif bir dış politika yürütmesi Batı'nın ve İsrail'in elini zayıflatmaktadır. Bu durumu dönüştürebilmek için başta Kuzey Afrika olmak üzere pek çok ülkede çeşitli siyasî krizler yaşanmış ve bölgede var olan sistem dönüştürülmeye başlanmıştır (Ratip, 2012: 2-3). Batı'nın lehine dönüşen sistem, İsrail'in bölgede daha da rahatlamasını sağlamıştır. Yine Filistin meselesi ile ilgili ABD Başkanı Obama'nın açık bir şekilde İsrail'den yana tavır alması İsrail açısından bir başka önemli gelişmedir. Doğu Akdeniz krizinin ortaya çıkış sebebine bakacak olursak yaklaşık 10 yıllık bir arka planı olduğunu göreceğiz. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) 2001 yılından bu yana Doğu Akdeniz'de petrol arama çalışmalarına başlamış ve kendi Münhasır Ekonomik Bölgesi'ni 13 parçaya ayırmıştır. 12 numaralı bölgeyi de ABD'li Noble

şirketinin denetimine vermiştir. GKRY, MEB’i belirlerken KKTC’yi ve Türkiye’yi tamamen yok sayarak bir ilanda bulunmuştur. GKRY’nin MEB ilanı uluslararası hukuk kurallarına da teamül kurallarına da aykırı nitelik taşımaktadır. Türkiye her ne kadar 1958 ve 1982 sözleşmelerine taraf olmasa dahi uluslararası teamül kuralları-na göre Doğu Akdeniz’deki yetki alanı belirlenmiştir. Türkiye, Karadeniz’de olduğu gibi Akdeniz’de bir MEB ilan etmemiş buna karşılık KKTC’yi Mısır’ı komşu saymak suretiyle ortay hat esasına dayalı bir MEB’e sahiptir. Sertaç Başeren tarafından çizilen harita bugün Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki yetki alanını belirleyen en önemli harita niteliğindedir. Bu haritaya göre GKRY’nin 13 parçaya böldüğü petrol arama sahasının 3’ü Türkiye’nin yetki alanı içine girmektedir. Yani GKRY’ye Türkiye’ye ait suları işgal etmektedir. GKRY yalnızca Türkiye’nin değil anlaşma yaptığı diğer ülkele-rin de sularını işgal etmektedir. GKRY, Mısır, Lübnan ve İsrail’le de MEB anlaşmaları imzalamış ve kendi lehine yetki alanını genişletmiştir. KKTC’nin ve GKRY’nin uluslararası arenadaki konumlarının farklılığı sebebiyle bu ülkeler, kendi aleyhlerinde sonuçlanacağını bilmelerine rağmen GKRY ile anlaşma yapmak zorunda kalmışlardır (SDE Analiz, 2011: 18-19). Bu durum aslında hem Türkiye’nin hem de KKTC’nin elinde önemli bir koz olarak durmaktadır. Çünkü bu ülkeler, yetki alanlarının paylaşımı konusunda eğer Türkiye ve KKTC ile bir anlaşma yoluna giderlerse Doğu Akdeniz’deki yetki alanlarında daha adil bir paylaşım sağlanacaktır. Fakat konjonktür itibariyle bu ülkelerin KKTC’yi tanımalarını beklemek oldukça zordur.İsrail açısından konuya bakılacak olursa sadece yetki alanları konusunda değil enerji ihracı konusunda da oldukça önemli kazanımlara sahip olabilir. İsrail, Kıbrıs adası açıklarındaki sahada önemli ölçüde hidrokarbon rezervlerini tespit etmiş ve ithalatçı bir ülke olmasının yanında ihracatçı bir ülke konumuna gelebilmek için çalışmalara başlamıştır. İsrail’e ait olan Leviathan ve Tamar sahalarında 3.45 trilyon metreküp civarında doğalgaz tespit edilmiştir ki bu rakam önde gelen pek çok doğalgaz ithalatçısı ülkenin rezervlerine denk bir oranı teşkil etmektedir. İsrail, hidro-karbon rezervlerini GKRY üzerinden deniz yoluyla Avrupa’ya taşımak istemektedir (Yaycı, 2012: 36-37).

Yukarıda bahsedildiği gibi İsrail, GKRY yerine Türkiye ve KKTC ile bir anlaşmaya varmış olsa Türkiye üzerinden karadan daha güvenli ve daha ucuza kaynaklarını ihraç etme şansına sahip olacaktır. Türkiye’nin bu konudaki potansiyeli oldukça yüksektir ve GKRY tarafının bu kadar saldırgan derecede ve hukuk kurallarını çiğneyecek kadar aktif olmasını Türkiye’nin sahip olduğu bu potansiyelim kendilerinde yarattığı endişe ile açıklamak mümkündür. Türkiye’nin bölgesel rolü irdelenirken Türkiye’nin lider olmaya çalıştığı coğrafyanın güncel jeopolitikte ne

ifade ettiğini ortaya koymak gerekmektedir. Doğu Akdeniz coğrafyası, küresel anlamda deniz yollarının artan önemi bağlamında daha da değer kazanmakta, dünyada ticaretin %90'lar seviyesinde yapıldığı göz önüne alındığında ise kilit bir noktaya gelmektedir. Süveyş Kanalı ve Aden Körfezi'nin (Cibuti, Somali ve Yemen arasında kalan bölge) Batı'nın Hint Okyanusu'na ve dolayısıyla Asya pazarına açılan kapısı olduğu için Doğu Akdeniz gördüğümüzden ve bildiğimizden daha fazla bir önem arz etmektedir. Enerji kaynaklarına artan ihtiyaç ve enerjinin dünya pazarlarına naklinde deniz yollarının gelişen teknolojiye bağlı olarak ön plana çıkmaya başlaması Doğu Akdeniz'in küresel bağlamda giderek daha değerli bir coğrafya olmasını da beraberinde getirmektedir. İsrail devleti, bölgede bir güç olarak varlığını sürdürse dahi Suriye ve İran'ın varlığı İsrail'in ulusal güvenliği açısından her zaman bir tehdit olagelmıştır. Suriye'de son dönemde yaşanan değişim ve Suriye'nin İsrail'in bölgesel politikalarında ifade ettiği anlamın yavaş yavaş ortadan kalkması, bunun yanı sıra Akdeniz'in güneyinde de Amerikan karşıtlığının büyük ölçüde törpülenmiş olması ve yukarıda bahsedildiği gibi Filistin meselesinde ABD'nin açık bir şekilde İsrail'den yana tavır alması İsrail'in Akdeniz'deki en etkin güç olmasını da beraberinde getirmektedir. Fransa ve İtalya gibi Avrupalı devletlerin bölgesel etkinliği bu noktada ikinci planda kalmaktadır. AB'nin Akdeniz Komşuluğu girişimi ise reel politik bağlamında yeterli bir anlam ifade etmemektedir (Yaycı, 2012: 41). Kıbrıs adasının açıklarında hidrokarbon kaynaklarının tespit edilmesinin yaşanan krizlerin ardından bölgede meydana gelen çözülme ile birlikte ortaya çıkması da tesadüf olarak görülmemelidir. Önceki yıllarda yapılan çalışmalarda Kıbrıs adasındaki hidrokarbon kaynaklarından bahsedilmesi ve Kıbrıs'ın jeopolitiğinde yeni bir unsur olarak enerji faktörünün ortaya konması, Bahgat'a göre (2011), deyim yerindeyse bir alay konusu olmuştur. Pek çok siyasetçi, köşe yazarı ve Türkiye'nin gündemini belirlemede etkin olan aktörler, Kıbrıs'ın hiçbir jeopolitik öneminin olmadığından ve Türkiye'ye yalnızca bir yük olduğundan bahsetmekteydi. Fakat bugün bu durum oldukça farklıdır ve bir anda Kıbrıs'ın öneminden bahsedilmeye başlanmıştır. Filistin meselesi eğer İsrail'in bölgede elini zayıflatmak ve Türkiye'nin Akdeniz'deki ve bölgedeki varlığının tanınması için kullanılan bir araç ise Filistin jeopolitik olarak KKTC'nin yanında reel politikte bir şey ifade etmemektedir. Yani mevcut siyasal iktidar bölgede bir güç elde etmek istiyorsa bunun yolu Filistin'in değil KKTC'nin bir devlet olarak tanınmasından geçmektedir. Eğer mevcut siyasal iktidar Filistin ile uğraştığı kadar KKTC ile uğraşmış olsaydı bölgede adından daha çok söz ettirebilir ve enerji kaynaklarına sahip olma noktasında daha somut adımlar atabilirken, Filistin meselesinin KKTC'nin önüne geçmesi

KKTC'nin tanınmasını da Türkiye'nin bölgedeki hakları doğrultusunda bir denetim kurmasını da geciktirmektedir. Bu gelişmelerin ışığında İsrail, Doğu Akdeniz'de daha etkin bir hale gelmekte ve giderek güç kazanmaktadır. Mavi Akım projesi, Türkiye ve Rusya arasında yapı-lan bir anlaşma gibi görülürken bu hattın İsrail'e oradan da Kızıldeniz aracılığı ile Hindistan'a ulaştırılması planlanmakta ve Mavi Akım projesi İsrail'in enerji güvenliği politikalarında oldukça önemli bir yere gelmektedir. İsrail'in hukuki olarak kendisi-ne ait olduğunu iddia ettiği rezervlerin bir bölümü Lübnan'ın münhasır ekonomik bölgesine dahildir. Hizbullah, Lübnan açıklarındaki rezervleri sahiplenerek İsrail'in bu girişimini savaş sebebi saymış ve İsrail'in gelişigüzel bir biçimde enerji kaynaklarına sahip olamayacağını belirtmiştir (Paul, 2012: 322). Temelinde enerji savaşı olan Doğu Akdeniz krizinin çok sayıda tarafı bulunmakta ve bu durum bölgede gözetilmesi gereken dengelerin tespiti konusunda Türkiye'nin işini zorlaştırmaktadır. Türkiye'nin bu krizdeki rolüne bakıldığı zaman yeteri kadar aktif bir tutum sergileyemediği görülecektir. Türkiye, bölgeye yalnızca bir araştırma gemisi göndererek bölgede ben de varım mesajı vermek istemiştir ancak KKTC konusunda istenilen noktaya henüz gelinememiş olması, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki yetki alanını da önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Türkiye, deniz alanları ile ilgili sözleşmelere taraf olması ile birlikte kendi anakarasına sıkışması tehlikesine karşı bu sözleşmeleri imzalamamış buna alternatif olarak bu konudaki teamüller doğrultusunda ve hakkaniyet ilkesi çerçevesinde bir çözüm aramaya çalışmıştır. Eryılmaz'a göre (2012), Türkiye'nin bugünkü tavrı da bu niteliktedir. Türkiye'nin ve KKTC'nin elinde yukarıda bahsedildiği üzere çok önemli kozlar bulunmaktadır. Bu ülkelerle daha sıkı işbirliği yapılmak suretiyle ülkelerin yeni durumdaki kazançlarını daha çok ön plana çıkarmak ve ülkeleri bu konu-da bir tavır değişikliğine sürüklemek KKTC'nin tanınması ve dolayısıyla Türkiye'nin bölgedeki etkisinin artmasını da beraberinde getirecektir. Türkiye'nin bölgedeki etkisinin artması ile birlikte Yunanistan ve GKRY tarafının eli zafıylayacak ve bu sayede de Türkiye'nin ve KKTC'nin taleplerini dikkate almak durumunda kalacaklardır. Doğu Akdeniz'de yaşanan kriz, Türkiye için de bir anlamda ders niteliğindedir. Çünkü Türkiye, üç tarafı denizlerle çevrili bir ülke olmasına rağmen etkin bir deniz politikası geliştirebilmiş değildir. Bu sebeple de denizlerdeki etkisi oldukça sınırlıdır. Bu sınırlılık durumu da yanı başında gelişen pek çok değişime rağmen Türkiye'nin aktif bir tutum ortaya koymasını engellemektedir (Paul, 2012: 325). Doğu Akdeniz krizi örneğinde de görüldüğü gibi Türkiye, uluslararası hukuka ve teamüllere göre haklı görünmesine rağmen reel politik de bu niteliğin hiçbir önemi bulunmamakta ve tüm kuralları gayet açık bir biçimde reddeden ve çığneyen bir başka ülke menfaatleri doğrultusunda

rahat bir şekilde hareket ederek haksız kazanç sağlamaktadır. Bahgat'a göre (2011), bu haksız durumu komşu coğrafyasına da kabul ettirmekte ve onları da bu hukuksuzluğa uymaları konusunda var olan stratejik konumunu kullanmaktadır. Türkiye'nin ortaya koyacağı etkin bir Kıbrıs ve deniz politikası paralel bir şekilde faaliyete geçirilebilirse bu ve benzeri krizlerde Türkiye daha hazırlıklı olabilir ve krizi önceden tespit etmek suretiyle krizi yönetebilir. Ancak Türkiye'nin edilgen durumu ve olayları idare eden değil gelişen durumlara tepki veren görüntüsü Türkiye'nin bu konuda ciddi bir kriz yönetimi politikası izlemesine de engel teşkil etmektedir (Anadolu Ajansı, 2012).

İsrail'in adadaki Türk varlığını görmezden gelip Yunanistan-GKRY ekseninde faaliyetlere girişmesi ve hatta bu bölgeden askeri üs talep etmesi Türkiye'nin bölgesel politikaları anlamında oldukça sıkıntı vericidir. İsrail'in adaya olan ilgisi ve kurduğu stratejik eksen bir işbirliği ortamına dönüşmüş ve İsrail'in bölgesel güvenliğinde Müslüman ve Arap coğrafyada sıkışmasını engellemeye dönük kurgulanmıştır. Paul'e göre (2012), bu stratejik işbirliğinin bir başka boyutu ise enerji güvenliği boyutudur. İsrail açıklamalarında tespit edilen önemli doğalgaz rezervleri İsrail'in ihtiyacının çok üzerinde olmakla birlikte, enerji kaynaklarına olan ihtiyacın gün geçtikçe artması da İsrail'in enerji güvenliği politikalarını yeniden belirlemesine yol açmıştır. Balcı'ya göre (2012), Kıbrıs adasında yalnızca siyasî varlığıyla değil askeri varlığı ile de kendini göstermek istemiştir. Silahlı kuvvetlerini enerji güvenliği gerekçesiyle adaya sevk etmek isteyen İsrail açısından adada sahip olunacak bir üs İsrail'in Doğu Akdeniz politikalarında kendisine önemli avantajlar sağlayacaktır. Türkiye'nin bu konuda alacağı önlemler oldukça kilit olmakla birlikte iki ülke arasındaki ilişkilerde yaşanan soğukluk ve duygusal tepkilerin daha çok ön plana çıkması bu konuda sağlıklı bir strateji izlemenin önünde de engel olarak görülmektedir (Ratner, 2011: 3).

2.2.2. Kıbrıs Tarihsel Gelişimi İçerisinde Annan Planı'nın Yeri

2.2.2.1. Annan Planı'nda Öngörülen Federal Yapı

Annan Planı, Kıbrıs Rum Devleti ve Kıbrıs Türk Devleti adında, yetki ve egemenliğini federal anayasadan alan iki kurucu devletin oluşturduğu bir Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti devletini öngörmüştür. Buna göre, tek bir egemenlik ve uluslararası kişilik ve yetkilerin federal hükümette toplandığı bir oluşum önerilmiştir. Plan, Kıbrıslı Türkleri koruyucu bir takım yaklaşımlarıyla klasik federasyon oluşumuna dört dörtlük uyan bir duruş sergilemezken, ayrılma hakkını

yasaklayan ve egemenliği kurucu devletlere değil ve/fakat federal anayasaya veren yapısıyla konfederal sistemden de açıkça farklılaşan bir oluşum sunmuştur. Fakat sonuç olarak Annan Planı, iki sistem karşılaştırıldığında federal bir düzenleme olarak nitelendirilir (Bozkurt, 2004: 94). Planla ilgili olarak başta Rauf Denктаř, Kıbrıs Türk kesiminin talep ettiği şekilde her iki tarafa da self-determinasyon hakkını tanıyan bir egemenliğin verilmediği ve “planın benimsenmesi halinde, bunun 5-10 yıl içerisinde Kıbrıslı Türklerin sonu anlamına geleceği (Krkgil, 2003: 112)” şeklinde eleştirilerde bulunmuştur.

Diğer yanda ise Papadopoulos, Kıbrıs federasyonuna dönük bütün önerilerin konfederasyon olduğunu iddia ederek, Kıbrıs Türk kesiminin taleplerini kabul etmemiştir. Kıbrıslı Rumlar; De Cuellar Belgesi, Gali Fikirler Dizisi ve son olarak da Annan Planı’nın, “Türklerle kuzeyde ayrı egemenlik bağışlarken, aynı zamanda, onları güney Kıbrıs’ın da ortağı (Kızılyürek, 2005: 340)” yaptığını ne srmştir.

Bu anlayışla milliyetçi Rumlar, Annan Planı’nı ktleme yoluna giderek, planın “Kıbrıs’ın ikiye bölünmesini yasallaştırdığı tezini (Krkgil, 2003: 111)”, Kıbrıs Rum basınında işlenen yaygın tezlerden biri durumuna getirmişlerdir. Bu durumda, Kıbrıs’ın ikiye bölünmesinden menfaat sağlayacakların, eşitlikçi bir birleşmedense defacto bölünmüşlüğü tercih etmekte olduklarını söyleyebiliriz.

Annan Planı’nın, geçici olarak taraflardan birine, diğerine verilmeyen haklar tanıyor oluşu, asimetrik bir federal düzen öngörmektedir ve bu da eleştirilere yol açmıştır. Eşitsiz bir gelişim sonucunda, modernleşmede gcsz kalan Rum toplumu karşısında dışlanan Kıbrıslı Türkler, milliyetçi tepkilerle ayrı bir oluşum arzu etmiştir. Oysa ki federal bir devletin uzun vadede başarı gösterebilmesi için, bu devlet çatısı altında yaşayan toplumların yaşam düzeyleri arasında ciddi farklar olmaması gerekmektedir. Ekonomik olarak zayıf olanlar aynı etnik grupta toplanırlarsa, bu durum ayrılıki akımlara yol açar. Ancak, temel insan haklarını yok sayarak zayıf olan toplumu korumak da meşru sayılamaz (Krkgil, 2003: 113).

2.2.2.2. Annan Planı’nda Yer Alan İki Blgelilik ve Toprak Düzenlemeleri

Kıbrıs Sorunu’nun en temel ve karışık noktalarından biri de iki blgelilik ve toprak düzenlemeleridir. Annan Planı, bu soruna son derece detaylı ve karmaşık zmler önermiştir. Kıbrıs’ta iki blgeliliği 1974 sonrasında oluşan fiili bir durum gibi görme eğilimi oldukça ağır

basar; bu tespit doğru olmakla birlikte, eksiktir. Gerçekte, fiili bölünme, milliyetçi dönemde düşük seviyede başlamış ve toplumsal çatışmaların arttığı 50'li ve 60'lı yıllarda devam etmiştir. Bu dönemde Kıbrıslı Türkler, gerek Rum baskısından kaçmak, gerekse TMT'nin baskısına boyun eğmek için kademeli olarak adanın kuzeyine doğru hareket etmişlerdir.

1974, bu anlamda bir başlangıçtan çok bir sonucu ifade eder. Bu dönemden sonra iki bölgeliliğin Kıbrıs Sorunu'na getirilecek çözümün temel unsurlarından biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Annan Planı, saf bir Türk bölgesi içermemiştir. Federal bir devlette, üstelik de uzun yıllar etnik olarak karışık yaşanmış bir adada, bunu hukuken ve coğrafi olarak sağlamak mümkün değildir. Bu konuda çok eleştiri alan plan, gerçekte Türk kontrolünde ve Türk nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bölgeler öngörmüştür.

Plan, uluslararası hukuka göre Kıbrıslı Rumlara ait olan toprak ve taşınmaz malların eski sahiplerine iadesini, bunun karşılığında da Kıbrıslı Türklere tam egemenlik olmasa da egemenliğe ortak olma yetkesini vermeyi, yani Denктаş'ın öngördüğü gibi global takas yöntemi değil, geri iade, tazminat, uzun vadeli kiralama ve takas yollarının tümünü barındıran çoklu ve karmaşık bir sistemi öngörmüştür.

Aslında Denктаş'ın savunduğu global takas yönteminin Kıbrıs'ta uygulanması, "Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıslı Rumların AB yapısı içerisinde ve genel olarak da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (Kızılyürek, 2005: 368) çatısı altında bulunması sebebiyle mümkün değildir. Dolayısıyla mülkiyet hakkını ortadan kaldıracabilecek herhangi bir hukuki düzenlemenin, referandumda onaylanması durumunda bile geçersiz kalacağı açıktır. Bu düzenlemenin uluslararası hukukun belirlediği çerçeve içerisinde yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla, garantör ülkeler ve meselenin tarafları consensus sağlamış olsalar dahi, bunun bireysel hakları kısıtlayıcı bir bağlayıcılığı olamayacağı için global takasın Kıbrıs'ta uygulanması mümkün olamamaktadır.

Annan Planı'ndaki mülkiyet düzenlemeleri küçük ayrıntılar dışında, tamamen uluslararası hukuka uygun hazırlanmıştır. Aslında Annan Planı, mülkiyetlerini geride bırakıp kuzeye veya güney göç edenlere mülkiyet vermeyi öngörmüş, kuzeyde 1974'ten sonra yapılan birtakım düzenlemelerle oluşturulan sonradan gelme ve esasında mülkiyet hakkı denemeyecek ve/fakat

tasarruf hakkının mülkiyete dönüştürülmesi olarak tabir edilebilecek olan mülkiyet haklarına yasal zemin yaratma çabası olduğu şeklinde eleştirilmiştir (Gürel, 1996: 175).

2.2.2.3. Annan Planı Çerçevesinde Garantörlük ve Adanın Askersizleştirilmesi

Bu konuda Türk tarafının görece daha rahat olduğu, ada üzerinde mevcut bulunan, resmi olmayan rakamlarla yaklaşık 50.000 askerini kademeli olarak çekmeyi kabul ettiğini, ancak, garantörlük hakkından ve üzerinde anlaşılacak bir miktardaki askerin sürekli konuşlandırılması hakkından feragat etmediği bilinmektedir.

Diğer yandan, Kıbrıslı Rumlar, adanın tüm Türk ve Yunan askerlerinden arındırılmasını, bunun hızla ve etkin şekilde yapılmasını talep etmiş, ayrıca, garantörlerin ‘etkin ve fiili’ müdahale yetkisinin de sınırlandırılması gerektiğini öne sürmüşlerdir.

Planın ekonomik olarak ne öngördüğü, uygulanması halinde iki toplumu nasıl etkileyeceği de tam olarak kestirilememiştir. Bir görüşe göre, ekonomik izolasyonların sona ermesi, turizm ve tarımsal faaliyetlerin işlerlik kazanması ve AB fonlarının da yardımıyla Kuzey Kıbrıs ve Kıbrıslı Türkler büyük bir ekonomik refaha ulaşacaklardır (Kantarıcı: 2005: 123), bir başka görüş ise AB'nin mal ve hizmetlerin, dolayısıyla da sermayenin serbestçe dolaşımını sağlamasıyla, egemen Rum sermayesi adanın tümüne gücünü yayacak ve günün sonunda Kıbrıslı Türkleri bu yolla adadan koparacaktır (Kürkçügil, 2003: 112).

Planın en fazla eleştiri alan noktalarından biri de, uygulama aşamasında ortaya çıkacak mağduriyet, tazminat, ekonomik ihtiyaçlar vb. gibi temel ekonomik giderlerin nereden ve hangi kaynakla karşılanacağını açık bir şekilde ortaya koyamaması olmuştur (Kızılyürek, 2002: 297). Gerçekten de bu konuyla ilgili olarak, BM, AB ve diğer planı destekleyen ülkeler çeşitli vaadlerde bulunmuşlardır ancak planın hangi ekonomik kaynakla uygulanacağı sorusu gerçek bir yanıt bulamamıştır. Bir diğer önemli unsur ise, özellikle Rum kamuoyunda bilinçli olarak yayılan emperyalist dayatmaya maruz kalındığı düşüncesi olmuştur (Kürkçügil, 2003: 115).

Annan Planı, birçok açıdan, ada üzerinde barışın yakalanması adına kaçırılmış bir fırsat izlenimi vermektedir. Plan ayrıntılı olarak değerlendirildiğinde, içerik olarak barışçı koşulların hazırlanması ve iki toplumun ortak bir devleti paylaşması için neredeyse bütün koşulları yerine getirmiş olduğu görülmektedir. Ancak Kıbrıs gibi tarihsel derinliği olan ve bir hayli karmaşık

yapılı bir meselenin mantıklı ve kalıcı bir şekilde çözülmesi için bütün bu çabaların yetersiz kaldığı görülmüştür (Rothman, 1991: 80).

2.3. Tarihi Sebepler Bağlamında Yönetim Arayışları

2.3.1. Kıbrıs ve Üniter Devlet Sistemi:

Özellikle son 30 yılda hızla ilerlemiş bulunan iletişim, teknoloji ve küreselleşme olgusu ile neredeyse bütün ulus devletler hem siyasi hem de kültürel açıdan etkileşim içine girmişler ve gerek toplumlar arasında, gerekse toplumların kendi içlerindeki kültürel ve siyasi farklılaşma giderek artmış bulunmaktadır. Bir başka deyişle, günümüzde toplumların tüm katmanlarını tek bir siyasi ve kültürel paydada birleştirmek oldukça zorlaşmıştır. Şenocaklı'ya göre (2003), toplum içinde farklı etnik gruplar, farklı kültürler ve günümüz ekonomik yapısının da etkisiyle farklı sınıflar oluşmuş, doğal olarak bunların da farklı farklı siyasi amaç ve istekleri oluşmuştur. Günümüzde federal çözümlerin birçok ulusal ve uluslararası sorun için çare olarak görülmesinin nedenlerinden biri de budur. Toplumsal yapıdaki çeşitlilik ve toplum içindeki nitelik farklılığı, coğrafi gruplaşma ile birleştiği zaman federal toplumu, dolayısıyla da federal devlet sistemini öneren bir çözümü gündeme getirmektedir. Söz konusu toplumsal farklılaşma ve çeşitlilik kuşkusuz önemli bir olgudur, ancak federal özerklik talepleri söz konusu olduğunda, federalizmin unsurlarının etkili biçimde sağlanıp sağlanmadığı analiz edilmezse, federal oluşum içerisinde siyasi ve hukuki çıkmaza giren coğrafyalar ortaya çıkacaktır (Kızılyürek, 2002: 300).

Sürekli değişim ve dönüşüm içinde olan toplumsal bir yapı tanımlanırken kesin ve kalıcı sınırlar çizilmemelidir. Bu bağlamda üniter toplumlar ile federal toplumları birbirinden ayıran mutlak çizgiler olmadığını söyleyebiliriz. Ancak yine de, bütünleşmiş bir yapıda olan üniter toplum ile farklılaşmış bir yapıda olan federal toplumlar arasındaki farklılık, nitelik değil derece farkıdır. Bir toplum ne denli büyük farklılıklar içerirse, söz konusu farklılıkların korunması ve ifade edilmesi yönünde o kadar büyük istek doğacaktır.

Mallinson'a göre (2005), bütünleşmiş bir yapıda olan üniter toplumu, farklılaşmış bir yapıda olan federal toplumdaki ayıracak kesin bir ölçüt olmadığından, bir toplum için ne zaman federal anayasanın gerekli olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu belirsizliğin iki nedeninden bahsedilebilir. Birincisi, toplumda farklılaşma yaratan sosyal ve siyasal güçlerden ne kadarının böyle bir sınır çizmek için gerekli olduğunu kesin bir şekilde söyleyemeyiz. Dil, in, ırk, ekonomik

çıkar farklılığı gibi etkenlerden üçü veya beşi bir toplumda federal anayasaya sahip olma yönünde bir istek yaratmazken, bir başka toplumda, bu etkenlerden yalnızca biri böyle bir talep doğurabilir. İkinci olarak, sosyal ve siyasal güçlerin kendileri de ölçülmezlik özelliği gösterirler. Allison'a göre (1999), dil farklılığının, din farklılığından veya ekonomik çıkar farklılığının coğrafi büyüklük farklılığından daha güçlü veya daha zayıf etkenler olduğu kesin olarak söylenemez. Bu etkenler, her toplumda farklı sonuçlar doğururlar.

Bir toplumun içinde yer alan gruplar dil, din, ırk, milliyet, sosyal ve siyasal kurumlar veya diğer yönlerden farklılaşıyor ve/fakat bu farklılıklarını ifade edebiliyor ve koruyabiliyorlar ve aynı zamanda da belirli coğrafi bölgelerde kümelenmiş olarak bulunuyorlarsa, söz konusu toplumun federal yapılı toplum olduğundan söz edilebilir. Eğer aynı toplumun içinde yer alan grupların belirli coğrafi bölgelerde kümelenmiş değil de o coğrafyanın her tarafına dağılmış olduklarını varsayarsak, o zaman federal yapılı bir toplumdaki değil ve/fakat plüralizm veya korporatizmden bahsedebiliriz (Uygun, 1997: 51).

Üniter toplumlar, yukarıda bahsedilen farklılıkları daha az ihtiva eder ve toplumsal yapı nitelik açısından büyük farklılıklar içermezler. Günümüzde, bir takım dış güçlerin de etkisiyle her türlü toplumsal farklılığın federal bir devlet yapısına yeterli bir neden olacağı tezi bazı coğrafyalarda bilinçli olarak ileri sürülmektedir (Kramer, 2000: 163). Oysa, federal yapının özünde birleşme ve işbirliği vardır ve federal çözümler aranırken buna dikkat edilmeli, federalizmin özüne aykırı taleplerde bulunulmamalıdır.

Türkmen'e göre (2005), Kıbrıs'ta 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin öngördüğü toplumsal yapı değişmiş bulunmaktadır. O dönemde tek toplum, tek coğrafya ve iki cemaat esasına göre şekillenen yapı, geçen süre ve gelişmeler neticesinde adada self-determinasyon hakkını haiz olan iki ayrı toplum ve iki ayrı coğrafya şeklinde değişmiştir diyebiliriz. Bouvier'e göre (2012), 1960 yılında adada üniter devlet sisteminin söz konusu olabileceği bir toplumsal yapıdan söz etmek mümkün olabilirken, bugün artık Kıbrıs'taki mevcut hukuki ve anayasal sorunlara rağmen, federal özellikler gösteren iki toplumun mevcudiyeti su götürmez bir gerçektir.

Kıbrıs'ta bulunacak çözümün ne tür özellikler göstereceği tam olarak netleşmemiş olmakla birlikte kesin olan şey, bugün üniter ruhlu ancak federasyon isimli bir Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığıdır ve bu da ada üzerinde üniter bir yapının işlevsel ve uzun ömürlü olmayacağını (Cem, 2009: 298) net bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Bouvier'e göre (2012), Kıbrıslı Rumların çoğu bugün hala, ada üzerinde tek bir halk olan Elen halkının yaşadığına, elli yılı aşkın süredir varlığını sürdüren Rum egemen toplum için üniter devlet sisteminin en ideal devlet sistemi olduğuna, federasyonun ise ideal olmayan ve/fakat mevcut durumda kabul edilmesi en mantıklı sistem ve bağımsız iki devlet fikrinin ise asla hayata geçirilemeyecek bir alternatif olduğuna inanmaktadırlar. Federal devlet sisteminin Kıbrıs için adil ve kalıcı barışı sağlamak için doğru sistem olmadığını savunanlar için bu durum, Kıbrıs'lı Türkleri kesin olarak azınlık statüsüne yerleştirecektir ve Kıbrıslı Rumların uzlaşmacı olmayan tavrını (Mallinson, 2005: 145) net bir biçimde ortaya koymaktadır.

2.3.2. Kıbrıs ve Federal Devlet Sistemi

Şenocaklı'ya göre (2003), Kıbrıs'ta kurulacak olası federal devlet, dışarıya karşı tek bir egemen devlet, içeride ise iki oluşturucu devletin yarattığı bir birlik olacaktır. Dolayısıyla tez çalışmasının ikinci bölümündeki devlet sistemleri tanımlamalarını hatırladığımızda, Kıbrıs'taki alt düzey teşkilatlanmanın federe devletler bünyesinde oluşturulması, üst düzey teşkilatlanmanın da federal devlet adı altında ve merkezi otorite çerçevesinde oluşturulmasıyla birlikte, her iki federe devletin de kendi hukukunu uygulayabilecek ve kendi yasal düzenlemesini yapabilecek olduğunu görüyoruz. Fakat Kıbrıs'ta federal yönetim modelinin uygulanmasına dayalı bir çözüm, ancak taraflar birlikte olmanın yararına inanırsa hayata geçirilebilir. Burgess'a göre (2000), eğer tarafların birlikte olması herhangi bir kazanım sağlamayacaksa, federal devlet sistemini uygulamanın bir anlamı olmayacaktır zira federasyonlar, işbirliği, güven ve dostluk rejimleridir. Bu durumda Kıbrıs'ın mevcut toplumsal yapısının federal devlet sistemini uygulamak konusunda uygun olup olmadığı sorusunun cevabı çok önemlidir.

1960 yılında Kıbrıslı Türk ve Rumların yaşayacağı tek bir ülke olması tasarlanan Kıbrıs, yaşanan olaylar neticesinde Türklerin kuzeye göç etmesiyle iki ayrı coğrafyaya bölünmüştür. 1974 askeri harekatı, bu ayrılığı iyice belirginleştirerek iki bölgede siyasi, ekonomik, hukuki ve kültürel açıdan iki ayrı yapı oluşturmuştur. 1960 yılında Kıbrıs'ta Maronit, Ermeni ve Latinlerden oluşan çok etnikli bir yapı mevcuttur. Kıbrıs Türk toplumu %18, çoğunluğu oluşturan Kıbrıslı Rumlar ise %80 nüfus oranıyla Kıbrıs'ta yaşayan iki ana toplum ve Maronitler, Ermeniler ve Latinler de kalan %2'lik nüfusu oluşturmuşlardır. Günümüzde bu yapı büyük ölçüde değişmiştir ancak Kıbrıslı Türk ve Rumlar, adada bulunan iki ana toplumu olarak varlıklarını sürdürmektedirler (Uygun, 1997: 58).

Tarihi süreç içerisinde, her iki halkın farklılaşmasına neden olan etkenlerden biri ekonomik etkenlerdir. Ekonomik eşitsizlik zaman içerisinde o kadar büyümüştür ki (Aksu, 2001: 78), siyasi ve kültürel etkenlerle de birleşince, her iki bölge yönetenlerinin önerileri karşılıklı olarak benimsenmemiş, talepler kabul edilmemiş, süreç uzamış ve her iki tarafın da benimsenecek olası sistemleri kendi açılarından farklı ve yorumlamaları sonucunda, birleşme üzerine değil ve/fakat farklılıkları iyice belirginleştiren bir ayrılma üzerine öneriler sunulmaya başlanmıştır.

Tarihi süreç içerisinde uygulanmış olan bilinçli bir yabancılaştırma politikası sonucunda, iki ayrı bölgede ayrı hukuki, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel yapıya sahip iki ayrı toplum temellerini sağlamlaştırmıştır ve bu da ister istemez Kıbrıs'ta federal toplumun şartlarından biri olan bölgeler arası farklılaşma şartının yerine getirilmesine sebebiyet vermiştir (Uygun, 1997: 59-60).

Adadaki farklılıklardan biri de, Kıbrıslı Türkler ve Rumların Türkçe ve Rumca olmak üzere konuştukları iki ayrı dildir. Kıbrıslı Rumların konuştuğu dil sanılanın aksine Yunanca değil, Rumcadır. Bunun yanı sıra ayrıca her iki tarafça da İngiliz sömürgeciliğinin bir eseri olan İngilizce dili konuşma alışkanlığı vardır. Burada önemli olan nokta, adalıların konuştukları dilin anavatanlarındakinin farklı olarak, etnik grupların da katkılarıyla, kendine has kelimeler ortak bir şive, tonlama ve vurgu gibi dilsel özelliklere sahip olmasıdır. Ancak, Kantarcı'ya göre (2005), her iki tarafın da içine kapanıp anavatanlarının kanatları altına sığınmış olmaları ve her iki toplumu yönetenlerin de ortak yaşama dair iyi olan herşeyi dejenere hale getirmiş olmaları sonucu söz konusu dilsel özellikler kaybedilmiştir. Sonuç olarak ada üzerinde Kıbrıslılar ortadan kalkmaya yüz tutmuş olsa da, ortak bir lehçe ile, farklı dilleri konuşmaktadırlar ve bu da göstermektedir ki federal toplumun özelliklerinden olan farklı dillerde konuşmak unsuru Kıbrıslılar tarafından karşılanmaktadır (Rothman, 1991: 99).

Kıbrıslı Rumlar, güçlü bağlarla Hristiyanlığa bağlı olmaları ve büyük ölçüde Ortodoks olmaları sebebiyle, zaman içerisinde dinsel ve kültürel olarak kendilerini dış dünyaya kapatan, konservatif bir toplum haline gelmişlerdir. Kıbrıslı Türkler açısından pek olmasa da, Kıbrıslı Rumlar açısından dinin Kıbrıs Sorunu'ndaki yeri büyük önem teşkil eder. Bu gerçek, sorunun çözülmesinde tarihsel zorluklara yol açmıştır. Bu açıdan farklı dinlerin ve siyasi çözüm arayışında bunun getirdiği zorlukların, özellikle Rum Ortodoks Kilisesi'nin bağınaz ve kapalı yapısı sürdüğü sürece ada üzerinde görülmesi mümkündür.

Kıbrıslı Rumlar, kendilerini üstün Yunan ırkının bir üyesi olarak görmekte ve başta Kıbrıslı Türklere olmak üzere, herkese karşı küstah bir tutum sergilemektedirler ve ayrıca dış güçler de hassas bir mevzu olan ırk meselesinde gerek Türk gerekse Rum tarafına karşı kışkırtıcı bir tutum sergilemektedirler. Bu iki durum, adadaki ırk farklılığının yarattığı iki sorundur. Burada ada üzerinde iki milliyetçiliğin çarpıştırılması ve yabancılaştırma yolu ile farklılıkların öne çıkarılması söz konusudur. Ada üzerinde yayılan Yunan milliyetçiliği karşısına bilinçli bir şekilde çıkarılan Türk milliyetçiliği, beraberinde ırksal farklılığın vurgulanmasını da getirmiş ve sıcak çatışmaya varan rekabet kaçınılmaz olmuştur (Kramer, 2000: 163). Dolayısıyla Kıbrıs'ta ırk ve milliyet farklılığı, kültürel bir zenginliğin ortak ifadesi olmak yerine, ayrılık ve çatışmanın zemini olmuştur.

“Federalizm, geniş toprakları tek bir yönetim altında tutmak bakımında imparatorluğun başlıca alternatifidir. Çin dışında, bütün büyük topraklara sahip ülkelerin federal anayasalara sahip olmalarının nedeni de budur (Şenocaklı, 2003: 37)”. Buradan yola çıkarak, diyebiliriz ki imparatorluklar coğrafi büyüklükleri nedeniyle yönetim açısından büyük sorunlar yaşamışlardır ve federalizm bu imparatorluklar için kurtarıcı vazifesi görmüştür ancak Kıbrıs adasında federal toplumun gerektirdiği şartlardan biri olan coğrafi büyüklük unsuru geçerli olmamaktadır, zira ada coğrafi olarak yönetim zorluğuna sebebiyet verilmeyecek kadar küçüktür.

Uzun yıllardır Kıbrıs Türk ve Rum Yönetimleri tarafından yapılan yabancılaştırma politikası, ortak yaşama dair tüm olumlu unsurların hafızalardan silinmesi ve olumsuz anıların ise asla unutulmaması temeline dayandırılmıştır. Aslında iki toplum da acı ve tatlı birçok ortak anıya sahiptir ve yaklaşık 500 yıldır aynı ada üzerinde yaşamaktadır. Ancak aynı zamanda, tarihte yaşanan, her iki tarafın da unutamayacağı terör olayları, sendika mücadeleleri, EOKA ve TMT gibi tarihi gerçeklerin, iki toplumun farklılığına ve ayrılığına sebebiyet verdiğini de unutmamak gerekir (Rothman, 1991: 100).

Kıbrıslı Rumlar yabancılaştırma yerine ortaklık fikrini benimsemedikleri sürece, iki ayrı siyasal ve sosyal yapıya sebep olacaklardır ve bu durum ancak bir uzlaşma ile sona erdirilebilir. Uzlaşma yerine hukuki veya siyasi zorlamalar söz konusu olursa, meydana gelecek olan sürdürülemez yapı, Kıbrıs halkı için çöküş demektir.

Kıbrıs'ta mevcut iki farklı dil, din, ırk ve milliyetin doğurduğu ekonomik, sosyal ve siyasal farklılıklar ve bu farklılıkların doğurduğu bir federal yapı olduğu açıktır. Kıbrıslı Türkler ve

Rumlar 500 yılı aşkın süredir, siyasi ve hukuki belirsizliklerin tarihi süreç içerisinde yarattığı tüm olumsuzluklara rağmen aynı topraklar üzerinde yaşamaktadırlar. Dolayısıyla her iki tarafın da karşısındakinin her türlü hakkına saygı göstermesi ve uzlaşmacı bir tavır sergilemesi gerekmektedir. Eğer taraflar bu yolu seçmeyerek iki toplumu birleştirecek devlet sistemini hukuksal bakımdan benimsemez ve milliyetçi bir tavırla dış politikaların yönlendirmelerine itibar ederlerse, adil ve kalıcı bir çözüme asla ulaşamayacağı ve ada üzerinde olduğu kadar tüm Akdeniz’de de kaos ortamı yaratılacağı su götürmez bir gerçektir (Kaloudis, 1999: 7).

2.3.2.1. Kıbrıs’ta Olası bir Federal Yapılanmanın Araç veya Amaç Olma Potansiyeli

“Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin ilan edilmiş olması, iki halkın bir federasyon çerçevesinde yeni bir ortaklık kurmasını engellemeyecek, aksine, KKTC’nin ilan edilmiş olması, bir federasyonun oluşma çabalarına zemin hazırlayacaktır. KKTC, bu doğrultuda her türlü çabayı göstermeye hazırdır.” Bu satırlar ‘KKTC’nin kuruluş tarihi olan 15 Kasım 1983’te, Kıbrıs Türk Federe Devleti Parlamentosu’nun onayladığı “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Bağımsızlık Bildirgesi’nden (1 Eylül 2003 tarihli KIBRIS gazetesinde yayımlanan Çözüm ve AB Partisi Genel Başkanı Ali Erel ile yapılan ‘KKTCnin ’ başlıklı haber)” alınmıştır. haberiyle KKTC kimi çevrelere göre adeta kendi bağımsızlığını ipotek altına aldırılmıştır. O dönemde uzlaşmaz tavırlar sergilediği düşünülen Kıbrıslı Türkler, siyasi açıdan gerçekçiliği ve hukuka uygunluğu konusunda soru işaretleri barındırır da yukarıdaki bağımsızlık bildirgesiyle hem tüm dünyaya, hem de kendi içlerindeki mevcut çelişkilerine bir cevap vermişlerdir.

KKTC yönetimi çok uzun süre, federal bir yapıyı amaç olarak görmemiş, siyasi ve ekonomik gücünü, halkı federasyona hazırlamak için kullanmamış ve/fakat 1974 sonrası oluşturulan iki devletli ve iki uluslu yeni Kıbrıs konusunda kararlı bir tutum izlemiştir. Bazı yazarlara göre, Kıbrıslı Türkler “çözumsuzlük çözümdür” diyerek Kıbrıs sorununu sürüncemede bırakmış (Kızılyürek, 2002: 336) ve bir gün konfederal bir antlaşmayla yeni statüyü meşrulaştırmak ve Kıbrıslı Türklerin kendi kaderlerini belirleme hakkını ileri sürerek, bağımsız bir Türk devletine kanuni zemin oluşturabilecek antlaşmayı yapmak niyetinde olmuşlardır. 1974 sonrasında ise, görüntüde federal bir yapı kurmak adına biraraya gelmiş ve/fakat zaman içerisinde Kıbrıs’ın Türkiye ve Kıbrıslı Türkler tarafından yönetsel açıdan son derece kötü idare edilmesi sonucunda bağımsız bir devlet olabilme şansı kaybedildiğinde ise kalıcı barış için federal çözüm, bu sefer gerçekten bir amaç halini almıştır.

Bu düşünceyi benimseyen yazarlara göre ayrıca 90'ların sonunda ve 2000'li yılların başında Kıbrıs Türk yönetiminin içinde bulunduğu siyasi iktidarsızlık, ekonomik zorluklar, kendi yasama ve yürütme erkleri arasında denge sağlayamayan bir devlet, dünya tarafından uygulanan ambargolar ve izole edilme gibi sorunlar had safhaya ulaşmıştır. Özellikle de Kıbrıslı Türk gençleri isyan etmeye başlamış, Rauf Denктаş'ın "giden de Türk'tü gelen de Türk'tü, ama gidenlerin hepsi Kıbrıslı Türk'tü" söylemini destekleyen, genç nüfusunu kaçak işgücü sebebiyle kaybeden Kıbrıs toplumdaki işsizlik ve ekonomik zorluklara, kültürel yozlaşma da eklenince, muhalefet oldukça güçlenmiştir. Sezer'e göre (2004), Türkiye'deki siyasi yapı ve uluslararası konjektürün de etkisiyle Kıbrıs Türk yönetimi, uzun yıllar süren başarısız siyasi ve ekonomik politikaların ardından, Annan Planı ile birlikte Kıbrıs'ta federal bir çözümü, gerek ambargolardan kurtulmak, gerekse hayat standartlarını yükseltebilmek adına, hem araç hem de araç olarak kabul etmiştir, zira Kıbrıs Türk kesimi, halkı mutlu olmayan, gençlerini göç yollarında tüketen, kötü yönetilen ve/fakat Kıbrıslı Türkler tarafından yönetilmeyen ve Kıbrıslı Türklere umut vaat edemeyen bir toplum halini almıştır. Dolayısıyla Kıbrıs Türk yönetimi federal bir devlet sistemini, AB'nin de etkisiyle bir kurtuluş olarak görmüş ve bu yüzden de gerek Türkiye'nin belli kesimlerinden gerekse kendi siyasi liderliklerinden olumsuz eleştiriler almıştır. Oysa Kıbrıslı Türklerin tek amacı, iyi şartlarda yaşayabilecekleri, kendi kendilerini yönetebilecekleri, hak, hukuk ve ekonomilerini koruyabilecekleri, kültürlerine sahip çıkıp onu geliştirebilecekleri bir devlet düzeni kurulmasını sağlamak olmuştur (Türkmen, 2005).

Federal devlet sistemi, siyasi bir örgütlenmeyi ve devlet yapılanmasını ifade eder. Allison'a göre (1999), hiçbir zaman da toplumlar veya halklar için kendi başına bir amaç teşkil etmezler. Temel amaç, toplumsal huzur, refah, güvenlik, hak ve hukukun sağlanması ve benzeri toplumsal çıkarların korunmasıdır ve bütün siyasi yapılanmalar gibi federalizm de insanların emrinde doğru kullanılması gereken araçlar olmalıdırlar.

Güney kesimine bakarsak ise; Kıbrıslı Rumların federasyonu fikrini hiçbir zaman bir amaç, bir ideal olarak görmemiş olduklarını, 1950'li yıllarda Enosis fikrini geliştirmelerinden anlayabiliriz. Kıbrıslı Rumlar, 1974 sonrasında Kıbrıs Cumhuriyetini bağımsız bir Rum devleti olarak görmekle birlikte, Türk tarafının yönetsel hataları sonucunda da Şenocaklı'ya göre (2003), Kıbrıslı Türkleri yıllarca dünya kamuoyu önünde ayrılıkçı ve uzlaşmaz olarak göstermeyi başarmışlardır. İdeolojik olarak, Kıbrıslı Rumlar yıllarca Enosis fikrinin peşinden koşmuş veya

koşturulmuş, Kıbrıs'ın tarihi ve kültürü ile Elen kültür dünyasının en değerli üyelerinden biri olduğuna inandırılmış, en tutucu ve gerici politikalarla Kıbrıslı Türk yurttaşlarını eşit ve ortak olarak görmekten alıkonulmuşlardır. Paul'e göre (2012) ideolojik olarak, Kıbrıs'ın birleşmesi fikrinin, Rum toplumunu heyecanlandığı açıktır. Ancak bu heyecanın kaynağının ne olduğu anlaşılabilirse de olumlu anlamda değerlendirilebilmesi oldukça güçtür, zira birçok Rumun gözünde bu birleşme, bölünmüş ve sonradan üniter bir Rum Devleti halini almış olan Kıbrıs Cumhuriyetinin nihai amaç olan anavatan Yunanistan ile birleşmesi anlamına gelmektedir ki (Hitchens, 2002: 33-34), bu da Kıbrıslı bir Türk için endişe verici bir heyecanı ifade eder. Bu heyecanda ise, Kıbrıslı Türklerle barış içinde yaşamak, paylaşmak ve ortak bir gelecek kurmak gibi federal devlet sisteminin unsurlarını oluşturan öğelere rastlamak imkansızdır.

Allison'a göre (1999), Kıbrıslı Rumların ekonomik açıdan federal antlaşmaya sıcak bakmasını gerektirecek bazı sebepler vardır. Bunlardan biri, 1974 öncesi sahip oldukları taşınmaz mallarına ulaşmaktır. Ancak, gündeme gelen son ve önemli çözüm planında bu taşınmaz malların tümüne 1974 öncesindeki gibi sahip olunamayacağı ortaya çıkmıştır.

Diğer yandan, Kıbrıslı Rumların federal çatı altında birleşmek istememelerinin en önemli nedenlerinden biri de ekonomik nedenlerdir. Yıllık ortalama 17-18 bin Amerikan doları ile, kişi başına düşen milli gelir açısından Kıbrıslı Türklere yaklaşık 3 katı oranında fark atan Rumlar, bu kazancı federal bir antlaşma sonrası sürdüremeyeceklerine ve verdikleri vergilerle Kıbrıslı Türklerin kalkınmasına katkı sağlayacaklarına inanmaktadırlar (Brendan O'Malley, 1999: 206-207). Kıbrıslı Rumların taşıdığı bu endişe, özellikle Kuzey Kıbrıs'ın turistik potansiyeli dikkate alındığında pek de haksız sayılmamalıdır.

Siyasi açıdan, Kıbrıslı Rumların uluslararası platformda resmen tanınan ve temsil edilen bir AB üyesi bir ülke olmak gibi özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, federal antlaşmanın onlara sağlayacağı fazladan ne gibi bir siyasi avantaj olduğu konusu tartışmaya açıktır. Ancak, ortak kurulan ve zamanla meşruiyetini yitiren bir devleti tek başına temsil edip, ülkemiz işgal altında diye propaganda yapma imkanından mahrum kalacakları da su götürmez bir gerçektir. Bu yüzden (Sezer, 2004: 35), Kıbrıslı Rumların federal antlaşmaya siyasi açıdan gerek araç, gerekse de amaç olarak yaklaşabilmesi, mevcut şartlar altında zor görünmektedir.

Kültürel açıdan yaklaşıldığında da durum ne yazık ki çok farklı değildir. Koç'a göre, Rum toplumu, tüm aşırı milliyetçi yaklaşımlar gibi, kapalı ve tarihten fazlasıyla etkilenmiş toplumların

özelliklerini taşımaktadır. Kıbrıs'ın Elen kimliğine inanmış ve hristiyan yapısıyla gurur duyan bu tutucu anlayış, AB anlayışına mutlak zıtlık gösterdiği gibi ayrıca kültürel uzlaşmayı da imkansız hale getirmektedir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin devlet dairelerinde bile Meryem Ana ve İsa resimlerinin asılı olduğunu göz önünde bulundurursak, birleşme sürecindeki saf Rum-Yunan kültürü etkilerinin derinden hissedileceği açıktır (Koç, 2005: 90-91).

Kıbrıslı Rumlar, özellikle de yıllarca Rum toplumunu yönetenler, aynı bir dönemin Kıbrıslı Türk liderleri gibi, toplumlarını federal bir yapılanmaya değil ve/fakat görünenden farklı bir takım hedeflere yönlendirmişlerdir. Ancak Kıbrıs Rum toplumunda, Kıbrıslı Türklerden farklı olarak, federal bir antlaşmayı gerekli ve çekici kılacak şartlar oluşmadığı gibi, eşitsiz gelişmeyle meydana gelen ekonomik fark da birleşme karşısındaki en büyük engellerden biri haline gelmiştir. Uluslararası çevreler yıllarca söz konusu durumu Türk uzlaşmazlığına bağlanmıştır (Mallinson, 2005: 143) ve/fakat Annan Referandumu sonucunda ortaya çıkan sonuç ve sonrasındaki siyasi gelişmeler, federal çözümün esasen Rumlar tarafından engellendiğini açıkça ortaya koymuştur.

Kıbrıs'ta uzlaşma için Türk tarafını uluslararası hukuk yöntemleriyle cezalandıran uluslararası kurumların; federal devlet sisteminin, adanın huzuru ve güvenliğini sağlayacak adil ve kalıcı çözüme götüren amaç olması gerektiğini, ve bu amaca ulaşmak için de Kıbrıslı Rumlarla Kıbrıslı Türklerin, söz konusu federal yapılanmada eşit şartlarda ortak olmasının bu hedefe giden yegane araç olduğunu her iki tarafa da benimsetmeleri gerekmektedir. Bunun için gereken unsurların sağlanması ise, Rum toplumunu antlaşma için motive edecek şartların oluşması ile gerçekleşecektir (Brendan O'Malley, 1999: 292-293). Kuşkusuz bu tedbirlerin alınması KKTC ve Türkiye'ye uygulanan yaptırımlar kadar kolay olmayacaktır ama ortaya çıkacak olan sonuç, Rum toplumu üzerinde uluslararası çevrelerin gücü, samimiyeti ve antlaşma için ne kadar istekli olduğu konusunda soru işaretlerini ortadan kaldıracaktır.

Kıbrıs'ta federal yapının kurulabilmesi bir toplumsal proje olmalıdır. Bu, projenin kuruluşu kadar, yaşaması açısından da gereklidir. İşte Annan Referandumunda yaşanan başarısızlığın en önemli nedenlerinden biri de bu toplumsal güdülenmenin Rum tarafında yapılmamış olmasından, daha doğrusu bu güdülemeyi yapacak siyasi, ekonomik ve hukuki ortamın oluşturulmamasından kaynaklanmaktadır. Bu ortam da ancak uluslararası güçler tarafından değiştirilebilir ve ancak o zaman referandumdan birleşme yönünde olumlu sonuç alınabilir. Bir başka deyişle, ancak o zaman federasyon ihtiyaçtan doğan bir çözüm şekli olabilir. Bunun için, önce Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı

Türk vatandaşlarla ortaklaşa kurdukları Kıbrıs Cumhuriyeti vasıtasıyla yıllardır yalnız başlarına kullandıkları her türlü siyasi, ekonomik, hukuki ve kültürel haklarını bir diğer hak sahibi olan Kıbrıslı Türklerle paylaşacak olgunluğa gelmeleri ya da getirilmeleri ve bunun da ada üzerindeki gerilimin ve tansiyonun yükseltilmeden yapılması gerekmektedir (Mallinson, 2005: 191).

Kıbrıslı Türkler başta olmak üzere, AB ve Kıbrıs'ta bir çözüm sağlanmasını arzu eden ülkeler, Kıbrıs konusunda yapılan yanlışlarla birlikte, beklenen süreden çok daha uzun zaman beklemişlerdir. AB ne kadar karmaşık ve zor bir sorunu bünyesine taşıdığını yeni yeni fark etmiş, BM tehlikeye giren itibarının Kıbrıs'taki başarısız girişimlerle büsbütün sarsıldığını görmüş, Türkiye ise, yıllardır yapılan bunca maddi ve manevi fedakarlıktan sonra gayrimeşru Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımak veya AB ile yollarını ayırmakla sonuçlanabilecek bir ikilemde kalmıştır. Ancak bütün bunlardan öte, bu yanlışların bedelini yıllardır ödemekte olan toplum, Kıbrıs Türk toplumdur. Tarihin her döneminde siyasi, ekonomik, kültürel ve hukuki zorluklarla mücadele etmiş olan Kıbrıslı Türkler için değişen bir şey yoktur, sadece aynı zorluklar şekil değiştirmiştir. Kesin olan tek şey ise, çok daha zor şartlarda ada üzerinde varlığını korumayı başarmış olan Kıbrıslı Türklerin, ne olursa olsun Kıbrıs üzerinde varlıklarını sürdürmeyi devam ettirecekleridir (Özmen, 2006: 234).

Kıbrıslı Türkleri uzlaşma için motive edecek tüm unsurların sağlanması, uluslararası güçlerin direkt veya dolaylı istekleri çerçevesinde yaratılmıştır. Söz konusu güçlerin barış konusunda samimi olmaları, ancak Kıbrıslı Türklerin yıllarca mahkum oldukları siyasi, ekonomik ve kültürel izolasyonun sona erdirilmesiyle ispatlanacaktır. Antlaşmanın iki eşit ortak arasında yapılabileceği gerçeğinden hareketle, ya Kıbrıslı Türkler Rum yurttaşlarının seviyesine çekilecektir, ya da Kıbrıslı Rumlar Türklere yıllardır uygulanan yöntemlerle cezalandırılıp bir antlaşmaya motive edilecek, mecbur bırakılacaklardır.

Federal antlaşmayı gerektiren şartlar iki toplum için de oluşmadan antlaşmanın yapılması ve yaşaması mümkün değildir. Bu şartlar, Kıbrıs'ın kuzeyinde yıllardır uluslararası camianın ve Türkiye'nin bilinçli veya bilinçsiz politikaları neticesinde oluşmuştur. Ancak Kıbrıslı Rumlar için tam tersi geçerlidir. Kıbrıslı Rumlar birleşme sonucu maddi ve manevi olarak kayba uğrayacaklarını düşünmektedirler. Bu şartlar altında Kıbrıslı Rumların federal yapılanmayı ne araç ne de amaç olarak görmesi mümkün değildir. Şu anda federasyon fikri, Rum toplumunu

heyecanlandırmaktan uzak ancak kötünün iyisi sistem olarak görülmektedir. Mevcut şartların değişmediği bir durumda bu gerçeğin değişmesini beklemek de mantıklı değildir.

2.3.2.2. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Federal Devlet Sistemi Önerisi

Devlet sistemi bağlamında Rum kesimi tek egemenlik, tek uluslararası kimlik ve tek vatandaşlık ihtiva eden iki toplumlu ve iki kesimli bir federasyonu desteklemektedir. Bu sistemde, güçlü bir federal yapı ve/fakat üye devletlerin sınırlı yetki durumları söz konusudur. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi dönemin Cumhurbaşkanı Glafcos Clerides, kendisine 23 Eylül 1999 tarihindeki bir basın toplantısında, Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkin çözüm önerisi sorulduğunda “Rum yönetimi, adada bir kesimin Kıbrıslı Türklerin yönetiminde, bir kesimin ise Kıbrıslı Rumların yönetiminde olacağı ve her iki toplumun federal hükümet tarafından temsil edileceği bir federal devlet kurulması idealindedir (Clerides, 1999)” demiştir.

Ancak, Rum yönetiminin federal çözüm anlayışı, yıllar boyu Kıbrıslı Türklerin savunduğu sistemden oldukça farklıdır. Her iki tarafın ”federasyon modeli anlayışı farklılık arz etmektedir: Kıbrıslı Rumlar uluslararası hukuk tarafından da tanınmış hükümetlerinin gücünün bir kısmını Kıbrıslı Türklere de geçirerek, onların da Kıbrıs Cumhuriyeti'ne katılmalarını sağlamak isterken, Kıbrıslı Türkler ise iki toplumun ilk kez birleşerek yeni bir oluşum kurmalarını istemişlerdir (Migdalovitz, 1996)”.

Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türklerin azınlık haklarına sahip olduğu bir federal çözüm amaçlamaktadırlar. Dönemin Dışişleri Bakanı George Papandreu 1998 yılında gerçekleştirilen Batı Avrupa Birliği (WEU) grup toplantısında “eğer Kıbrıslı Türkler AB'ne katılım müzakerelerine iştirak ederlerse bu onların azınlık haklarını gündeme getirecek bir adım olacaktır (Denktaş, The Crux Of The Cyprus Problem, 1999). Kıbrıslı Rumlar Kıbrıslı Türklerin durumunu azınlığa eşdeğer görmekte ve “Kıbrıs Türk halkının işgal bölgesinde bir azınlık” olduğunu her fırsatta açıkça dile getirmektedirler (Hakkı, 2006: 144). 20 Mart 2000 tarihinde Kıbrıs Rum basınında (Alithia Gazetesi) yer alan ve Kıbrıs basınında da yer verilen, dönemin Kıbrıs Rum lideri Glafcos Clerides'in Dışişleri Bakanlığı Temsil Heyeti ile yaptığı bir toplantıda: “Devlet lideri Makarios Kıbrıs sorunuyla ilgili gelecekteki politikamızı da belirleyen muhtemel ve arzu edilen çözümleri açıklamıştır. Arzu edilen çözümün bir federasyon olmadığı açıktır. Asıl mesele muhtemel çözümün ne olduğundan ziyade söz konusu çözümün, Helenik toplumun geleceğini de sağlama alıp almadığıdır. İki toplumlu ve iki kesimli federasyonu ne oranda istiyorsunuz diye kime

soracak olursanız olun, ben bile buna hayır der ve üniter bir devlet istediğimi söylerim (http://www.trncwashdc.org/News/00_04_10.html "News from South Cyprus: Clerides desires a Unitary State") şeklinde demeç vermiştir.

Glaucos Clerides, Kıbrıs Rum basınında (Birfileleftheros Gazetesi)20 Eylül 1992 tarihinde yayınlanan açıklamasında: “bizim için en iyi çözüm çözümsüzlüktür... Biz Kıbrıslı Rumlar bugün hükümeti tamamen kendi kontrolümüz altında tutuyoruz... Bizim hükümetimiz uluslararası olarak tanınan tek hükümet. Neden Türkleri geri alalım ki?. Sonuç olarak bizim kararlarımızı kabul etmek ya da gitmek zorundalar” demiştir (Denktaş, 1999: 15).

Bu açıklamalar, Kıbrıslı Rumların Enosis mücadelesiyle Kıbrıs’I anavatan Yunanistan’la birleştirme arzularını gerçekleştirmek konusunda ne kadar kararlı olduğunu göstermektedir ve yakın gelecekte de bu tutumlarından vazgeçmeyecekleri aşikârdır.

KKTC gibi GKRY de, gelecekte yaşanacak olası bir uzlaşmanın mülkiyet, güvenlik, toprak ve güç dağılımı konularına dayandırılacak olması sebebiyle, çözümü makul hale getirmek adına kendi prensiplerini belirlemiştir (Kıbrıs, Northern Cyprus Monthly, Vol. VIII, no.2, February 2000, Lefkoşa).

Kıbrıs Rum kesiminin sorununun çözümüyle ilgili önerisi, Rum çoğunluğun etkisi altında, güçlü bir merkezi otoritenin etrafında toplanan, Kıbrıslı Rum ve Türklerin özerkliğini daraltabilmek adına etnik farklılıkla oluşturulmuş iki ayrı federe devletin birleşiminden meydana gelen bir federal devlet kurulmasıdır. Burada kastedilen Kıbrıslı Rumların bir yandan kendi kontrolleri altında tuttıkları tüm adanın meseleleri açısından merkezi bir otorite sağlarken, Kıbrıslı Türklerin iç meseleleri açısından ise Kıbrıslı Türklerin kendi bölgelerinde kendi kendilerine idare hakkı bahşetmeye de hazır olduklarıdır. Dolayısıyla karar alma sürecinde yetkinin, Kıbrıs Rum yönetiminde olduğunu söyleyebiliriz.

Ancak Kıbrıs Rum basınıının (Various Gazetesi) 2 Nisan 2000 tarihinde yayınlanan ve Kıbrıs Türk basınında da yer verilen haberde, Güney Kıbrıs’ta uygulanan bir anket sonucuna göre Kıbrıslı Rum nüfusunun çoğunluğu Rum hükümetinin açıkladığı ve ısrarcı olduğu modelde bir federal birleşmeye sıcak bakmamış, söz konusu ankete katılan Kıbrıslı Rumların sadece % 1.5’i federal bir birleşmeye hazır olduklarını belirtmişlerdir.

Kıbrıslı Türkler için Kıbrıs sorununun temelinde 1974 Kıbrıs Harekatı yatmaktadır. Dolayısıyla Türk askeri birliklerini işgal güçleri olarak tanımlamışlar ve bu birliklerin adadan çekilmesi adına çağrıda bulunmuşlardır. Ayrıca Türkiye'nin garantörlüğünü ve tek yanlı müdahale hakkını reddetmişlerdir. Türk ordusunun geri çekilmesini güvenlik açısından tam bir “sine qua non” durumu olarak nitelendirmiş ve adanın silahsızlandırılmasının her iki halk için de bir güvenlik duygusu yaratmak adına en önemli adım olduğunu ileri sürmüşlerdir (Eryılmaz, 2012). Güvenlik konularıyla ilgili olarak GKRY, sorunu ancak uluslararası açıdan garanti altına alındığı bir konumda ve adada uluslararası askeri gücün sağlandığı bir platformda tartışacağını belirtmiştir. Elbette ki Yunan ve Türk orduları söz konusu uluslararası askeri güce dahil olabilirler ancak askeri müdahalenin faaliyet sahasının herhangi bir güvenceden belirgin bir şekilde hariç tutulması gerekmektedir (Kramer, 1997: 22).

Kıbrıs Rum kesimi, Kıbrıs'ta üç özgürlük olarak anılan dolaşım özgürlüğü, yerleşme özgürlüğü ve mülkiyet hakkının hayata geçirilmesine ilişkin ısrarlarını sürdürmektedirler. Bununla kastedilen, yerinden edilmiş her bir birey için eski mülkiyetine ve bilhassa da Güzelyurt'taki (Morphou) topraklara dönme ve aynı şekilde kuzeyde yeni mülk edinme hakkı elde etmelerini sağlamaktır.

Kıbrıslı Rumlar için, mümkün olan en fazla sayıda Kıbrıslı Rum mültecinin evlerine ve mülkiyetlerine dönmelerinin sağlanması adına tatmin edici yeniden düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Toprak düzenlemesinin % 25'e % 75 oranında olması, Kıbrıslı Rumların diğer bazı konularda esnek davranmalarını sağlamak adına teşvik edici nitelikte olacaktır. Bu yeni toprak düzenlemesi ile birlikte kıyı şeridinden tatmin edici bir pay Kıbrıslı Rumlara iade edilecektir (Dodd, 1998: 105).

Kıbrıslı Rumlar, Kuzey Kıbrıs'ın bağımsızlığı konusunun hassas ve bir o kadar da tartışmaya açık olmadığını belirtmişlerdir (Kıbrıs, Northern Cyprus Monthly, Lefkoşa, February 2000 (Vol. VIII, No.2) "Geneva Talks Call for Give and Take). Dolayısıyla, Kıbrıslı Türklerin bağımsızlığını ve KKTC'yi tanımak anlamına gelecek olduğundan, Kıbrıslı Türklerin konfederasyon önerisini, BM tarafından Kıbrıs sorununun çözümü adına düzenlenmiş ve halihazırda kabul edilmiş parametrelere aykırılık gösterdiğini öne sürerek reddetmişlerdir (United Nations Security Council, 1999, s. L ve M ekleri). Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türklerin konfederasyon önerisinin, uluslararası alanda tanınmakta olan Kıbrıs'ı dağılmaya sürükleyip “belirsizlik içinde ya da daha güçsüz bir

uluslararası kimlik ve temsil sağlayacak olan” iki devlete dayalı konfederal bir yapının hayata geçirileceğine inandıkları için reddetmişlerdir (Theophanous, 2000: 226).

Kıbrıslı Rumlar KKTC'nin bir devlet olmanın gerektirdiği şartları karşılayabilecek özelliklere sahip olmadığını, nüfusun bir ulus oluşturmaya yetmediğini ve Kıbrıslı Türklerin toprak ve mülk işgal eden, Kıbrıslı Rum avukatları olan göçmenler olduğunu iddia etmişlerdir (Theophanous, 2000, s. 226). Ayrıca Kıbrıs'ın kuzeyi ve güneyi arasında gerçek bir sınır olmadığını, onun Türk askeri güçleri ile Ulusal Muhafızlar arasında bir ateşkes hattı olduğunu ve buna ek olarak da KKTC'nin Türkiye'nin kontrolü altında olduğunu ve Türkiye'nin her türlü desteğinden mahrum bir KKTC'nin ayakta kalamayacağını savunmuşlardır (Dodd, 1998: 79).

2.3.3. Kıbrıs ve Konfederal Devlet Sistemi

Kıbrıs'ta yaklaşık 500 yıla yakın bir ortak yaşamışlığa sahip Türk ve Rum halkları birçok kültürel farklılığa sahip oldukları gibi, birçok ortak kültürel değere de sahiptirler; ne var ki, tarih boyunca neredeyse hiçbir zaman dilimi içerisinde bu kültürel değerlere ‘resmi olarak’ sahip çıkılmamış, aksine farklılıklar ısrarla vurgulanmıştır.

Kıbrıs'ta bir antlaşma peşinde koşarken unutulmaması gereken çok önemli bir şey vardır. Varılacak antlaşmanın en az siyasi, hukuki ve ekonomik şartlar kadar önemli olan bu nokta, antlaşmanın iki tarafça sindirilmesi ve özümsemesi, istekle uygulanmaya konulması ve bütün Kıbrıslıları ortak bir vatandaşlık bağıyla ortak toplumsal hedefler etrafında toplayabilmesidir.

İşte konfederal çözüm, bu şartları sağlayacak bir devlet sistemi değildir. Ada üzerinde konfederal yapının oluşması için şartlar yerine getirilse ve böyle bir yapı kurulsa bile bu yapının Kıbrıs'a uzun vadede barış ve huzur getireceğini iddia etmek mantıklı olmaz (Denktaş, 1999: 55).

Hukuki olarak ayrılığın meşrulaştırıldığı böyle bir yapıda, Kıbrıs resmen Türk ve Rum olarak ikiye bölünecektir. Bu da yıllardır süren Türk-Yunan rekabetinin devam etmesi, siyasi ve hukuki çekişmelerin uluslararası alanda sürmesi ve küçük bir coğrafya üzerinde yüzyıllara dayanan ancak unutulmak üzere olan ortak kültürel öğelerin tamamen yok olması anlamına gelecektir.

Konfederal yapının getireceği hukuki ve siyasi zorluklar bir yana, iki topluma yıllarca enjekte edilen öteki kavramı da sağlam bir zemine oturacak ve ada üzerinde huzursuzluk kaynağı olacaktır.

Bu aşamada özellikle Rum toplumuna uygulanan siyasi ve manipülatif propagandalar ne yazık ki büyük oranda başarılı olmuştur. Kıbrıslı Rumların yurttaşlarını kendileriyle her alanda eşit olduğunu kabul etmedeki zorlukları da dikkate alınırca; Konfederal bir yapının Kıbrıs'ta dayatılması, Rum kaynaklı şoven ve düşmanca tutumların artmasına yol açacaktır (An, 2002: 122). Bütün kötü anılara rağmen yıllar sonra bugün, ortak bir Kıbrıslılık bilincinden bahsedilebilmesi bile mevcut şartlar dikkate alındığında başarı sayılmalıdır. Yıllarca de-facto KKTC karşısında uluslararası alanda mücadele eden, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yıkıldığını ve ortaklığın sona erdiğini kabullenmeyen Rum yönetenleri hegemonyacı tutumlarını bir tarafa bırakıp samimi bir şekilde barış arasaydı (kuşkusuz bu tutum uzun yıllar devam eden Türk uyuşmazlığını haklı çıkarmamaktadır) ve iki toplumun sosyo-kültürel temasına destek verseydi bugün ne yazık ki romantik bir söylemden öteye gitmekte zorlanan ortak Kıbrıslılık bilinci çok daha önemli bir değer olacak, ve ada üzerinde antlaşmaya şimdikinden çok daha yakın olunacaktır.

Bu konuda 6 yıl BM Kıbrıs Özel Temsilciliği yapmış olan James Holger şunları ifade etmiştir: “Her iki tarafı birbirine bağlayan, Kıbrıslılık unsurudur. Ben, her iki taraftaki Kıbrıslıları, kendi anavatanlarındaki kardeşlerinden farklı olarak görme eğilimindeyim. Bu hiçbir şekilde, her iki taraftaki halkın kültürel ve etnik kimliğini sulandırmamaktadır. Ama bir Kıbrıslılık unsurunun varlığından hareket edersek, sanırım ki, her iki taraf da yeniden birleşirse, eğer federasyon kurulursa ve eğer güven artarsa, sonunda ortak bir Kıbrıs kimliğinin oluşması için çalışacaklardır. Bugün bu şekilde bir kimlik yoktur. Doğaldır ki, bunun oluşması çok uzun bir süreç olacaktır (An, 1998: 26). Ortak bir gelecek kurma ve daha iyiye birlikte varma fikri, Kıbrıs'ta Kıbrıslılık değerlerinin hatırlanmasına neden olacaktır. Bu şartların yerine getirilmesi ise ancak federal bir düzenle mümkündür.

Ada üzerinde iki bağımsız devletin varlığı ancak emperyalist çevrelerin çıkar birliği sayesinde olabilir; bu da yıllarca yaşanan siyasi ve hukuki kaosun devamını ifade eder. Konfederal yapı ile, mevcut güvensizliğin ve gerilimin aşılacağını ileri sürmek anlamlı değildir. Kıbrıs'ta gerçek barış için iki önemli şartın yerine getirilmesi gerekmektedir. Birincisi tüm Kıbrıslıların ortak bir gelecek için çalışmaya ve fedakarlık yapmaya hazır olması; bunun için ısrarlı siyasi irade

göstermesi, ikincisi ise bu siyasi iradenin pratik yaşama yansımalarını sağlayacak hukuki, ekonomik ve sosyal şartların kurulması.

Açıkça görüldüğü üzere, konfederal yapı bu şartların sağlanmasına imkan vermediği gibi, mevcut sorunları orta ve uzun vadeye taşıyacak bir seçenektir. Unutulmamalıdır ki, gerek Kıbrıslı Türk, gerekse Rum, yıllarca yaşadıkları evlerini, ekip biçtikleri bahçelerini ve binlerce dönümlük taşınmaz mallarını geride bırakıp yeni bir hayata başlamak zorunda kalmıştır. Coğrafi ayrılığın meşrulaştırılması ve bu insanların konfederal bir çözüm yolu ile göz göre mağdur bırakılması, adaya kalıcı barış getiremez. Bunun en basit örneği Loizdou davasıdır (Akgönenç, 2010: 179).

Özellikle yıllarca kuzeydeki mal varlığına koşulsuz ulaşacağına inandırılan Rumlar, böyle bir çözümü hiçbir zaman benimsemeyeceklerdir. Tehlikeli bir ideolojik saplantı sonucu kendilerini Kıbrıs'ın tek sahibi gören Rum toplumunun büyük kısmı, konfederal bir çözümde bugüne kadar yaptıkları gibi gözlerini Kıbrıs'ın kuzeyine dikmeye devam edeceklerdir. İşte bu şartlarda ortak bir Kıbrıslılık kimliğinden, işbirliği ve ortak ekonomik çıkarların oluşturulmasından vs. bahsetmek anlamsız olacaktır.

Çözüm, Kıbrıslı Rumların çağdışı ideolojik emellerinden vazgeçip ortaklığa hazır hale gelmesinde veya getirilmesindedir, ancak bunun sonucunda ortaya çıkacak hukuki düzen de bu yapının devamını destekleyecek şekilde kurulmalıdır.

2.3.3.1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Konfederal Devlet Sistemi Önerisi

31 Ağustos 1998'de Rauf Denktaş, Kıbrıs Türk kesimi adına, Rum kesimi ile birlikte Kıbrıs'ta bir konfederasyon kurulmasını teklif etti. Denktaş için konfederasyon, iki tarafın barış ve uyum içinde işbirliğine imkan verdiği ve aynı zamanda uzun süreli istikrara yönelik tarafların yasal çıkarlarını tanımladığı için 1960 Sözleşmeleri ile de uyumluluk gösteriyordu. Ayrıca Birleşmiş Milletlerin, tarafların karşılıklı olarak kabul edebilecekleri bir anlaşmaya varmaları konusundaki çabaları ile de örtüşüyordu. Federasyonların başlangıcı genellikle iki eşit taraf arasında yapılan konfederal sözleşmeler ile olmaktadır (Denktaş, 1999: 22). Üstelik konfederasyon düşüncesi, konfederasyon sözleşmesi tarafından belirlenen konular üzerinde, kesin olarak belirlenmiş yetki ve ödevlerin ortak çalışmasına dayanan, işleyen işbirlikçi bir ilişki kurmalarına izin verirken aynı zamanda insanlara farklı ulusal kimliklerini, varlıklarını ve siyasi bağımsızlıklarını korumalarını da sağladığı için arzu edilir bir fikirdir (Olgun M. E., 2001: 1)

Bu öneri Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Kıbrıs Rum İdaresi (GCA) arasında bir Kıbrıs Konfederasyonu kurmayı amaçlıyor ve 1960 Kefalet sisteminin devamını öngörüyordu. Bu teklif ile Denктаş, Kıbrıslı Türkler adına, Kıbrısta kapsamlı bir uzlaşa sağlamak amacıyla iki tarafın da tüm ihtiyaçlarını ele almayı hedefledi. Kıbrıs Türk kesimi birlikçi teklifi “iki tarafın da güvenliğini sağlarken aynı zamanda tüm bireylerin kimliklerini güvence altına alarak eşitliğin tadını çıkarmalarını sağlayacak gerçekçi ve yapıcı bir öneri olarak tanımlamaktadırlar (Kıbrıs, Northern Cyprus Monthly, Vol. VIII, no.7, July 2000, Lefkoşa). Onlara göre devletlerin konfederasyonu, adadaki iki devlete ve iki farklı kesimin insanlarına tek çatı altında barış içinde yaşama fırsatı tanıyacak ve dayanışmanın önünü açacak tek düzenlemedir.

Kıbrıs Türk kesimine göre, Kıbrıs'ta değişen koşullar ve bir takım prensipler Yunan kesimi tarafından kabul edilseydi olumlu bir çözüm bulunabilirdi. Rum ve Türk kesimi halkı kendi kaderlerini tayin etme haklarını ayrı ayrı kullanarak uluslararası 1960 anlaşmalarını imzalamışlardır. Kıbrıs'ı yöneten uluslararası antlaşmalar tarafından oluşturulan 1960 koşulları, üç garantör ve Kıbrıs'ın iki toplumu tarafından resmileştirilmiştir. “Kıbrıs bağlamında, uluslararası anlaşmalar imzalayan devlet olarak, Topluluğun durumu, kendisinin yapıtaşını oluşturan iki toplumun kültürel, dini, dilsel, sosyal ve siyasi kimliğini ifade ediyordu. Böylece iki tarafın halkı da uluslararası anlaşmaların tarafı olarak kendileri uluslararası hukukun konusu oldular (Soysal, 1999: 56-57).

Kıbrıs Türk kesimi; Rum kesimi yönetiminin, 4 Mart 1964 tarihli Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı 186 ile yasal yönetim olarak uluslararası olarak tanınırken, Kıbrıs Türk kesimi Türkiye dışında tamamen gözardı ediliyor olması sebebiyle Ada'nın iki kesimi arasında eşitsizlik olduğunu iddia etmektedirler. Türk Kesimi'ne göre, 4 Mart 1964 tarihli Güvenlik Konsey Kararı 186, Rum Kesiminin bütün adanın yasal yönetimi olduğunu doğrulamak için gerekli tüm altyapıyı hazırlamıştı. “O andan itibaren Kıbrıs meselesi Kıbrıs Rum kesiminin gözünde çözüme kavuşturulmuş oldu.” (Denктаş, 1999: 13). Bu yüzden Kıbrıs'taki iki topluluk arasındaki eşitsizlik uçumurunun telafi etmek için, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bağımsız varlığının kabul edilmesi gerekmektedir. Önerdikleri çözüm ise her iki bölge halkının da kendi bağımsız devletini oluşturması ve bu iki devletin de bir konfederasyonun eşit haklara sahip iki üyesi olmasıdır. Kıbrıs Türk kesimi için bir yandan devletin içinde bulunduğu ve diğer yandan halk tarafından

düzenlenmiş olacak herhangi bir sözde uzlaşmadan bahsetmek, eşitlik sağlayamayacak olması açısından mümkün değildir.

Kıbrıslı Rumların Kıbrıs Türk kesiminin bağımsızlığına ve siyasal eşitliğine saygı göstermeleri gerekmektedir. Uzlaşılacak başlıca konular Kıbrıs Türk kesiminin eşitliği, bağımsızlığı ve uluslararası alanda tanınması olmalıdır (Rizopoulos, 1996: 30).

Kıbrıs Türk kesiminin güvenlik kaygısı nedeniyle çift bölgelilik şarttır ve her iki bölge halkı arasında sınırlı temas tercih edilmelidir. Bunun yanında ayrıca Kıbrıs Türk kesimi adanın kuzeyinde uygulanan ve ekonomik gelişimlerini engelleyerek kendilerini özellikle güvenlik açısından Türkiye'ye bağımlı kılan ambargoların kaldırılmasını talep etmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında tanınan yegane Kıbrıs hükümeti olan GKRY'nin, Kuzey kesimi üzerinde gerek genel refah düzeyi, gerekse uluslararası siyasi ve ekonomik açılardan baskı kurabildiğini düşünmektedirler. Bunun yanında KKTC'ye söz konusu ambargolar empoze edilerek gerek Birleşmiş Milletler Şartının ruhuna hanel getirilmiş, gerekse ilgili insan hakları enstrumanlarına aykırı düşülmüştür (President's statement to the UN", Kıbrıs, Northern Cyprus Monthly, Vol. IX, no.1, January 2001).

Kıbrıslı Türkler için Kıbrıs sorununda dönüm noktası, Kıbrıs Rum kesiminin, tüm ada adına AB'ne yaptığı başvuru olmuştur. 5 Haziran 2000 tarihinde KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş "AB üyeliği Kıbrıs'ın gündeminde, Kıbrıs sorunu çözülene kadar olamaz" (EU not on Agenda Until A Solution is Found", Kıbrıs, Northern Cyprus Monthly, Vol. VIII, no.6, June 2000) demiştir. Kıbrıslı Türkler AB'ye katılımın, üye olmayan garantör ülke Türkiye'nin hak ve yükümlülüklerini ve adadaki iki bağımsız bölge durumunu hükümsüz kılmasından çekinmektedirler (Bellaigue, 1999: 183). Bunun yanısıra ayrıca ekonomik anlamda daha ileri durumdaki Kıbrıslı Rumların kuzeydeki toprakları satın alıp yerleşerek, Kıbrıslı Türkleri açıkça "tekrar birleşmiş baskın bir Yunan çoğunluğu tarafından yoksul bir azınlık" durumuna düşürmelerinden endişe etmektedirler. Cumhurbaşkanı Denktaş, Kıbrıslı Rumların silah zoru ve ambargo uygulayarak başaramadıklarını, hazır Türkiye AB'nin dışında iken Yunanistan'ın da yardımlarıyla, AB yoluyla başarmaya çalıştıklarını ve Kıbrıs'ı, Kıbrıslı Türklerle uzlaşmaya hazır olma iddiasıyla bir an önce AB'ye sokmaktaki nihai amacın Türkiye ile AB'yi karşı karşıya getirmek ve Kıbrıs sorununu bir AB sorunu haline getirmek olduğunu belirtmiştir (An, 2002: 98).

Güvenlik nedenleriyle KKTC, Kıbrıslı Rumların tüm adayı helenize etme hedeflerinden hala vazgeçmemiş olduklarına inandığından, Türkiye'nin tek taraflı müdahale hakkını da içeren 1960 Garanti Antlaşmasının devam etmesi konusunda ısrarcı olmuştur, zira "Geçmişte, Kıbrıslı Rumlar adayı, Yunanistan'la birleştirerek helenize etmeye çalışmışlardır; bugün ise adanın kendisini Helenik-Kıbrıs yapmaya uğraşmaktadırlar" (Dodd, Cyprus : The Need for New Perspectives, 1999, s. 99). Bölgesel bağımsızlık, Rum kesiminin baskılarından çekinen Kıbrıslı Türkler açısından, Türkiye'nin 1960 Garanti Antlaşması ile sağladığı güven ile birlikte, Kıbrıs Türk kesiminin güvenliğinde bir olmazsa olmazdır.

Kıbrıs'ta üç özgürlük olarak anılan dolaşım özgürlüğü, yerleşme özgürlüğü ve mülkiyet hakkı söz konusu olduğunda Kıbrıslı Türkler, özgürlüklere karşı çekinceli bir duruş sergilemektedirler. Çünkü, Kıbrıslı Türkler temel özgürlüklerinin, nüfusu fazla olan halkın azınlığa baskı kurmasıyla kısıtlanacağı tehlikesi olduğunu düşünmektedirler. Kuzey kesimde Kıbrıslı Rumların mülkiyet haklarını iade etmek mümkün olmamakla birlikte, kaybedilen mülkiyetlerin tazmini önerilmiştir (Kramer, 1997: 22-23).

Kıbrıs'lı Rum ve Türklerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek en adil ve kalıcı çözümün konfederal devlet sistemi olduğunu düşünen kesime göre; yıllarca süren müzakerelerin ardından KKTC ve GKRY'nin meseleye hala tamamen farklı bakış açılarıyla yaklaşıyor olmaları, Kıbrıs adasının akıbetinin ne olacağı sorusunu hala cevapsız bırakmaktadır. Zira, eşitlik düşüncesi her iki tarafça farklı yorumlanmakta ve değişkenlik göstermektedir. Kıbrıslı Rumlar nüfus oranını, olası bir birlik oluşturulmak suretiyle çözüme giden en önemli unsur olarak görürken, Kıbrıslı Türkler yeni bir birliğin unsurlarının nüfustan bağımsız bir eşitlik gözetilerek oluşturulması taraftarıdır ve anlaşma sağlanmasının önündeki en büyük engel de budur (Gobbi, 1992: 22). Dahası Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs Türk toplumunun toplu imhasını hedefleyen 1963 olayları sebebiyle Kıbrıslı Rumlara karşı açık bir güvensizlik duymaktadır. Kıbrıslı Türkler için anlaşmazlığın temel sebebi, tüm adanın tek temsilcisi olarak Kıbrıslı Rumları gösteren, mart 1964'te oluşturulan Güvenlik Konseyi Kararı 186'dır. Kıbrıs'ta sorunu yaratan nedenlerden biri, belki de en önemlisi, her iki tarafın da tarihte yaşanmış olaylara olan bağlılığı ve bu olaylar sonucunda, diğer tarafça büyük bir haksızlığa uğratıldıklarına olan inancıdır (Dodd, 1999: 01). Fakat Kıbrıs tarihinde yaşanmış söz konusu olaylar esnasında her iki tarafın da kendi anavatanı olarak gördüğü devlet tarafından desteklendiğini ve bunun meseleye yeni bir boyut katacağı gerçeğini de unutmamak gerekir.

Anavatanlar Yunanistan ve Türkiye, doğal olarak meselenin tarafları olmuşlar ve maalesef tarafların kendi aralarındaki çözememiş oldukları sorunlar da adada bölünmeye sebep olmuş ve şu anki duruma gelinmiştir. Dolayısıyla, Kıbrıs konusunda bir uzlaşmaya varılamaması Doğu Akdeniz’de istikrar sağlanması konusunda bir tehdit oluşturmaktadır ve Kıbrıs sorununun çözülmediği süreçte, Yunanistan ve Türkiye arasında yer alan bölgede sürekli gerilimi artıran, uzun vadede beklenmeyen yansımalar ve istenmeyen sonuçlara sebebiyet verecek ve her iki tarafın da çıkarlarına ters düşecek olaylar yaşanmıştır (Larrabee F. S., 1998: 25). Bu yüzden, Doğu Akdeniz’in, Güney Doğu Avrupa, Orta Doğu ve Kafkasları içeren ve sürekli değişkenlik gösteren bir bölgesel üçgenin merkezinde yer alması sebebiyle, Kıbrıs sorunu ile ilgili yerinde ve hayata geçirilebilir kararlar alınması zaruridir. Doğu Akdeniz’de korunması istenen istikrar, hayata geçirilebilecek bir Kıbrıs çözümü ile gerçekleştirilebilir çünkü NATO’nun stratejik çıkarlarının, Kıbrıs’ta sürdürülebilir bir barışın sağlanmasına bağlı olduğu açıktır (Prodromou, 1998: 6).

Kıbrıs sorununun çözümüne zemin hazırlamak adına, uluslararası uzman kişiler tarafından bir takım fikirler ortaya konmuştur. Prof. William Zartman’a göre “eğer bir uyuşmazlığı ortadan kaldırmak istiyorsak, ortada beraberliği tümenden zedeleyen bir durum olmalıdır (Olgun M. E., 2001: 5)”. Bununla belirtilmek istenen, çözüme gidilebilmesi için, mevcut status quo’dan uyuşmazlığa taraf olan herkesin eşit zararı görmüş olması gerektiğidir. Eğer taraflar eşit oranda zarar görmüş değiller ve bir taraf mevcut status quo’dan fayda sağlar durumdaysa, o zaman değişim dinamikleri söz konusudur diyemeyiz. Fakat Kıbrıs sorunu söz konusu olduğunda, Kıbrıslı Türklerin kendi devletlerini kurma haklarının yok sayılması veya reddedilmesinden ve/fakat Kıbrıs Rum rejiminin Kıbrıs Hükümeti adı altında uluslararası açıdan tanınmış olmasından dolayı, iki toplum arasında halen uygulanan kesin bir ayırıcılık söz konusudur (Gobbi, 1992: 33).

Kıbrıs Rum Yönetimi tüm Kıbrıs’ın hükümeti sayılırsa, GKRY’nin politik tanınmanın sağladığı her türlü diplomatik ve ekonomik faydalarla cesaretlendirilmesi sonucu, herhangi bir uzlaşma yapılabilme ihtimali kalmamaktadır. Bu sebeple Rum tarafı, Kıbrıslı Türklerle politik eşitlik temelli herhangi bir güç paylaşımı yoluna gitmek istememekte, gitmeyi de düşünmemekte ve status quo’dan faydalanmak suretiyle bu konuda riskli olacak herhangi bir atılımda bulunmamaktadırlar (Olgun M. E., 2001: 5). Bu durum, Kıbrıs sorununu makul bir çözüme ulaştırmak yolunda en büyük engeli teşkil etmektedir. Dahası, Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıs’ı bir Yunan

adası haline çevirecek ve Kıbrıslı Türk komşularının hiçbir pay sahibi olamamalarını sağlayacak olan Enosis konusundaki saplantılı amaçlarından hala vazgeçmiş değildirler (Feyzioğlu, 1987: 46).

Kıbrıs sorunuyla ilgili asıl soru, Kıbrıs'ın her iki bölgesini bir çatı altında birbirine bağlayacak bir formül uygulamanın yanında, her iki tarafın bağımsızlığının ve bütünlüğünün de nasıl garanti altına alınacağıdır

Kıbrıs karşısında her iki anavatan arasındaki dengenin, dolayısıyla da adada yaşayan her iki toplum için bağımsızlığın ve bütünlüğün garanti altına alındığı bir eşitlik ve bölgede barış sağlayacak bir çözüm üretilebilmelidir. Ancak bu şartlar altında Kıbrıs sorununun çözümünde makul bir çözüm üretmek adına farklı bakış açıları geliştirmiş iki taraf söz konusuken karşılıklı kabul gören bir orta yol bulunması da bir hayli zor olacaktır (Olgun M. E., 2001: 6-7). Kıbrıslı Rumların çoğu tarihi süreçten aldıkları inançla adanın kendilerine ait olduğunu öne sürerken, Kıbrıslı Türkler adada yaşamak için en az Kıbrıslı Rumlar kadar hak sahibi olduklarını savunmaktadırlar. Kıbrıs'ın kültür, din, dil ve köken açısından ikiye bölünmüş olduğunu düşünürsek, tek bir Kıbrıs kimliğine ve bilincine sahip olunmasını bekleyemeyiz. Her iki kesim de birbirini biz ve onlar olarak değerlendirirken, onlarca yıldır süren Kıbrıs sorununun çözümünde olumlu fikirler üretilebilmesi imkansıza yakındır. Özellikle ABD, AB, Yunanistan ve Türkiye gibi dış güçlerin Kıbrıs sorununa müdahil olmaları, adanın yüzleştiği sorunları son derece karmaşıklaştıracağından, Kıbrıs sorununun gidişatı ile ilgili mesafeli bir tutum sergilemeleri, çok daha yapıcı bir tutum olacaktır. Söz konusu dış güçlerin meselenin çözümünden farklı beklentileri ve çok yönlü çıkarları olması, sorunu çözümden ziyade çözümsüzlüğe sürüklemiştir. Bu bağlamda, söz konusu dış güçlerin tutumları, dış politikaları açısından da belirleyici unsur olan ulusal çıkarlar şeklinde açıklanabilir. İster federasyon ister konfederasyon şeklinde bir birleşme söz konusu olsun, sorunun temeli olan iki toplum arasındaki güvensizlik ve hatta düşmanlığın ortadan kalkması zaruridir (Kızılyürek, 2002: 283)". Aksi takdirde ister federasyon ister konfederasyon şeklinde birleşme kararı alınsın, uzun vadede kalıcı bir çözümün sağlanması mümkün olmayacaktır. Kıbrıs'ta söz konusu kalıcı çözümü sağlayacak olan anlaşma ancak iki toplum arasında özgür iradelerce ve dışardan herhangi bir müdahale olmadan yapılacak müzakerelerle gerçekleştirilebilir. Yıllar önce meydana gelmiş bölünme, tarafların birbirine karşı beslediği güvensizliği büyütmüş, dolayısıyla da birbiriyle çok sınırlı bir ilişki ve iletişim içinde bulunan iki toplum yaratmıştır. Bu yüzden, ortada bu denli ciddi bir güven krizi ve karşılıklı yaralarla dolu bir geçmiş mevcutken, bu

iki toplumu aynı çatı altında birleşmeye zorlamanın çok tehlikeli sonuçlara sebebiyet verebileceği gerçeğini unutmamak gerekir.

2.3.4. Kıbrıs ve Bağımsız İki Devlet Alternatifi

Kıbrıs'ta Türk ve Rum yönetenleri, uluslararası baskı nedeniyle, kendi ideallerini açıkça ifade etmeksizin çözüm çabası içinde görünmüşlerdir. Kıbrıs Rum yönetenleri, adanın kendi hakimiyetlerinde üniter veya ona yakın bir devlet anlayışıyla yönetilmesini, ve uzun dönemde de adanın bir Rum adası, en iyimser şekliyle Rumların egemenliğinde olan bir ada olmasını istemişler, ancak bu niyetlerini uluslararası kamuoyunun tepkisini almamak için çözüm çabalarına gölge düşürmeden saklamayı başarmışlardır. Kıbrıs Türk tarafı ise, Annan Planı hariç, birleşme fikrine hiçbir zaman itibar etmemiş, resmi tezini TC Başbakanı İsmet İnönü'nün 8 Eylül 1964 yılında TBMM'nde yaptığı şu konuşmaya dayandırmıştır: “Muahede hükmü dahilinde taksim sözü ile değil, federasyon şekli ile münakaşaya başladık (An, 2002: 345)”. 1974 yılında, Bülent Ecevit, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi ile coğrafi esasa dayanan iki muhtar idareden kurulu federal Kıbrıs devletinin temelini fiilen atıldığını söylese de, Kıbrıs'ta Rauf Denktaş tarafından yürütülen icraat bu sözleri yansıtmamış ve kendisi, daha askeri hareket tamamlanır tamamlanmaz, coğrafi ve demografik bölünmeyi, siyasi bölünmeyle derinleştirmeye yönelmiştir. Türkiye'de hüküm süren iç politika oyunları ve kararsızlıktan, Denktaş çok iyi faydalanmış ve çözümsüzlük çözümdür politikasıyla Taksim'in temellerini atmıştır (Kızılyürek, 2002: 280).

1974 yılından itibaren, aradan geçen 25 yıl içinde Kıbrıs sorununda Türk tarafının federasyon derken, adanın ve Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin taksimini istediği, verilen yüzlerce federasyon yanlısı demece rağmen, olayları yakından izleyen siyasal gözlemcilerce bilinmektedir. Nitekim, bir demecinde Denktaş şöyle demiştir: “Öyle bir anayasa olmalı ki, dışarıdan bakılınca federasyon gibi görünmeli, ancak üzerindeki tül perdeyi kaldırıverince altından kesin olarak ayrılmış bir Kıbrıs çıkmalı (An, 2002: 346)”.

Açıkça görüldüğü üzere, iki taraf da federasyon üzerinden başka çözümler bulmanın peşinde olmuştur. Sonunda Kıbrıs Cumhurbaşkanı Vasiliu, BBC'ye verdiği demeçte açık konuşmuş ve Kıbrıs Türk tarafının çözüm önerilerinin farklı bir algılamaya dayandığını söylemiştir: “Biz bir federasyon konuşmaktayız, ama tek bir ülke için federasyon. Kıbrıs Türk önerileri, iki ayrı ülkeyi, iki bağımsız devleti konuşmamızı istemektedir. Bu temel üzerinde konuşamayız (An, 2002: 348)”.

Hiçbir zaman birleşme vizyonunu kabullenmeyen Denктаş, 1975 yılında Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni ilan ederken taksim fikrinden hareketle iki ayrı devlet vizyonunu ortaya koymuştur, ancak bağımsız Türk Devleti isteğini hayata geçirmek için Türkiye'den yeterli desteği alamamıştır ve bu siyasi talep 1983 yılına kadar ertelenmiştir.

1977 yılında, Viyana'da yapılan Kıbrıs Görüşmelerinde Türk tarafının sunduğu öneriler, konfederasyon tezine dayanmıştır. Görüşmeleri izleyen gazeteci Mehmet Ali Birand, Türk tarafının görüşünü şöyle değerlendirmiştir: “Türk önerileri aslında konfederasyonu içeriyordu. Karşılıklı iyi niyetli bir ilişkinin kurulması durumunda federasyona dönüşecek mekanizmalar getiriyor, ancak ilk dönemde ayrı ayrı çalışacak, kendilerini ayrı ayrı yönetecek iki küçük devletçik yaratmayı öngörüyordu.

Sonunda Türkiye Cumhuriyeti, Denктаş'ın ısrarını resmen kabul etmiştir ve 1997 yılında, iki devletlilik temelinde konfederasyon tezi, yeni Kıbrıs politikası olarak dünyaya duyurulmuştur. Denктаş'ın sözleri ile “1997'de TC Hükümeti nihayet gerçekçi bir vizyon ile sahaya indi (Kızılyürek, 2002: 286)”.

Bazı yazarlara göre Türkiye, Avrupa Birliği ve Rum-Yunan İkili ile yakından ilgili olarak yürüttüğü Kıbrıs politikasında zaman zaman ilhak blöfünü de masaya koymaktan geri kalmamıştır. Bu politikaların ne denli gerçekçi olduğu fazla zaman geçmeden anlaşılmıştır. Bugün gerek Türkiye Cumhuriyeti'nin gerekse Kıbrıs Türkleri'nin belirlediği siyasi çerçeve konfederasyon değil, federasyondur, çünkü ayrılık fikrinin hukuki zeminle desteklendiği konfederal yapının gerek mevcut uluslararası konjektür nedeniyle, gerekse Kıbrıslı Rumların sert tepkisiyle karşılaşılacağı için ada üzerinde açık bir huzursuzluk ve çatışma kaynağı olacağı açıktır. Aslında yıllardır Kıbrıs'ta yaşanan durum da bundan çok farklı değildir. De-Facto KKTC'nin dünyadan izole edilmesi ve ada üzerinde sürekli soğuk savaş dönemi siyasi oyunların oynanması bile, federal çözüm arayışında görünüp konfederasyon peşinde koşan siyasilere ders olmuştur.

“Eşit şartlarda federal merkezi idare kurulacaksa, halklar gerekli eğitime tabi tutulmuşlardır. Ve bu çatı kurulmadan çöker (An, 2002: 349)” açıklamasını yapan Rauf Denктаş ile yıllarca federasyon görüşmeleri yapan Kıbrıs Türk Lideri Rauf Denктаş'ın aynı kişi olması, aynı bir zamanların azılı EOKA direnişçisi Tasos Papadopoulos'un Kıbrıs Barış Görüşmelerinde Kıbrıslı Rumları temsil edişine benzetilerek, bazı kesimler tarafından oldukça sert biçimde eleştirilmiştir.

Kıbrıs'ta gayri meşru de-facto iki devletlilik emperyalist çıkarların istediği ölçüde ileri götürülebilir, ancak unutulmamalıdır ki bu yapı sürdüğü müddetçe hem emperyalist baskıya maruz kalacak, hem Kıbrıs'ın AB üyeliği ile başlayan ve Türkiye'nin müzakere süreciyle tırmanan gerginlikte olduğu gibi uluslararası meşruiyet sorunlarıyla yüzleşecek, hem de bu yapının ömrü emperyalist çıkarların ömrü kadar olacaktır.

Kıyası ada üzerinde yıllarca ileri götürülmeye çalışılan konfederasyon tezi Kıbrıs için bir umut vaad etmemektedir. Nasıl ki Kıbrıslı Türkler için üniter devlet fikri gerçek dışı ise, iki devletli bölünmüş bir Kıbrıs'ı ifade eden konfederal yapı da güneyde o kadar gerçek dışı kabul edilmektedir (Dodd, 1999: 101).

Özellikle mal-mülk konusunda kuzeyde kalan toprakların üzerinde hak iddia eden Rumların olası konfederal bir çözümde, konfederasyonun Türk-Kuzey ayağını sürekli hukukive siyasi taleplerle zor duruma sokacağı unutulmamalıdır. Sadece bu sebep bile bağımsız bir devletin topraklarında hak iddia eden bir komşu ülkenin varlığı anlamına gelir ki; normal şartlarda bu durum sıcak çatışmaya kadar uzanabilecek bir süreci ifade eder.

Enosis ve Taksim hayali artık iki toplumu da heyecanlandırmamaktadır. Kıbrıs'ın çıkarı ne bölünmekte ne de Rumların egemenliğinde idare edilen üniter bir devlettedir. Ortak ve uzun vadeli çıkar önce ortakların eşitlenmesi; sonra bu ortakların sağlıklı ve federal bir yapıyla barıştırılarak adanın birleştirilmesindedir.

Ayrılık fikri ne içte ne de dışta destek bulmuştur; bu yüzden bu fikrin hukuki zeminle desteklenmesini amaçlayan siyasi çabalar yıllarca Kıbrıslı Türkleri çözüm istemeyen taraf olarak dünya kamuoyunda mahkum etmiştir. Oysa bugün Kıbrıslı Rumların çözüme Kıbrıslı Türklerden çok daha az hazır olduğu açıkça görülmektedir (Hakkı, 2006: 156).

Burada önemle üzerinde durulması gereken bir nokta da şudur: Kıbrıslı Türklerin birleşme talebi Rum dostlarından karşılık bulmamaya devam ederse ortaya yeni bir siyasi durumun çıkıp çıkmayacağı konusudur. Pek tabii ki kendi kaderini belirleme hakkını Annan Planı ile kullanan Kıbrıslı Türkler uluslararası camia tarafından dışlanmış kalmaya mahkum edilirse, çözüm ısrarı uzun süremeyecektir.

Kıbrıs Sorunu'nda çözüm sürecini etkileyecek en önemli faktörlerden biri de Kıbrıslı Türklerin gösterdiği çözüm iradesidir. Bu iradenin kaybedilmesi çözüm yolunda yıllarca yıl geriye

gidilmesi anlamına gelecektir. Özellikle çözüm isteyen Avrupalı liderlerin bunu dikkate alması gerekmektedir. Aksi halde Ortadoğu'daki emperyalist planlar hemen devreye sokulacaktır. Bu da AB içindeki bir sorunun giderek büyümesi anlamına gelmektedir ki AB'nin buna nasıl tepki vereceği de merak konusudur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEVLET SİSTEMLERİNİN UYGULANIŞI

Tabii ki her federal yönetim modelinin barışı sağlayacağı gibi bir kural olmadığı gibi, anlaşamayan etnik toplumların mutlaka savaşacakları sonucunu doğuran bir sosyolojik veya siyasal kural da yoktur. Dolayısıyla asıl olanın salt barışı sağlamak değil ve/fakat her iki tarafın menfaatleri doğrultusunda uzlaşacakları bir işbirliğinin sağlanması olduğunu söyleyebiliriz. Bu işbirliği federal yönetim modelinin uygulanmasıyla da sağlanabilir, konfederasyon modelinin uygulanmasıyla da sağlanabilir ve bununla birlikte hiçbir uzlaşmacı işbirliği sağlanmadan da, bağımsız iki devlet olarak ayrı ayrı yaşayabilecekleri unutulmamalıdır.

Dünyada ne kadar federal anayasa kabul etmiş ülke varsa o kadar da federasyon modeli olduğunu söyleyebiliriz, zira federal olarak nitelenen anayasalarda üniter devletlerin anayasalarında olduğu gibi, söz konusu ülkeye getirilmek istenen sistemin teorisini, anayasayı hazırlayanların düşündükleri modeli ancak soyut olarak kavramak mümkün olabilmektedir. Yoksa uygulama içerisinde sistemin anlamı her ülkenin özgün koşulları içerisindeki evrimi ile, anayasaların içerindeki kelimeciklerden çok dışlarındaki hayatla birlikte gerçek anlamını kazanmaktadır (Field, 1993: 64). Yazılı veya yazısız olabilen anayasalarla birlikte, anayasa gücündeki teamül hukukunun ülkedeki demokratik geleneklerin, kitle örgütlerinin, parti sistemlerinin, seçim sistemlerinin, yasama-yürütme ilişkilerinin tümünün ülkelerin yönetim modellerini belirlemede önemli payları olduğu bilinen gerçeklerdendir. Bu yüzden federal devletlerin her birinin tarihsel, siyasal ve hukuksal gelişimleri farklı olduğundan, hatta ülkenin kaynakları, demografik yapısı, kültürel düzeyi, uluslararası ilişkileri v.s. gibi birçok nedenden ötürü, federal devlet düzenlerinin de oldukça önemli farklılıklar gösterebileceği unutulmamalıdır. Her ülkenin saydığımız nedenler dolayısıyla, benzer anayasalar kabul etseler dahi uygulama içerisinde farklı bir model oluşturacağı gerçeği bir yana bir de federal devletler arasında sayılmakla

birlikte federalizmle bağdaşmayan özellikler gösterdiği iddia edilen ülkelerin varlığı bir çok araştırmacı tarafından ısrarla vurgulanan bir diğer ayrımı ortaya koymaktadır.

Federal Devletler genel olarak iki gruba ayrılmaktadırlar. Bunlardan birincisi şekli ve maddi olarak federal sistemi benimsemiş devletlerdir ve ikincisi de yalnız şekli açıdan federal yapılanmayı benimsemiş olan devletlerdir. Şekli ve maddi olarak federal sistemi benimsemiş olan devletler, hem anayasaları dolayısıyla hem de federal devletin özünü oluşturan üye devletlerin hükümlerine, vatandaşların anayasal güvencelerinin sağlanması, erkler ayrılığı ve ademi merkeziyetçilik gibi unsurların aktif olarak uygulamalarından dolayı federal devlet sayılırlar. Yalnız şekli açıdan federal yapılanmayı benimsemiş olan devletler ise sırf kabul ettikleri anayasaların özelliğinden dolayı federal devlet sayılmaktadırlar ve bu devletlerde gerçekte diktatörlük rejimi ve tek partinin mutlak hakimiyeti esastır. İşçi diktatörlüğüne dayanan Sovyet federalizmini benimsemiş olan devletler ile milli sosyalist partilerin bilfiil mutlak hükümler olduğu devletler bu tip federal devletler grubuna girer. Federal devlet sistemi, günümüzde bütün kıtalarda yaygın olarak varlığını sürdüren bir yapılanmadır (Şenocaklı, 2003: 50-51-53).

3.1. Devlet Sistemlerinin Dünyadaki Örnekleri

Bugün dünyadaki 193 ülkeden sadece 24 tanesinde federal siyasi sistem mevcuttur ve/fakat bu ülkelerin nüfusu toplam dünya nüfusunun neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Avusturya, Belçika, İspanya, İsviçre, Kanada ve Rusya Federasyonu gibi ülkelerin federalizm ile yönetilen ülkelere bir kaçını oluşturduğunu düşünürsek, federal devlet sisteminin oldukça geniş kitlelere yayılmış olduğunu söyleyebiliriz (Forum Of Federations, 2015).

Siyasi bir yapılanma olarak federalizmi tercih eden ülkelerin tarihini sürecine bakıldığında, federal yapılanmanın köklerinin çok eskilere dayanmadığı görülmektedir. ABD 1789, İsviçre 1848, Kanada 1867, Almanya 1871, Avustralya 1901, Avusturya 1920, Belçika 1993 yıllarında federal sistemlerini oluşturmuştur. Federal ülkelerin siyasi sistemlerinde benzer noktalar olabilir ancak tek tip federal sistemden bahsetmek mümkün değildir. Ülkelere göre federalizm tipleri farklılık göstermektedir. Almanya, Avusturya, ABD ve Avustralya'daki federal sistemler benzerlikler göstermektedir. Bu ülkelerde toplumsal yapıdaki farklılıklar korunarak ortak bir kimlik yaratılmaya çalışılmıştır. Anayasalar ayrılma hakkı tanımaz, bu nedenle bu ülkeler geleneksel ulus devletlere daha yakın bir federal sisteme sahiptir. Belçika, İsviçre ve Kanada ise etno-kültürel

gruplara tanıdıkları hak ve özerklikler nedeniyle klasik ulus-devlet modelinden uzaklaşmaktadır. Bu ülkeler iktidar gücünün merkezde toplandığı federal sistemden farklı bir anlayışa sahip federal sistemle yönetilir (Kalaycı H. , 2007: 313).

Ayrıca kendini federal olarak adlandıran devletlerin çok farklı anayasaları, siyasi kurumları, gelenekleri ve uygulamaları vardır. Federalizmin birçok yönden farklılık gösteren bu yapısından dolayı, federalizm teriminin siyasi bir devlet sistemi olarak tanımlanmasında bazı güçlüklerle karşılaşılmaktadır (Uygun, 1997: 2). Bu nedenle federalizm en basit tanımıyla egemenliğin merkez ve çevre kurumları tarafından paylaşıldığı siyasi bir sistem olarak ifade edilebilir. Daha geniş bir tanımlama yapmak gerekirse federalizm, egemenliğin veya siyasi iktidarın, her biri kendi yetki alanında diğerinden bağımsız olacak şekilde, merkezi ve yerel yönetimler arasında bölündüğü bir yapılanma olarak da ifade edilebilir (Wheare, 1946: 10)

Federasyon kavramını bir devlet sistemi olarak ele aldığımızda, konunun devletlerarası ve devlet içi boyutları ortaya çıkmaktadır (Burgess, 2000, s. 246). Bu iki boyut federal bir yapının nasıl ortaya çıktığını anlamamız açısından önemlidir. Buna göre federal devlet sistemi ya devletlerin bir araya gelerek kurumsal ve yapısal bakımdan yeni bir bütün oluşturmalarıyla, ya da bir devletin kendi içindeki farklı koşulların ayrışması ve ortaya alt birimler çıkmasıyla meydana gelir (Ginderachter, 1994). Dolayısıyla federasyon, bir bütünleşme sürecinin de parçası olabilir, bir çözülme sürecinin de (Croisat ve Quermonne, 1999: 12-15) parçası olabilir. Bu şekilde, çözülme sürecinin parçası olan federasyon, yetki devri yoluyla federalizm olarak tanımlanır ve sağlıklı bir federalleşme türü olarak görünür çünkü bu durumda yetki devri yoluyla federalizm, bağımsız bireylerin gerçekleştireceği bir sözleşme çerçevesinde bir araya gelmesini ifade eden temel unsuruyla uyumlu olmamaktadır (Tremonti, 1998: 195). Öte yandan tarihsel süreçte ABD, Almanya, İsviçre örneklerine baktığımızda devletlerin bir araya gelerek kurumsal ve yapısal bakımdan yeni bir bütün oluşturmalarıyla oluşan federalleşmeye rastlarken, yetki devri yoluyla federalleşme biçimine tam olarak uyan örnek, 1993 yılında oldukça karmaşık bir federal yapıyı benimseyen Belçika'dır. Ancak Belçika'nın 1993'te geldiği nokta statik bir federal yapı olarak değil, devam eden süreçte bir aşama olarak değerlendirilmiştir. Tarihsel örneklere baktığımızda federe ve federal sistemler şeklinde örgütlenmeyi benimsemiş devletlerde, merkezi otoritenin federalleşme sonrasında da güçlendiği ve federe devletin uluslararası alanda temsil yetkisinin merkezi otorite karşısında büyük ölçüde kısıtlanmış durumda olduğu gözlenmiştir (Pazarcı 1993:

90). Bu bakımdan ilgili literatürün önemli bir kısmında tarihsel deneyimlerden yola çıkılarak sağlıklı bir federalleşme sürecinin ancak devletlerin bir araya gelerek kurumsal ve yapısal bakımdan yeni bir bütün oluşturmalarıyla oluşan federalleşme şekilde gerçekleşebileceğine ve yetki devri yoluyla gerçekleşen federalleşme biçiminin yeterince belirgin bir örneğinin bulunmadığına dikkat çekilmektedir (Teziç 1991: 132)

Federal kelimesinin devletler hukuku kapsamında olduğundan ve bir devletin yapılanmasını ifade ettiğinden yola çıkarak, dünyadaki örnekleri itibariyle farklı siyasi yapılarda ve devlet, cumhuriyet, kanton, bölge gibi farklı isimlerle anılan bir federe devletin, kendisini uluslararası alanda temsil yetkisinin merkezi otorite lehine büyük ölçüde kısıtlanmış durumda olduğunu söyleyebiliriz (Pazarcı 1993: 91).

Dünyada ne kadar federal anayasa kabul etmiş ülke varsa, o kadar da federasyon modeli olduğu düşüncesinden çalışmanın başında bahsedilmektedir. Federal olarak nitelendirilen anayasalarda, aynı üniter devletlerin anayasalarındaki gibi, söz konusu ülkede anayasayı hazırlayanların düşündükleri modelle birlikte getirilmek istenen sistemin teorisini kavramak, ancak soyut olarak gerçekleşebilmektedir. Aksi taktirde devlet sisteminin anlamı, uygulamada her ülkenin özgün koşulları içerisinde evrimleşerek, anayasaları oluşturan kelimelerden ziyade, dışlarındaki hayatla birlikte gerçek anlamını kazanıyor. Hatta anayasalarla birlikte, anayasa gücündeki teamülle birlikte, ülkedeki demokratik geleneklerin, kitle örgütlerinin, parti sistemlerinin, seçim sistemlerinin ve yasama-yürütme ilişkilerinin de ülkelerin benimseyecekleri devlet sisteminin belirlenmesinde önemli payları olduğu bilinen gerçeklerdendir.

Dolayısıyla federal devletlerin her birinin tarihsel, siyasi ve hukuksal gelişimleri farklı olduğundan ve ayrıca ülkelerin kaynakları, demografik yapıları, kültürel düzeyleri, uluslar arası ilişkileri gibi pek çok nedenle, federal devlet düzenlerinin de birbirleriyle karşılaştırıldığında oldukça önemli farklılıklar gösterebileceği unutulmamalıdır (Sarica, 1975: 7) Belirtilen nedenlerden dolayı her ülkenin, benzer anayasalar kabul etseler bile uygulamada farklı bir federal devlet düzeni oluşturacağı gerçeğinin yanında, bir de federal devletler arasında sayılan ve/fakat federalizmle bağdaşmayan unsurlar ihtiva eden ülkelerin varlığı da bir çok araştırmacı tarafından ısrarla vurgulanan bir diğer ayrımı ortaya koymaktadır.

3.2. Kıbrıs'a Örnek Teşkil edebilecek Emsal Devletler

3.2.1. Belçika

Valon ve Flaman halklarının 18. yüzyılın sonunda Fransa İmparatorluğu'nun kontrolüne girmesiyle henüz kurulmamış olan Belçika'nın daha o zamandan, bugünkü kaderini çizdiğini söyleyebiliriz. Her iki halkın yaşadığı bölgeye Fransız dili ve kültürü empoze edilmiş ve Belçika'yı kuran Valon ve Flaman elit sınıfı da bu dönemde oluşmuştur. Dolayısıyla, 1830'da Fransız dili ve kültürü temel alınarak kurulan Belçika'da Flamanca bastırılmış, Fransızca dayatılmıştır diyebiliriz. Flamanların tarihi incelendiğinde Flamanlar dillerine, kültürlerine, toplumsal değerlerine sıkı bir şekilde sahip çıkan güçlü bir halk olarak karşımıza çıkmaktadır. Belçika kurulana kadar Flamanlar hiçbir egemen gücün baskısı altında kültürel ve dilsel özelliklerini kaybetmemiştir. Flaman dilinin korunması ve kullanılması için her zaman mücadele etmişlerdir. Bu nedenle Belçika'nın kuruluşuyla birlikte hem resmi dilin Fransızca olmasına karşı Flaman direnişi başlamış, hem de yıllarca aralarında sürekli siyasal çekişme yaşanacak Valon ve Flaman halklar Belçika çatısı altında toplanmıştır. Dil haklarını kazanmak isteyen Flaman halkının başkaldırısı kısa sürede siyasallaşmış ve Flaman Hareketi doğmuştur. Belçika Hükümeti Flaman direnişine yasal düzenlemelerle cevap vermiş, bu süreç Flamanlara dil haklarını kazandıracak dil kanunlarının çıkmasıyla sonuçlanmıştır (Wayenberg, 2011: 79).

Flaman hareketi, yavaş ama sağlam adımlarla, Belçika'da iki dilli bir resmi yapı kurulana kadar mücadeleyi bırakmamıştır. Flamanların başarısının arkasında yatan bir diğer neden, Valonların Flaman halkının karşısında güçlü bir muhalif güç oluşturamamış olmasıdır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında dil kanunlarının yerini anayasal reform paketleri almıştır. Federal Belçika'nın siyasi yapısında merkezden çevreye devredilen yetkilerle oldukça güçlü bölgeler ve topluluklar oluşturulmuş, bölgeler ekonomik ve siyasal özerklik kazanmış, topluluklar ise kültürel özerkliğe sahip olmuştur. Belçika'nın geçirdiği siyasal değişim, Valon ve Flaman halkları arasında bir uzlaşma zeminini oluşturamamıştır. Valon ve Flaman toplumları arasındaki bu sorun kısa vadede çözülememiş, Flamanlar ekonomik olarak tamamen bağımsız olmak istemişlerdir. Flaman ekonomisi oldukça güçlü bir yapıya sahiptir, bu nedenle Flamanlar mali konularda neredeyse tümüyle bağımsız olacak şekilde bir özerklik talep etmişlerdir. Bir başka ifadeyle ekonomik zenginliklerini Valon Bölgesi'ne aktarmadan kendi bölgelerinde tutmak istemişlerdir. Bu da merkezi yönetimin elinde bulunan mali yetkileri Flaman Bölgesine devretmesiyle

gerçekleşebilecekken, zayıf bir ekonomiye sahip olan Valonlar böyle bir değişimi kabul etmemişlerdir. Belçika örneğinden yola çıkarak şunu söyleyebiliriz: Ulus kimliğini tam olarak oluşturamayan toplumlarda, iyi kurgulanmadığı ve kontrollü yetki dağılımı yapılmadığı takdirde, federal yapıya geçiş sorunların çözümüne bir katkı sağlamamakta, tam tersine sorunları derinleştirebilmektedir (Bouvier, 2012: 48).

Belçika'da üniter devlet yapısından federal sisteme geçiş toplumsal dinamiklerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Valon ve Flaman toplulukların taleplerini karşılamak için bölgeselleşme ile başlayan ve federal yapıya geçiş ile devam eden sistem değişikliği merkezden çevreye çok fazla yetki devrinin yapılmasına imkan sağlamıştır. 1830 yılında Belçika'nın kuruluşundan bu yana kuzeyde Germen kültüründen gelen Flamanlar, güneyde Latin kültüründen gelen Valonlar yaşamışlardır. Belçika'da ulusal medya ve siyasi partiler mevcut olmamıştır. Her bölgenin kendine ait ulusal marşı, medyası ve partileri olmuştur. Her bölge kendi dilini kullanmış ve birbirleri ile iletişim kurmamıştır. Ulusal değerlerden ziyade bölgesel değerler ön planda tutulmuştur. Mevcut bu yapıya ülkedeki siyasal sorunlar da eklenince, Belçika'nın bölünme senaryoları hayata geçmiştir ve sonuç olarak Belçika Fransızca konuşulan Valon ve kendi dillerini konuşan Flaman bölgelerinin yanı sıra Valon-Flaman ortak, iki dilli Brüksel olmak üzere üç temel bölgeden oluşan bir federe devlet halini almıştır. Söz konusu bölgeler münhasır dil bölgeleridir. Buna göre Valon bölgesinde bütün işlemler Fransızca, Flaman bölgesinde ise Flamanca yapılmaktadır. Etnik kökene dayanan herhangi bir kısıtlama konmamıştır (Wayenberg, 2011: 71).

3.2.1.1. Belçika modelinin Kıbrıs'ta Uygulanabilirliği

Kıbrıs'ta Türk ve Rum kesimleri açısından iki ayrı münhasır dil bölgesi oluşturulması, gerek Türk tarafının, gerekse Rum tarafının Annan Planı tartışma sürecinde ortaya koydukları birtakım sıkıntıları ortadan kaldıracaktır. Türk tarafı, kendi nüfusunun Rumlara göre daha az olması, Rum tarafı ise Türkiye'den gelecek olası bir göçün yaratabileceği sıkıntılardan dolayı homojen bir yapıyı tercih etmektedir. Fakat bunun etnik kökene dayandırılması ve yasa ile kısıtlanması doğru olmayacaktır. Kıbrıs'ta mevcut durumu Belçika'dan ayıran en temel fark, üçüncü bir ortak bölgenin olmayışıdır. Bu sorunu çözmek adına yaratıcı bir politik yapılanma örneği gösterilmesi tamamen ihtimal dışı görülmemelidir (Koç, 2005: 450-451). Dolayısıyla Lefkoşa'da mevcut yeşil hat bölgesinde bulunan ve hala BM tarafından merkez olarak kullanılan eski havaalanı ve civar bölgelerin, federal hükümet binalarının inşası için ayrılması şeklinde bir

görüş birliği mevcuttur. Bu alan, mevcut meskûn mahallere doğru biraz genişletilerek Lefkoşa içinde bir Türk-Rum ortak bölgesi ortaya çıkartılabilecek niteliktedir. Hatta Annan Planı'nda Rumlara bırakılması öngörülen Maraş ve Güzelyurt bölgeleri de ikinci ve üçüncü ortak bölgeler olarak düşünülebilir. Türkçe ve Rumcanın yanı sıra İngilizcenin de resmî dil olarak kabul edilebileceği bu ortak bölge veya bölgeler, Belçika'da Brüksel'in vazifesini görebilecektir.

Pazarıcı'ya göre (2012), Türk tarafının Belçika modeli önerisini masaya taşımasıyla, tıkanan müzakere süreci Türk tarafının iyi niyeti ile aşılmış olacaktır; yok eğer Rumlar bu öneriyi de reddederse onun gereğini yapacak fırsat ve zemin doğacaktır. İkincisi, bu model, örneğin Rumlardan mülklerine dönmesi konusunda yaşanan sıkıntıyı aşabilecek bir içeriğe sahiptir. Şöyle ki; bir Rum mülküne dönmek isterse bunun önünde resmî-hukuki bir engel olmayacaktır. Fakat dönen Rum bilecektir ki ikametini Türk tarafına geçtiği andan itibaren hayatını Türkçe idame ettirmek mecburiyetindedir. Böylece Annan Planı tartışmalarında Türk tarafında büyük rahatsızlık yaratan Rumlardan Türk bölgelerinde yerleşmeleri fikrine karşı demokratik bir alternatif ortaya konulmuş olacaktır (Ertan Efeğil, 2001: 145). Benzer bir şekilde Lefkoşa, Maraş, Güzelyurt, hattı bugün BM kontrolünde bulunan Yeşil Hat bölgelerinin külliye Rumlara terk edilmesi yerine ortak bölgeler yaratılması yolu ile Türklerin yeni bir göç zorluğuna mecbur edilmeleri engellenmiş olacaktır. Üçüncüsü, bu ortak bölge sayesinde bir taraftan iki toplumlu ticaretin önü açılırken, öte taraftan Türkler ve Rumlar kendi dil bölgelerinde kendilerine özgü yapılarını muhafaza edebileceklerdir. Dördüncüsü, ortak bölgede oturan vatandaşların oyları, kolayca ortaya konulacak basit bir formülle hem Türk, hem de Rum başkan adaylarının seçilmesinde etkin olacaktır; böylece bir yandan Rumlardan önerdiği çapraz oy fikri fiilen hayata geçirilirken, öte yandan Türk tarafının prensipte hassasiyet gösterdiği bazı sorunların önüne geçilmesi mümkün olacaktır. Örneğin ABD'de uygulanan modele benzer bir seçme koleji ihdas edilmesi sureti ile başkan ve başkan yardımcısının kendi dil bölgelerinin yanı sıra ortak bölgede de ayrıca çoğunluğa sahip olmasını gerektiren bir model üzerinde çalışılabilir (Manisalı, 2003: 110).

Tamçelik'e göre (2008), böyle bir öneri, Türk tarafının Annan Planı sürecinde yakaladığına benzer bir şekilde hamle üstünlüğünü yeniden ele alması sonucunu doğurabilir. ABD'nin Irak'tan çekilme stratejisinin ayrıntıları, Tunus ve Mısır halk isyanları ve hükümet değişiklikleri ile Libya'da yaşanan savaş durumu, Kıbrıs'ın güneyinde petrol-doğalgaz bulunması, Rum Kesimi-İsrail yakınlaşmasının sebep ve sonuçları gibi Doğu Akdeniz havzası üzerinde yaşanan gelişmeler

dikkate alındığında, Türk tarafının Kıbrıs'ta pro-aktif davranmasının önemi ortaya çıkar. Doğu Akdeniz'de yaşanan son gelişmeler göstermektedir ki uluslararası baskılar altında toplanan çok taraflı bir konferansta Türk tarafının önüne konulabilecek olası bir planın, bizzat Türk tarafının kendisi tarafından hazırlanan bir plana göre artıları ve eksileri daha bugünden çok iyi değerlendirilmelidir (Manisalı, 2003: 111).

3.2.2. Kosova

Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesi ve ardından 22 Temmuz 2010 tarihinde Uluslararası Adalet Divanı tarafından bu bağımsızlık ilanının uluslararası hukuka aykırı bulunmaması sadece Balkanlarda değil dünyanın pek çok yerinde süregiden emsal tartışmalarına yeni bir boyut katmıştır. Uluslararası Adalet Divanı'nın bu kararı, kararın lehinde ve aleyhinde olan devletler açısından uluslararası hukuk bağlamındaki tartışmaları yoğunlaştırırken, Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık ilanını kendisine bir model olarak almak isteyen devlet dışı aktörlerin ve uluslararası alanda tanınma sağlamaya çalışan devletlerin sayısında da artış görülmüştür (Pazarcı, 2012: 78)

Kosova'nın bağımsızlığını elde etmesi ve sonrasında yaşanan süreç sadece hukuki ve siyasi bir gelişme değildir. Bu süreç aynı zamanda Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra tek kutupluluk, hegemonya ve çok kutupluluk arasında gidip gelen ve küresel gücün hangi ellerde ve nasıl bir sistemde toplanacağı konusunda devam eden tartışmaya da yeni bir boyut kazandırmıştır. Bugün gelinen noktada Avrupa'dan Afrika'ya Kafkasya'dan Ortadoğu'ya kadar birçok coğrafyada bağımsızlık ya da tanınma arayışında olan aktörler küresel güç mücadelesi çerçevesinde hukuki ve siyasi bir destek aramaktadır. Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesi uluslararası hukuk ve uluslararası politikada yeni bir tartışma başlatmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen uluslararası sistemde devletlerin egemenliği, toprak bütünlüğü ve sınırlarının kutsallığı yerleşik ilkeler haline gelmiştir (Küpeli, 2000: 25). Bu çerçevede kendi kaderini tayin hakkı belli durumlara özgü kılınmıştır. Bu durumların başında ise sömürgelelikten kurtulma süreci gelmiştir. Oysa Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra barışçı yollardan ya da kanlı çatışmalarla kendi kaderini tayin hakkını kullandığını ileri süren yeni “devlet”lerin sayısında ciddi bir artış görülmüştür. İşte Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık ilanı bu çerçevede emsal tartışmalarına neden olmuştur. Kosova'nın bağımsızlığını diplomatik yollarla engellemeye ya da bağımsızlığını gayrimeşru ilan etmeye çalışan Sırbistan'ın Uluslararası Adalet Divanı'na başvurmasıyla Kosova'nın diğer örnekler için emsal olup olmayacağı yeni bir boyut kazanmıştır. Uluslararası Adalet Divanı'nın 22

Haziran 2010 tarihli kararı, konunun Balkanları aşan bir etkiye sahip olmasına neden olmuştur. Uluslararası Adalet Divanı'nın tek taraflı bağımsızlık ilanının uluslararası hukuka aykırı olmadığına ilişkin görüşü başka bölgelerde bağımsızlık ilanında bulunan aktörlerin kararı sahiplenmesini sağlarken; kararda geçen kendi kaderini tayin hakkına ilişkin değerlendirmeler ve Kosova'nın özgünlüğünün altının çizilmesi süreci hukuksal boyuttan siyasi boyuta sürüklemiştir.

Literatürde kendi kaderini tayin hakkının temelde iki boyutu olduğu görülmektedir. Bu boyutlardan birincisi, devletlerin iç örgütlenmelerine ilişkin olup bir halkın dilediği yönetim biçimini herhangi bir dış baskı olmadan seçmesi hakkıyla ilgilidir. İkinci boyut ise bir halkın bağımsız bir devlet kurmak dâhil dilediği devlete bağlı olmayı seçme hakkı çerçevesinde değerlendirilebilir. Fakat uygulanan uluslararası hukukta bir devlete bağlı olma ya da bağımsız olma hakkına sahip olmanın ya da bu hakkı kullanmanın uluslararası alandaki siyasal gelişmeler çerçevesinde sınırlandırıldığı görülmektedir (Pazarcı, 2012: 10). Kendi kaderini tayin hakkı temelde bu iki boyut üzerine inşa edilmiş olsa da kavram yirminci yüzyıl boyunca bazı değişikliklere uğramıştır. İçsel kendi kaderini tayin ile dışsal kendi kaderini tayin olarak da adlandırılan self-determinasyon kavramı, içeriği sürekli genişleyen bir hal almıştır. Başlangıçta sadece bazı durumlara ve çok özel şartlara bağlı kılınmaya çalışılan dışsal kendi kaderini tayin ya da halkların devlet kurabilirliği sömürgelemeden kurtulmadan iyileştirici ayrılmaya kadar geniş bir yelpazede tartışılmaktadır. Ancak, burada en çok dikkat edilmesi gereken nokta uluslararası hukukun bu konudaki kararlarının baştan beri siyasi tarafının ağır bastığıdır. Kuralın, ciddi olarak gündeme geldiği yirminci yüzyılın başındaki uluslararası ortamın durumundan etkilendiği bilinmektedir (Gözler, 2012: 143). Aynı şekilde 1960'lı yıllarda yeniden öne çıkan kavramın, o dönemde bir yanda Soğuk Savaş çerçevesinde uluslararası sistemde istikrarın korunması diğer yanda İngiltere ve Fransa gibi parçalanmış sömürge imparatorluklarından ayrılan devletlere uygun bir statü sağlama arayışı içinde yeniden şekillendiği söylenebilir. Aynı biçimde Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra yaşanan gelişmelerin, aynı insani müdahale kavramında olduğu gibi kendi kaderini tayin hakkının da içeriğinin yeniden sorgulandığı bir dönemi başlattığı ileri sürülebilir. Kosova'da yaşanan gelişmeler ve Uluslararası Adalet Divanı'nın kararı da bu bağlamda ele alınabilir. Bu bağlamda KKTC de emsal tartışmalarında gündeme getirilen örneklerden birisidir (Kürkçügil, 2003: 75). Hatırlanacağı gibi girişte ileri sürülen temel varsayım Kosova'nın bağımsızlığının uluslararası hukukta ve uluslararası sistemde bazı örneklerin bağımsızlık ilanlarını

meşru kılabilceği, ancak Kosova'nın durumunun her bağımsızlık ilanının meşrulaştırılmasında işe yaramayacağıdır.

3.2.2.1. Kosova, Kıbrıs için örnek teşkil edebilir mi?

Öncelikle KKTC'nin kendi kaderini tayin hakkı olduğunu belirtmekte yarar vardır. KKTC bu hakkı Kıbrıs Anayasası'nda halkların kendi kaderini tayin hakkı bulunduğu ve Kıbrıslı Türklerin de adanın iki halkından birisi olma nedeniyle bu hakka sahip olduğu gerçeğinden almaktadır. Kosova örneğinde Uluslararası Adalet Divanı'nın verdiği karar, kendi kaderini tayin hakkı konusunda net sınırlar çizmese de, kararda kendi kaderini tayin hakkı konusunda yer alan geniş yorum, KKTC için bu sürecin önünü açmaktadır. Ayrıca, Kosova'da Sırp'ların zulmüne uğrayan Kosovalı Arnavutların durumları ile Kıbrıslı Türklerin yaşadıkları arasındaki benzerlik de Türklerin kendi kaderini tayin hakkını kullanmasını meşru kılmaktadır. KKTC ile Kosova arasındaki ikinci hukuki benzerlik ise Uluslararası Adalet Divanı'nın kararında belirtilen tek taraflı bağımsızlık ilanının uluslararası hukuka aykırı olmadığı yönündeki görüştür. Bundan böyle KKTC'nin bağımsızlık ilanı en azından tek taraflı olması gerekçesiyle gayrimeşru olarak lanse edilemeyecektir. Öte yandan kararın içinde altı çizilen çok önemli bir husus daha KKTC'nin durumunu desteklemektedir. Bu husus, Kosova ile Sırbistan arasında müzakerelerin ilerlememesi ve sonuç alınmaz haline gelmesi nedeniyle Kosova'nın bağımsızlığının normal karşılanmasıdır (Enver Bozkurt, 2004: 236).

Bilindiği gibi Kıbrıs'ta on yıllardır süren bir müzakere süreci söz konusudur. Adada kalıcı barışın sağlanması ve statünün yerleşmesi için yapılan müzakerelerde, KKTC ile kıyaslandığında GKRY çok daha fazla çözüm önerisine uzlaşmaz yaklaşmıştır. Bu nedenle, eğer müzakere sürecinin başarıya ulaşamaması Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık ilanını haklı kılıyorsa, aynı gerekçe KKTC'nin bağımsızlığının da haklı kılınması için kullanılabilir. Uluslararası Adalet Divanı'nın Kosova kararında KKTC'nin emsal gösterilemeyeceğinin belirtilmesi, hukuki değil siyasi bir karardır. Bu kararın bu şekilde çıkartılmasında başta GKRY, Yunanistan olmak üzere İngiltere ve Fransa'nın karar sürecindeki siyasi baskılarının büyük etkisi bulunmaktadır (Burgess, 2000). KKTC'ye karşı AB ülkelerinin aldığı tavırların sertleşmesinde Türkiye'nin izlediği bazı yanlış politikaların da önemli bir rolü bulunmaktadır. KKTC, Türkiye'nin özellikle AB üyelik sürecinde önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye'de hükümetlerin dış politika hedefleri, Kıbrıs konusunda uygulanan politikalarda farklılıklar yaratmıştır. 2002 yılına kadar Türkiye'de iktidarda

bulunan koalisyon hükümetleri, AB üyeliği ile Kıbrıs konusunun ayrı ayrı ele alınması için büyük gayret göstermişlerdir. Her ne kadar AB, Kıbrıs meselesini her fırsatta Türkiye'nin üyelik sürecinde bir engel olarak ön plana çıkarmaya çalışsa da; özellikle 1997-2002 yılları arasında, bu durum dengede tutulabilmiştir (Cem, 2009: 274). Bu kapsamda yapılan girişimler neticesinde gerek Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde gerekse 2000 yılında açıklanan Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Kıbrıs'ın Türkiye'nin üyelik sürecinde hukuki bir koşul değil; “siyasal diyalogun bir unsuru olduğu” açıkça belirtilmiştir (Cem, 2009: 333). 2002'de Türkiye'de yaşanan iktidar değişikliği, AB ve dolayısıyla Kıbrıs politikasına da yansımıştır. Bu konuda dönemin başbakanı Tayyip Erdoğan; “Türkiye'nin AB ve Kıbrıs sorunları birbiri ile bağlantılıdır. Bunların bir arada ele alınması (Erdoğan: AKP'nin Kıbrıs Politikası Farklı, 2012) ve çözülmesi gerekmektedir. Geçmiş hükümetler bunları ayrı ayrı ele alarak yanlış yapmış ve çözümsüzlük siyaseti uygulamışlardır” şeklinde bir açıklama yapmıştır. Bu açıklama AB'nin Kıbrıs konusunda daha atak bir politika izlemesiyle sonuçlanmıştır. İlk olarak 2002 Aralık Kopenhag Zirvesi'nde Kıbrıs sorununun çözümü Türkiye'nin üyelik sürecinin önünde hukuki bir koşul olarak tanımlanmış, 2003 İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ilk kez bir koşul olarak anılmış, aynı yıl Brüksel'de yapılan zirvede ise Kıbrıs sorununun çözümü ile Türkiye'nin AB süreci aynı paragrafta ele alınmıştır (Cem, 2009: 342). Son dönem Türk hükümeti, Kıbrıs sorunu ile AB süreci arasında dengeleri muhafaza edemediği gibi, AB içinde yaşanan gelişmeleri de kendi lehine kullanamamıştır. Bu çerçevede, adada Türk tarafının kabul edip, Rum tarafının ise hayır dediği Annan Planı'nın ardından KKTC ile olan ilişkilerini en üst seviyeye çıkarması, AB sürecinde kaşısına çıkarılacak Kıbrıs engeli konusunda Türkiye lehine sonuçlar yaratabilirdi. Ancak Türkiye, 1 Mayıs 2004'te GKRY'nin Kıbrıs Cumhuriyeti adı ile AB üyesi olurken AB'den resmi ya da yazılı bir taaddüt almaya dönük herhangi bir çaba sarf etmediği gibi (Efegil, 2001: 178) 2004 Aralık Brüksel Zirvesi'nde GKRY'yi hukuken tanımak olan bir hukuki değişim garantisi vermiştir. Böylece Kıbrıs Türkiye'ye karşı sürekli kullanılan bir koz haline gelmiştir (Cem, 2009: 333). Hal böyle olunca Uluslararası Adalet Divanı, kararında detaylı bir şekilde Kosova'nın KKTC için emsal olamayacağını dile getirmiştir. Kosova'nın bağımsızlığı sonrasında KKTC'ye emsal olarak gösterilememesi ve KKTC konusunda müsbet adımların elde edilememesinin nedenleri incelenirken, o dönemde adadaki durumun da ayrıca ele alınması gerekmektedir. Kosova'nın bağımsızlığını ilan ettiği gün GKRY'de seçimler yapılmış; uzlaşmaz tavırları ile tanınan Tasos Papadopoulos seçimleri kaybetmiş ve daha ılımlı bir hükümet iş başına gelmiştir. Bu sonuç, Rum

seçmenlerin Kıbrıs'ta eşitlik temelinde adayı yeniden birleştirerek bir çözüme sürekli olarak karşı çıkan ve uzlaşmazlığı ile Kıbrıs'ın bölünmüş kalmasına neden olan Papadopoulos ile yollarını ayırmak istedikleri şeklinde yorumlanmış, sonuçlar GKRY'nin uluslararası kamuoyundaki imajını olumlu yönde etkilemiştir. GKRY, uluslararası kamuoyundan aldığı desteğin de etkisiyle KKTC'nin tek taraflı bağımsızlık ilanının neden kabul edilemeyeceği konusunda Uluslararası Adalet Divanı'na ayrıntılı bir görüş bildirmekle kalmamış; karar sürecinde, etkili aktörleri de kolaylıkla kendi tarafına çekebilmiştir. Kısacası GKRY'de ılımlı bir liderin iş başına geçmesi adadaki tabloyu değiştirmiştir (Keleş, 2012: 78). Özetle, yukarıdaki olgulardan da görülebileceği gibi, Kosova ile KKTC arasında benzerlik kurulmasına ilişkin tartışmadaki KKTC karşıtı havanın en önemli nedenlerinden birisinin Türkiye'nin bu konuda aktif ve başarılı bir siyaset yürütmemesi olduğu söylenebilir. Uluslararası Adalet Divanı'nın kararının hukuksal olmaktan ziyade siyasi yanıyla ağır bastığı ve siyasi yorumlara açık olduğu bir ortamda hangi devletin bu kararın yarattığı rüzgârdan olumlu hangisinin ise olumsuz etkileneceği bu konudaki evrensel uluslararası hukuk kurallarına bağlı olduğu kadar siyasi etkinliğe de bağlı görülmektedir. Bu nedenle, Cem'e göre (2009), Uluslararası Adalet Divanı kararındaki Kıbrıs'a ilişkin ifadelerin siyasi olarak değerlendirilebileceği kendi kaderini tayin hakkı başta olmak üzere değişen uluslararası hukuk kuralları siyasal dengeler ve tarihsel gerçeklikler karşısında Kosova'nın KKTC'ye emsal teşkil edebilmesinin en uygun yolunun Türkiye'nin bu konuda daha aktif bir politika izlemesinden geçeceği söylenebilir.

4.BÖLÜM

KIBRIS'TA SON DURUM

Son on yılda Doğu Akdeniz'de enerji ve deniz alanlarının paylaşımı çerçevesinde devletlerin özellikle MEB ilanı konusunda aktif olduğu gözlenmektedir. Her ne kadar uluslararası hukukta MEB'in sınırlandırılması konusunda hakkaniyet, hakça çözüm, coğrafyanın üstünlüğü, oransallık ve kapatmama gibi temel ilkeler mevcutsa da (Acer, 2005: 85-91) devletler daha çok ikili müzakerelerle ve üçüncü devletlerin hakkını gözetmeden MEB sınırlarını belirlemek istemektedirler.

Doğu Akdeniz'deki enerji ve deniz alanları çekişmesini başlatan tarafın, 2003'te Mısır ile münhasır ekonomik bölge sınırlandırma anlaşması imzalayan GKRY olduğu bilinen bir gerçektir. GKRY'nin 2004 tarihinde BM'ye başvurarak, 2003 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere münhasır ekonomik bölge ilanında bulunmasının, Annan Planı'nın adada oylamaya sunulduğu günlerde yapılmış olması akıllarda soru işaretleri bırakmıştır. 2006'da Mısır'la aynı alanda işbirliği anlaşmaları imzalayan GKRY, 2012'de ise yine Mısır ile doğal kaynakların ortak araştırılması konusunda uzlaşmıştır (Anadolu Ajansı, 2012). Bunlara ek olarak GKRY, 2007'de Lübnan'la ve 2010'da ise İsrail'le MEB anlaşmaları imzalamıştır. Böylece, 2003-2012 döneminde GKRY, Doğu Akdeniz'de kendi güvenliğiyle ilgili Mısır, Lübnan ve İsrail ile anlaşmalar imzalamış ve bölgedeki deniz alanları ve enerji kaynaklarının paylaşılması konusunda uzun soluklu bir rekabet başlatmıştır. GKRY'nin girişimleri üzerine Türkiye ise KKTC ile münhasır ekonomik bölge anlaşması imzalamış ve Güney Kıbrıs ile KKTC'nin oluşturduğu ruhsatlandırma alanında çakışan bölgeler için ihaleye girecek şirketleri kara listeye alacağını ilan etmiştir. Buna rağmen, Güney Kıbrıs tartışmalı parsellerde de ihaleye çıkmış ve Türkiye'ye rağmen birçok uluslararası şirket doğalgaz aramak için bu ihalelere katılmıştır. Güney Kıbrıs'ın Türkiye'nin tüm itirazlarına rağmen belirlediği sahalarda yeni ihale süreci başlatması, Mavi Marmara nedeniyle kopma noktasına gelen Türkiye İsrail ilişkileri, Suriye, Lübnan ve Mısır'daki siyasi durum (Bahgat, 2011). Doğu Akdenizde yeni bir politika geliştirilmesi gerekliliği ortadadır. Hem Güney Kıbrıs'ın hem de İsrail'in Doğu Akdeniz de doğalgaz rezervi bulmaları iki ülkeyi yakınlaştırmış, doğalgazın üretimi ve arzı konusunda ortak politikalar ve projeler üretme yoluna sokmuştur Mavi Marmara krizinden sonra Türkiye ile olan askeri anlaşmaların iptalinin ardından İsrail aynı zamanda Güney Kıbrıs ve Yunanistan ile askeri alanda işbirliğine gitmiş, ortak tatbikatlar düzenlemiştir. Özellikle kısıtlı bir hava sahasına sahip olan İsrail, Yunanistan ve Güney Kıbrıs ile ilişkilerini geliştirerek, bu iki ülkenin hava sahasını eğitim maksatlı kullanmaya başlamıştır. İsrail bu ülkeler ile olan ilişkilerini sadece askeri alanda değil, ekonomik alanda da geliştirmiştir. Ekonomik anlamda zor günler geçiren Kıbrıs ve Yunanistan dünyadaki Yahudi sermayesini ülkelerine çekebilmek için İsrail ile ekonomik ilişkilerini her geçen gün (Brendan O'Malley, 1999). Türkiye ile yaşanan krizin ardından İsrail'in bölgede edindiği iki ayrı dost, Yunanistan ve Kıbrıs Rum Kesimi'dir. Bu üç ülke ve Mısır arasındaki en büyük işbirliği potansiyeli Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarıdır. İsrail ve Mısır'la sorunlar yaşayan, Kıbrıs Rum Kesimi'ni ise tanımayan Türkiye, yanı başındaki bu enerji denkleminde yok sayılmaktadır. İsrail ise sahip olduğu rezervleri nereye ve nasıl ihraç edeceğini

bilmemektedir. Mısır'ın Doğu Akdeniz'deki en büyük rezervleri bulmasının ardından o pazar kapanmış bulunmaktadır. Uluslararası şirketlerin yanı sıra Türk ve İsraili enerji şirketleri, bölgedeki potansiyeli değerlendirmek için hem İsrail hem de Türkiye'deki yönetimlere telkinde (Ratner, 2011). Türkiye'nin dış politikasında son 5 yıl içerisinde yukarıda belirtilen sebeplerle, özellikle Mısır ve İsrail ile bozulması ve GKRY'nin bu ülkelerle iyi ekonomik ve siyasi ilişkiler kurması ve Türkiye'nin dışlanmasına rağmen Kıbrıs'ta son dönemde çözüme yönelik oldukça önemli gelişmeler de yaşanmaktadır. KKTC Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı ile Rum Yönetimi Lideri Nikos Anastasiadis arasında, Annan Planı'nın referanduma sunulduğu 2004 yılından beri Kıbrıs, ilk kez çözüme bu kadar yakınlaşmış, devam eden görüşmelerde de kritik bir süreç girilmiştir. İki taraf arasında siyasi eşitliğin temelini oluşturacak olan yönetim, güç paylaşımı ve mülkiyet konularında uzlaşmayı zorlaştıran sorunlar yaşandığı herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Görüşmelerin olumlu geçtiğine inanan kesimin kurulması olası federal devlet sisteminden beklentisi; iki kurucu devlet olması, bu devletlerin kendi meclisleri, hükümetleri, yerel yönetimleri olması ve de bütün bu yönetsel oluşumların da bir federal çatı altında toplanmasıdır. Ayrıca Türklerin ve Rumların eşit şekilde temsil edilmesi, Federal Cumhurbaşkanlığının da dönüşümlü olarak yapılması, kısacası mutlak bir eşitlik sağlanması istenmektedir.

Şu ana kadar gelinen noktada, yukarıda belirtilen isteklerin ne kadarını karşılayan bir ilerleme kaydedilmiştir dersek, kayda geçmiş herhangi bir metin oluşturulmuş ya da Cumhurbaşkanı Akıncı'nın asla vazgeçilmeyeceğini vurguladığı dönüşümlü başbakanlık konusunda henüz bir uzlaşma sağlanmış olduğunu söyleyemeyiz. Bununla birlikte mülkiyet sorunu da, iade ve tazminat seçenekleriyle tehlike arz etmektedir, zira iade ile iki kesimlilik, tazminat ile ekonomik durum tehlikeye girecektir ve bu konuda bir komisyon kurulmuş ve mutabakat henüz sağlanmamasına rağmen başvurular alınmaya başlamış olmasına karşın, mülkiyet konusunun geleceği hala başlı başına bir muammadır.

Ayrıca Kıbrıs'ta Doğu Akdeniz enerji rezervlerinin Avrupa'ya taşınmasının gündeme gelmesiyle başlayan hareketlilik, Anastasiadis seçildikten sonar yapılan müzakerelerle iyice artmıştır. Ancak, Türkiye'nin, Güney Kıbrıs'ın "müzakerelerde nihai bir sonuca ulaşmadan sondaj faaliyetleri başlatmasına" tepki olarak, KKTC açıklarına Barbaros Hayrettin Paşa sismik araştırma gemisi ve ona eşlik eden bazı donanma gemilerini göndermesi neticesinde, Anastasiadis müzakere masasından kalkmış ve tek taraflı olarak görüşmelere son verilmiştir. 2014 ekim ayında yaşanan

bu gelişmeyle birlikte Anastasiadis, “Barbaros Hayrettin Paşa gemisi, Doğu Akdeniz’den çekilene kadar müzakereleri askıya aldığı” açıklamıştır. Çok yakın zaman içerisinde meydana gelen gelişmeler göz önüne alındığında, KKTC’nin tutumunun; çözüm ve sonuna kadar masadan kalmayacak taraf olma konusunda kararlı, ancak “çözüm olsun da nasıl olursa olsun” şeklinde bir bakış açısını reddeden bir yapıda olduğunu görmekteyiz.

Bugün Kıbrıs’ta ulaşılabilecek olan nihai çözümle ilgili olarak; KKTC Cumhurbaşkanı Akıncı ile GKRY Lideri Anastasiadis arasında sürdürülen görüşmeleri bir sonuca bağlayacak olan antlaşmanın, AB’nin primer hukukuna dahil olarak AB Müktesebatı’nın (Acquis Communautaire) bir parçası olması sağlanmadığı takdirde, varılacak anlaşma ancak 1960 Garanti ve İttifaklar Antlaşması gibi kağıt üzerinde kalabilir ve bunun yanı sıra Rumlar, kendilerini güçlü hissettikleri ve uluslararası konjonktürün kendi yanlarında olduklarını algıladıkları anda hemen yapılacak bu antlaşmayı kendi lehlerine değiştirmeye ve 1963’te yaptıkları gibi antlaşmaların ve Anayasanın Türklere tanıdıkları hakları gasp etme cihetine gidebilirler (Özgöker, 2015).

KKTC Cumhurbaşkanı Akıncı, Avrupa’da sahip olduğu olumlu imajla Kıbrıs konusunda varılacak olası bir Federal Birleşik Kıbrıs çözümü ile Türkiye’nin de Avrupa ile olan ilişkilerine yeniden derinlik kazandırabilecek bir liderdir. Akıncı ve Anastasiadis’in olumlu ve çözüm odaklı olmaları, birbirlerini rakip olarak değil de ortak olarak görmeleri oldukça yapıcı bir tutum olmakla birlikte, Kıbrıs sorununu çözmeye pek tabii ki yetmeyebilir. Burada yapılması gereken, her iki toplumun da tarihte yaşamış olduğu olayları objektif olarak değerlendirebilmeye başlaması, aynı çatı altında ortak acılara sahip olunduğunu kabul etmesi ve milliyetçi bir anlayışın ancak iki halkı birbirinden uzaklaştırıp yabancılaştırmaya yarayacağını bilmesi olacaktır.

SONUÇ

Bu tez çalışmasının ulaşmaya çalıştığı nihai sonuç, Kıbrıs'ta iki toplumlu ve iki kesimli bir federal devlet sisteminin hukuki bakımdan benimsenmesi ile adil ve kalıcı barışın sağlanması arasında bir ilişki olduğudur.

Kıbrıs'ta, Kıbrıslı Türkleri ve Kıbrıslı Rumları ortak bir çatı altında birleştirecek yeni bir devlet sistemi kurulacak ise, gerekli hukuki ve siyasi şartların karşılanması şarttır. Söz konusu şartlar sağlandıktan sonra taraflar, birliğin ortak çaba ile yaşatılması adına bir uzlaşma sağlayabileceklerdir.

Öncelikle, yakın geçmişte Annan Planı'na verilen destekten yola çıkarak, federal devlet sisteminin yapılandığı Birleşik Kıbrıs'ın, taraflar, garantör ülkeler ve uluslararası alanda hakim güçler tarafından desteklenen tek uzlaşma yolu olduğunu söyleyebiliriz.

Diğer yandan Kıbrıslı Rumlar, ideal bir çözüm olmadığı fikrinin yarattığı endişe duygusuyla, tarafların meydana getirdiği ve uzlaşılabilirlik hissi yaratacak olan bir federal birleşme fikrini onaylayacaklardır ve/fakat tam da bu noktada da, AB ve ABD gibi uluslararası alanda hakim güçlerin ve garantör devletlerin de her türlü fırsatta Kıbrıs için tek çözüm yolunun federal devlet sistemi olduğunu tekrarladıklarını hatırlatmak gerekir.

Bu tez çalışmasının ikinci bölümünde belirtildiği üzere, devlet sistemleri arasındaki temel farklar göz önünde bulundurulduğunda, konfederal sistemin güçlükleri bize uzun vadede, sürekliliği olan bir çözüm olup olmadığı konusunda soru işaretleri yaratmaktadır. Zira, konfederal devlet sisteminde, üniter devlet sistemindeki gibi, ulusal kimlik önceliklidir. Yurttaşlar kendilerini öncelikle konfederal birliğe değil ve/fakat ulusal devletlerine bağlı hissederler ve/fakat federal devlet sisteminde ise yurttaşlar için hem ulusal, hem de bölgesel kimlikleri önem taşır. Yurttaşlar, federal yönetime de federe yönetime de bağlılık duyarlar ve ayrıca büyük sorunların çözümü için federal yönetime, diğer pürüzler için ise federe yönetimlere başvururlar.

Kıbrıslıların tek bir ulusa mensup olmamaları ve tek bir ulusal kimliği en öncelikli sıraya koymalarının mümkün olmadığı gerçeğiyle, Kıbrıslıların üniter devlet sistemindeki toplumsal yapıya uymadıklarını ve konfederal devlet sisteminde de benzer sorunu yaşayacaklarını söyleyebiliriz. Zira iki ayrı ulusal kimliğin rekabet etmesine ve çatışmasına zemin hazırlayacak

olan bu çözüm, Kıbrıslı Rumlar tarafından reddedilmektedir. Ayrıca konfederal çözüm şeklinin de, uluslararası hukuk ve mülkiyet konuları açısından geçerli çözümler sunamadığı açıktır.

Bütün bunlardan farklı olarak, federal devlet sistemi, yapısı itibariyle toplumsal farklılığı federal çatı altında bir birliğe dönüştürecek özelliklere sahiptir ve bu da federalizmin Kıbrıs sorununun kalıcı olarak çözülmesi adına umut vadeden bir sistem olarak kabul edilmesine sebep olmaktadır.

Ayrıca, toplumların yasama ve temsil yetkilerinde dengeli ve eşitlikçi haklara sahip olmaları da zaruridir. Çağdaş federal devletlerde federal yasama organına, federal yönetimin yetki alanına giren konular bakımından yasama faaliyetinin gerçekleştirilmesi ve parlamentonun federe birimlerin ulusal politikanın belirlenmesine katılmasını sağlamak gibi iki temel görev verilmiştir. Bu yüzden federal yasama organları için, hem ulusal, hem de ulusaltı birimlerde oluşan halk iradesinin temsil edildiği organlardır diyebiliriz. Federal devlet sisteminin temel özelliği, parlamentonun iki meclisli oluşudur ve federal devlette yasamanın çift meclisli oluşu doğal bir zorunluluktur. Çünkü yasama, tek yapılı üniter devlet sisteminden farklı olarak, bir bütün olarak halk ve federe devletlere bölünmüş halk şeklinde iki koşul içermektedir ve bu koşulların ayrı ayrı temsil edilmeleri de, federal devlet sisteminin en temel özelliğidir. Konfederasyon, bir devletler topluluğu olmasına karşılık federal devlet sistemi, yasama, yürütme ve yargı organları olan tek bir devlettir.

Buna göre, açıkça görüldüğü üzere, Kıbrıs'ta konfederal bir yapılanmaya gidilebilmesi için öncelikle iki yasal ve meşru devlete ihtiyaç vardır. Oysa şu anda Kıbrıs'ta, biri uluslararası hukuk açısından yasa dışı olarak nitelendirilen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve diğeri de uluslararası hukuka göre tanınmış olan ve/fakat fiilen kurucu ortağı olan Kıbrıslı Türklerden yoksun şekilde yönetilen Kıbrıs Cumhuriyeti devleti bulunmaktadır. Dolayısıyla, konfederasyonun Kıbrıs için uygun devlet sistemi olabilmesi, mevcut siyasi ve hukuki nedenlerden dolayı, federasyonla karşılaştırıldığında oldukça zordur. Kıbrıs'ta kendi kaderini belirleme hakkını haiz iki eşit ve egemen toplum bulunduğu fikrinden yola çıkarak, iki toplum arasındaki iletişimin çok az oluşunun ve birbirlerine karşı duydukları güvensizliğin her iki toplumu da tek bir çatı altında toplamayı engelleyeceği ve kişilere zorla bir şey yaptırılmasının büyük tehlikeler yaratacağına inananlar da konfederal bir devlet sisteminin en mantıklı ve uygulanabilir çözüm olduğunu savunmaktadırlar.

Kıbrıslı Rumlar ve Rum yönetimi, mevcut siyasi ve hukuki durumdan cesaret alarak, yıllardır izledikleri hegemonyacı anlayış ile ilgili olarak çok ısrarcı bir tutum sergilemektedirler. Bu anlayışa göre Kıbrıs adasının binlerce yıllık kültürel mirasıyla bir Elen Adası olduğu ve bu durumun da siyasi ve hukuki olarak resmileştirilmesi gerekmektedir. Kıbrıslı Türkler ise Kıbrıs adasında yaşayan misafirlerdir ve Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşı olan azınlık olarak kabul edilmektedirler. Onlara göre Kıbrıslı Rumların, Kıbrıslı Türklerle herhangi bir alanda eşit olmaları veya aynı haklara sahip olmaları kabul edilebilir bir durum olamaz.

Söz konusu Kıbrıslı Rum yaklaşımının büyük bir şevkle destekleyeceği tek çözüm, tamamen Rum kontrolünde olan, üniter devlet sisteminde ve Kıbrıslı Türklerin azınlık olarak kabul edildiği ve buna uygun azınlık haklarına sahip oldukları, egemen bir devlet yapısı olabilir. Bu tarz bir çözüm, pek tabii ki en başta Kıbrıslı Türkler olmak üzere, ne Türkiye ne de hukukun üstünlüğünü savunan hiçbir kişi, kurum ve kuruluş tarafından kabul edilebilecek bir çözüm olamaz. Dolayısıyla, Kıbrıslı Rumların bugünkü mevcut durumları göz önünde bulundurulduğunda federal veya konfederal hiçbir mantıklı antlaşmaya hazır olmadıklarını söyleyebiliriz çünkü Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türkler ile hiçbir şey paylaşmaya hazır değildir. Fakat paylaşmak, hem federal hem de konfederal devlet sistemini benimseyen çözüm arayışlarında, olmazsa olmaz şarttır.

Bunun yanında ayrıca, bilhassa da Annan Referandumu'ndan sonra, adanın bölünmüşlüğü'nün daha da sağlamlaştığı ve Kıbrıslı Türklerin ayrı mevcudiyetinin referanduma öncesine göre çok daha fazla meşrulaştığına dair yorumlar vardır ve referandumda birleşme yönünde siyasi irade gösteren Kıbrıslı Türklerin mağduriyetinin giderilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Bu noktadan hareketle, özellikle ABD ve İngiltere'nin, Kuzey Kıbrıs'ın de-facto devleti KKTC'yi meşrulaştıracak yasal ve ya yasadışı girişimleri gündemdedir. Bu girişimlerin belli ölçüde başarıya ulaşması sonucunda ortaya çıkacak olan durum, mevcut durumdan biraz daha iyi olabilir; ancak uluslar arası meşruiyetin gerçek kaynağı BM'dir ve uluslar arası camia tarafından kabul görüp resmen tanınmayan bir devletin diğer devletlerle normal ve sağlıklı ilişkiler kurması olası değildir.

Referandum sonrası, mevcut ayrılığın sağlamlaşması akıllara ayrı Türk Devleti'nin, örneğin Annan Planı'nda öngörülen şekliyle uluslararası meşruiyet kazanıp kazanamayacağı sorusunu gündeme getirmiştir. Kuşkusuz, meşruiyet konusu siyasi ve hukuki bir konudur ve bunun

siyasi ayağı açısından bu ihtimal olasılık dahilindedir, ancak hukuken aşılması gereken engeller o kadar fazladır ki bunun yoğun ve uzun soluklu bir mücadeleyi zorunlu kıldığı açıktır. Ayrıca bu devletin doğması, birleşme isteğini sürekli koruyan ve barışçı bir siyaset izlemesine de bağlıdır.

Çalışmada, çeşitli açılardan devlet sistemleri incelendikten sonra Kıbrıslı Türklerle Rumları adil ve kalıcı bir barış içinde yaşatacak siyasi çözümün federal devlet yapılanması olduğu ileri sürülmüştür, ancak federal yapılanmanın doğması ve yurttaşlarına barış ve huzur temin edebilmesi için, mevcut Rum egemen anlayışının değişmesi şarttır. Eğer bu anlayış değişmezse, ada üzerindeki siyasi yapılanmanın türü ve/veya öngördüğü koşullar önemsiz kalacaktır. Diğer bir deyişle, Kıbrıslı Rumların hegemonyacı düşünce yapısı ve adanın tümünü sahiplenmeye hevesli tarihsel koşulların Kıbrıslı Türkler tarafından en zorlu koşullarda bile kabul edilmemiştir; bundan sonra da bunun olmasını beklemek anlamsızdır. Dolayısıyla, adı ne olursa olsun, paylaşmayı istekle kabullenmeyen Rum toplumsal yapısı değişmedikçe ister federasyon olsun isterse konfederasyon, sonuç başarısızlık olacaktır.

Bütün bunların sonunda, ortaya çıkan şu sonuç önemlidir: Kıbrıs'ta adı ne olursa olsun adil ve kalıcı bir çözüme ulaşılması için iki toplumun birbirinin varlığına, öznel niteliklerine ve bunlardan doğan hak ve özgürlüklerine, adayı istekle paylaşacak saygı, sevgi ve güvene, tarihten alınan ve sürekli tekrar yoluyla mitleşen kötü hatıralardan arındırılmış hafızalara, bireysel ve toplumsal hoşgörüyü, ortak bir vizyon ve gelecek arayışına, ve son olarak da ortak Kıbrıslılık kültür ve mirasına saygı göstermesine ihtiyaç vardır ve bu koşullar sağlandığı anda kalıcı bir çözüme ulaşılabilir. Bu koşulların sağlanması adına her iki toplumun da yapması gerekenler vardır ancak Kıbrıs Rum Toplumunun yapması gerekenler çok daha fazladır. Yakın tarihteki bütün gelişmeler bu gerçeği açıkça ortaya koymuş bulunmaktadır. Türk tarafı, Kıbrıs'ta tek çözümün bağımsız ve yansız iki eşit bölgedeki⁷ halktan oluşan ve barışı çiğnenemez güvencelere bağlanmış federal bir Kıbrıs isterken, buna karşın Rumlar, bağımsız, bağlantısız, yansız (Adams-Cottrell, 1968: 76) ve toprak bütünlüğü olan federal bir Kıbrıs devletini tasarlamaktadırlar.

Türk ve Rum tezleri göz önüne alınıp iki taraf açısından incelendiğinde, aynı kavrama verilen anlamların ve getirilen açıklamaların, birbirine taban tabana zıt oldukları görülmektedir. Dolayısıyla Kıbrıs sorununa çözüm aramak amacıyla konuya yaklaşanların, iki tarafın aynı kavramlara verdikleri değişik anlamların da ötesinde, iki toplumun belli bir çatı altında beraberce yaşamaya gerçekten istekli, inançlı ve kararlı olup olmadıklarının bilinmesi gerekir. Tarafların

üzerinde titizlikle durulmasına rağmen federasyon önerisi, bugüne kadar sadece kâğıt üzerinde kalmıştır. Çünkü anlaşmayla öngörülen birçok hususun henüz yerine getirilmemiş olması, federasyonun nasıl olacağı konusunda ciddi bir tartışmaya yol açmıştır. Yani federasyon, iki halktan teşkil edilen bir topluluk (Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler) mu, yoksa siyasi iki birliğin bir araya gelerek oluşturdukları bir oluşum (GKRY ve KKTC) olarak mı anlaşılmalıdır. Burada taraflar arasında ciddi bir anlaşmazlık söz konusudur. Birinci durumda Rum tarafının yorumu, federal merkezîyetçilik söz konusudur. İkinci durumda ise Türklerin düşündüğü, etnik olarak ayrılmış ikili bir oluşum vardır. Gerçekten de tarafların ileri sürülen tezler ve kavramlara verdiği anlamlar üzerinde derinlemesine bir inceleme yapıldığında, her iki tarafın siyasi liderliği iç içe yaşama şartından çok uzakta olduğu görülecektir.

Sonuç olarak, Kıbrıs'ta kalıcı barışa ulaşmak için kabaca iki adımlı bir plan uygulanmalıdır. Birinci adımda yukarıda sözü edilen koşulların iki toplum tarafından da karşılandığından emin olunmalı, ikinci adımda da, bu iki toplumu adil ve kalıcı bir devlet yapılanması altında birleştirmenin siyasi ve hukuki formülü bulunmalıdır. İşte tam da bu aşamada, çalışmamız, bu formülün, bir yanda Kıbrıslı Türklerin başta güvenlik, egemenlik ve temsiliyet konuları olmak üzere, sayısal azınlık olma durumundan doğan kaygılarını gidermeye yönelik ekonomik, kültürel, mülkiyet konuları gibi asimetrik uygulamaları içinde barındıran, diğer yanda da sayıca fazla olan Kıbrıslı Rumların egemenlik ve temsiliyet haklarına hanel getirmeyen ancak bunu yaparken adanın tümüne egemen olma imkanını tanımayan, Kıbrıslı Rumların güvenlik, toprak ve mülkiyet konularıyla ilgili endişelerine yanıt veren, adil, taraflar arasında siyasi ve hukuki eşitliği öngören, başta Türkiye ve Yunanistan olmak üzere, AB ve ABD gibi uluslararası alanda hakim güçler tarafından desteklenen federal bir devlet sistemi olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acer, Y. (2005). *Doğu Akdeniz'de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye*. Uluslararası Hukuk ve Politika.
- Akgönenç, O. (2010). *Türkiye'nin AB Stratejisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aksu, F. (2001). *Turkish-Greek Relations*. Retrieved Aralık 10, 2015, from Turkish Review of Balkan Studies: <http://www.sbu.yildiz.edu.tr/~faksu/Fuatyayinlar/trgrdetente.htm>
- Allison, G. T. (1999). *Yunan Paradoksu*. (B. Tanatar, Trans.) Doğan Kitapçılık.
- An, A. C. (1998). *Holger Ortak Bir Kıbrıslı Kimliğini Görüyor*. Lefkoşe: Cyprus Mail.
- An, A. C. (2002). *Kıbrıs Nereye Gidiyor?* İstanbul: Everest Yayınları.
- Anadolu Ajansı. (2012, Mayıs 21). *Kıbrıs'a 'küçük İsrail' kurmak istiyor*. Aralık 01, 2015 tarihinde NTV: http://www.ntv.com.tr/dunya/kibrisa-kucuk-israil-kurmak-istiyor,U4Yh51L4wU6QLNgY2D_1gA adresinden alındı
- Anzilotti, D. (1946). *Devletler Hukuku Birinci Cilt : Giriş-Genel Teoriler*. (S. Erman, Çev.) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını.
- Bahgat, G. (2011). *Israel's Energy Security: Regional Implications*. *Middle East Policy Council*, XVIII / 3, 01. Aralık 01, 2015 tarihinde <http://www.mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/israels-energy-security-regional-implications#> adresinden alındı
- Balcı, E. (2012). *1997 S-300 Füzelelerinin Kıbrıs'A Yerleştirilmesi Bunalımı*. Aralık 02, 2015 tarihinde Türk-Yunan İlişkileri: http://www.turkishgreek.org/index.php?option=com_content&view=article&id=82:1997-s-300-fuezelelerinin-kbrsa-yerletirilmesi-bunalm&catid=35:kibris&Itemid=56 adresinden alındı
- Bellaigue, C. d. (1999). *Conciliation in Cyprus?* *The Washington Quarterly*, 22 / 2, 183-193. Aralık 01, 2015 tarihinde <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01636609909550396?journalCode=rwaq20> adresinden alındı
- Bouvier, J. (2012). *Local Government in Belgium*. Madrid: National Institute of Public Administration.,
- Brendan O'Malley, I. C. (1999). *The Cyprus Conspiracy: America, Espionage and the Turkish Invasion*. New York: I. B. Tauris.
- Burgess, M. (2000). *Federalism and the European Union: The Building of Europe, 1950-2000*. Birleşik Krallık: Routledge.
- Cadoux, C. (1995). *Droit constitutionnel et institutions politiques, tome 1 : Théorie générale des institutions politiques*. Paris: CUJAS.

- Çelik, E. F. (1975). *Milletlerarası Hukuk (Cilt 456)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Cem, İ. (2009). *Türkiye Avrupa Avrasya: Avrupa'nın Birliği ve Türkiye*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Clerides, G. (1999). *Press Conference By President Of Cyprus. Press Conference By President Of Cyprus (s. 1)*. New York: United Nations. Aralık 01, 2015 tarihinde <http://www.un.org/press/en/1999/19990923.cypruspc.doc.html> adresinden alındı
- Croisat, M., & Quermonne, J.-L. (1999). *L'Europe et le Fédéralisme*. Paris: Montchrestien.
- Denktaş, R. R. (1988). *The Cyprus Triangle*. New York: K. Rustem & Brother.
- Denktaş, R. R. (1999). *The Crux Of The Cyprus Problem. Perceptions Journal Of International Affairs, IV / 3, 1*. Retrieved Aralık 01, 2015, from <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/RaufDenktas.pdf>
- Dodd, C. H. (1998). *The Cyprus Imbroglia*. London: The Eothen Press.
- Dodd, C. H. (1999). *Cyprus : The Need for New Perspectives*. London: Eothen.
- Dursunoğlu, A. (2005). *Stratejik İttifak - Türkiye-İsrail İlişkilerinin Öyküsü*. İstanbul: Anka Yayınları.
- Enver Bozkurt, H. D. (2004). *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım .
- Erdoğan: AKP'nin Kıbrıs Politikası Farklı*. (2012). Hürriyet Gazetesi. aralık 12, 2015 tarihinde alındı
- Eroğlu, H. (1975). *Kıbrıs Uyuşmazlığı Ve Barış Harekatı*. Ankara: Emel Matbaası.
- Ertan Efegil, K. Ü. (2001). *Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını), Kıbrıs Tanıtma Fonu Yardımları ile*. Ankara: HD Yayıncılık.
- Eryılmaz, B. (2012). *Kamu Yönetimi Düşünceler – Yapılar – Fonksiyonlar – Politikalar*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Feyzioğlu, T. (1987). *The Crux Of The Cyprus Question*. Lefkoşa.
- Field, M. A. (1993). *The Structures of Federalism. American University International Law Review*, 8 no. 2/3. Aralık 01, 2015 tarihinde <http://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1861&context=auilr> adresinden alındı
- Forum Of Federations. (2015, Aralık 01). Federalism by country*. Aralık 01, 2015 tarihinde Forum Of Federations: http://www.forumfed.org/en/federalism/by_country/index.php adresinden alındı

Freille, S., Haque, M. E., & Kneller, R. A. (2007). *Federalism, decentralisation and corruption*. Aralık 2015, 01 tarihinde Munich Personal RePEc Archive: <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/27535/> adresinden alındı

Friedrich, C. J. (1999). *Sınırlı Devlet*. (M. Turhan, Çev.) Gündoğan Yayınları.

Galambos, L. (2000, Temmuz 29). *American Hellenic Institute Foundation*. [http://aheworld.org/Cyprus and American Foreign Policy: A Guide to the Key Issues and Events](http://aheworld.org/Cyprus%20and%20American%20Foreign%20Policy%20A%20Guide%20to%20the%20Key%20Issues%20and%20Events) adresinden alındı

Ginderachter, J. (1994). *The Belgian Federal Model*. Avrupa Topluluğu Çalışmaları Birliği (p. *The Belgian Federal Model*). Brüksel: Avrupa Topluluğu Çalışmaları Birliği (European Community Studies Association - ECSA).

Gobbi, H. J. (1992). *Rethinking Cyprus*. Tel Aviv: Editorial Aurora.

Gözler, K. (2012). *Devletin Genel Teorisi - Bir Genel Kamu Hukuku Ders Kitabı*. Bursa: Ekin Basım Yayın.

Gürel, Ş. (1996). *The Role of Third Parties in the Cyprus Problem*. *First International Congress on Cypriot Studies*. Gazimagusa: Eastern Mediterranean University Press.

Hakkı, M. M. (2006). *Kıbrıs Çıkmazı*. İstanbul: Emre Yayınları.

Hasgüler, M., & İnatçı, Ü. (2003). *Kıbrıs'ın Turuncusu*. İstanbul: Anka Yayınları.

Hitchens, C. (2002). *Hostage To History Cyprus: Cyprus from the Ottomans to Kissinger*. NY: Verso.

<http://www.haberler.com/>. (2009, Aralık 11). Aralık 01, 2015 tarihinde The Economist: "*AB Kıbrıs Sorununu Çözemezse, Küresel Sorunları Nasıl Çözebilir?*": <http://www.haberler.com/the-economist-ab-kibris-sorununu-cozemezse-kuresel-haberi> adresinden alındı

http://www.hri.org. (1997, Eylül 16). *Holbrooke: security talks important step*. Aralık 01, 2015 tarihinde <http://www.hri.org>: http://www.hri.org/news/cyprus/cna/1997/97-09-16_1.cna.html#01 adresinden alındı

Kalaycı, D. İ. (Dü.). (2005). *Kıbrıs ve Geleceği*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.

Kalaycı, H. (2007). *Kanada-Quebec Sorunu, Çokkültürcülük, Kendi Kaderini Tayin, Milliyetçilik ve Federalizm, Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaloudis, G. (1999). *Cyprus: The enduring conflict*. *International Journal on World Peace*, 16, 14.

Kantarıcı, Ş. (2005). *Kıbrıs Laboratuvarı*. İstanbul: Alfa Aktüel Yayınları.

Keleş, R. (2012). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*. İstanbul: Cem Yayınevi.

Kızılyürek, N. (2002). *Milliyetçilik Kısılcığında Kıbrıs*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Kızılyürek, N. (2005). *Doğmamış Bir Devletin Tarihi Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- KKTC Cumhurbaşkanlığı Arşivi. (1990). *1990 Yılında Sunulan 27 Sayfalık Türk Önerileri. Aralık 01, 2016 tarihinde KKTC Cumhurbaşkanlığı Arşivi:* <http://www.kktcb.org/upload/pdf/78551.pdf> adresinden alındı
- Koç, S. (2005). *Düinden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Kramer, H. (1997). *The Cyprus problem and European security. Survival: Global Politics and Strategy*, 39 / 3, 16-32. Retrieved Aralık 01, 2015, from <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00396339708442924?journalCode=tsur20>
- Kramer, H. (2000). *A Changing Turkey: The Challenge to Europe and the United States*. Washington: Brookings Institution Press.
- Küpeli, Y. (2000). *Tarihin İzinde Balkanlar Ve ABD*. Ankara: Öncü Kitap.
- Kürkçügil, M. (Dü.). (2003). *Kıbrıs Dün Ve Bugün*. İstanbul: İthaki.
- Kürkçüoğlu, Ö. (2003). *Arap Olmayan Devletlerle İlişkiler*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Labriola, S. (2001). *Il Decentramento Politico negli Stati dell'Unione Europea, Rimini*, Maggioli Editore. İtalya.
- Laipson, E. (1992). *"The United States and Cyprus: Past Policies, Current Concerns," Cyprus: A Regional Conflict and its Resolution*. (N. Salem, Ed.) New York: St. Martin's Press.
- Larrabee, F. S. (1998). *The EU needs to rethink its Cyprus policy. Survival: Global Politics and Strategy*, 40 / 3, 25-29. Aralık 01, 2015 tarihinde <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00396339812331342830> adresinden alındı
- Larrabee, F. S. (1999). *US Policy Toward Cyprus and the Eastern Mediterranean*. New York: Rand.
- Larrabee, F. S. (1999). *US Policy Toward Cyprus and the Eastern Mediterranean: Changing Strategic Perspectives After the Cold War*. Kaliforniya: RAND Corporation.
- Lijphart, A. (1996). *Çağdaş Demokrasiler*. (E. Özbudun, & E. Onurduran, Çev.) Ankara: Yetkin Yayınları.
- Linz, J. J. (1997). *Democracy, Multinationalism and Federalism*. Aralık 20, 2015 tarihinde Fundación Juan March: http://digital.march.es/ceacs-ir/es/fedora/ir:3919?utm_medium=buscador&utm_campaign=tematicos&utm_source=fjm_Juan%20Jos%C3%A9%20Linz adresinden alındı
- Mallinson, W. (2005). *A Modern History Cyprus*. New York: I.B Tauris & Co. Ltd.
- Manisalı, E. (2003). *Avrupa Kısacasında Kıbrıs*. İstanbul: Derin Yayınları.

- Massari, M. (2000). *US Foreign Policy Decision-Making during the Clinton Administration*. International Spectator, 35/2, 91-105.
- Migdalovitz, C. (1996, Aralık 03). *CRS Issue Brief*. Aralık 01, 2015 tarihinde Cyprus: Status of UN Negotiations: <http://www.fas.org/man/crs/89-140.htm> adresinden alındı
- Munro, J. M., & Khuri, Z. N. (1984). *Cyprus: Between Venus and Mars*. New York: Caravan Books.
- Oğan, S. (2005, Şubat 06). *Rusya Federasyonu'nun Kıbrıs Politikası*. Kasım 23, 2015 tarihinde <http://www.turksam.org/>: <http://www.turksam.org/tr/makale-detay/603-rusya-federasyonu-nun-kibris-politikasi> adresinden alındı
- Olgun, E. (1998). *Recognising Two States in Cyprus Would Facilitate Co-existence and Stability*. Survival, 40/3, 40.
- Olgun, M. E. (2001). *Confederation: The Last Chance For Establishing A New Partnership In Cyprus*. *Perceptions Journal Of International Affairs*, VI / 1, 1. Aralık 01, 2015 tarihinde <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/ErgunOlgun.pdf> adresinden alındı
- Olgun, M. E. (2015, Aralık 01). *Turkish Cypriot view: A Confederation for the "Island of Cyprus"?* T.C. Dışişleri Bakanlığı: http://www.mfa.gov.tr/turkish-cypriot-view_-a-confederation-for-the-_island-of-cyprus__.en.mfa adresinden alındı
- Oran, B. (2005). *Türk Dış Politikası Cilt 1*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Örek, O. (1997). *Cyprus problem : why no solution (the obsession that prevents a peaceful settlement in Cyprus)*. Lefkosa: Public Relations Department of the TRNC Ministry of Foreign Affairs and Defence.
- Özgöker, U. (2015). *Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği'ni Kıbrıs'a Teşmil Etmesi Sonucu Yaratılacak Uluslararası Ticaret İmkanları*. İstanbul Gümrük Müşavirleri Derneği Dergisi. Aralık, 27 tarihinde <http://dergi.igmd.org/turkiyenin-ab-ile-gumruk-birligini-kibrisa-tesmil-etmesi-sonucu-yaratilacak-uluslararasi-ticaret-imkanlari/> adresinden alındı
- Öztürk, N. K. (1992). *Federalizm ve Türkiye*. Amme İdaresi Dergisi, 25/4. Aralık 01, 2015 tarihinde Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü (Amme İdaresi Dergisi): http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/bf23076f3897f23_ek.pdf?dergi=Amme%20Idaresi%20Dergisi adresinden alındı
- Öztürk, O. M. (2003). *Doğu Akdeniz Ve Kıbrıs*. Ankara: Altın Küre Yayınları.
- Paul, A. (2012, Şubat 21). Cyprus-Israel: Closer relations create increased tension. Today's Zaman, p. 1. Retrieved Aralık 01, 2015, from <http://www.todayszaman.com/columnist-272128-cyprus-israel-closer-relations-create-increased-tension.html>
- Pazarıcı, H. (2012). *Uluslararası Hukuk Dersleri*. Ankara: Turhan Kitabevi.

- Prodromou, E. H. (1998). *Reintegrating Cyprus: the need for a new approach. Survival: Global Politics and Strategy*, 40 / 3, 5-24. Aralık 01, 2015 tarihinde <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00396338.1998.9688527> adresinden alındı
- Ratip, M. (2012). *Hidrokarbon Adası Kıbrıs'ta Ödülü Kim Kaybedecek?* Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. Aralık 01, 2015 tarihinde <http://www.tepav.org.tr/tr/yayin/s/570> adresinden alındı
- Ratner, M. (2011). *Israel's Offshore Natural Gas Discoveries Enhance Its Economic and Energy Outlook. Washington: CRS Report for Congress*. Aralık 01, 2015 tarihinde <https://www.fas.org/sgp/crs/mideast/R41618.pdf> adresinden alındı
- Reddaway, J. (1986). *Burdened with Cyprus : the British Connection*. Londra: Weidenfeld & Nicholson.
- Rizopoulos, T. B. (1996). *The Cyprus Impasse: What Next?* World Policy Journal, 13/4, 27-39. Aralık 01, 2015 tarihinde http://www.jstor.org/stable/40209501?seq=1#page_scan_tab_contents adresinden alındı
- Rothman, J. (1991, Kasım). *Conflict Research and Resolution: Cyprus*. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 518, s. 95-108. Aralık 01, 2015 tarihinde http://www.jstor.org/stable/pdf/1046499.pdf?seq=1#page_scan_tab_contents adresinden alındı
- Sarıca, M. (1975). *Kıbrıs Sorunu*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Sarıca, M., Teziç, E., & Eskiuyurt, Ö. (1975). *Kıbrıs Sorunu (Cyprus Question) (Vol. 10)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Enstitüsü Yayınları.
- SDE Analiz. (2011). *Türkiye-İsrail İlişkileri*. Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü. Retrieved Aralık 01, 2015, from <http://sde.org.tr/userfiles/file/TURKIYE%20ISRIL%20ILISKILERI.pdf>
- Sezer, S. (2004). *Stratejik Analiz, Kıbrıs Sorunu 2004 Yılı Sonun Başlangıcı Mı?* İstanbul: Asam Yayınları, Aralık 2004, Cilt 5, Sayı 56.
- Şenocaklı, S. (2003). *Federalizm ve Kıbrıs uyumsuzluğu*. Ankara: Tutku Yayınları.
- Slengesol, I.-A. (2000). *A Bad Show? The United States and the 1974 Cyprus Crisis*. Mediterranean Quarterly, 11/2, 99. <http://mq.dukejournals.org/content/11/2> adresinden alındı
- Sonyel, S. R. (1998). *The European Union And The Cyprus Imbroglia*. Perceptions, Temmuz - Ağustos, 33. Aralık 01, 2015 tarihinde <http://sam.gov.tr/the-european-union-and-the-cyprus-imbroglio/> adresinden alındı
- Soysal, M. (1999). *A Solution for Cyprus through Statehood*. Perceptions Journal Of International Affairs, 1. Aralık 01, 2015 tarihinde <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/MumtazSoysal.pdf> adresinden alındı
- Stavriniades, Z. (1976). *The Cyprus conflict: National identity and statehood*. Nicosia: Stavriniades Press.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2009, Kasım 5). T.C. Dışişleri Bakanlığı. Aralık 01, 2015 tarihinde Sayın Bakanımızın İngiltere Dışişleri Bakanı David Miliband ile Ortak Basın Toplantısı: <http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-ingiltere-disisleri-bakani.tr.mfa> adresinden alındı

Tamçelik, S. *Kıbrıs'ta federal çözümü destekleyenlerle, karşı çıkanların görüşleri ve bunların mukayesesi*. Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi, cilt. 1, no. 2.

Taşhan, S. (1996). *The Effect of Cyprus on the Stability and Security of the Eastern Mediterranean*. W. H. Emel Dogramaci (Dü.), First International Congress on Cypriot Studies içinde (s. 82). Gazimagusa: Eastern Mediterranean University Press.

Teziç, E. (1991). *Anayasa Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi.

Theophanous, A. (2000). *Cyprus, the European Union and the Search for a New Constitution*. *Journal of Southern Europe and the Balkans Online*, 2/2, 213. Retrieved Aralık 01, 2015, from <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/713683342>

Tremonti, G. (1998). *"Il Federalismo Fiscale"*, Istituto Lombardo. İtalya: Il Federalismo nella Storia, Milano, Istituto Lombardo di Scienze e Lettere.

Türel, Y. (2001). *Türkiye-İsrail Yakınlaşması*. Ankara: İmaj yayıncılık.

Türkiye Barolar Birliği Yayınları. (1975). *Kıbrıs Raporu*. Ankara: Sevinç Matbaası.

Türkmen, İ. (2005, Şubat 14). *Kıbrıs'ta çözüme niye varılamadı?* Hürriyet, s. 1. Aralık 01, 2015 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/kibris-ta-cozume-niye-varilamadi-296646> adresinden alındı

Udasin, S. (2013, 03 19). *Enviro-Tech*. Retrieved Aralık 01, 2015, from The Jerusalem Post: <http://www.jpost.com/Enviro-Tech/Experts-Israel-should-not-export-natural-gas>

United Nations Security Council. (1999, Haziran 1999). *Security Council Resolutions - 1999*. Retrieved Aralık 01, 2015, from United Nations: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/191/62/PDF/N9919162.pdf?OpenElement>

Uygun, O. (1997). *Federal Devlet (Temel İlkeleri, Başlıca Kurumları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği)*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Wayenberg, E. (2011). *Belgium: A Tale of Regional Divergence?* (F. H. John Loughlin, Ed.) Oxford University Press.

Wayenberg, E. (2011). *Kingdon of Belgium*. Oxford University Press.

Wheare, K. C. (1946). *Federal Government*,. Oxford: Oxford University Press.

Wolfe, J. H. (1988). *Cyprus: Federation Under International Safeguards*. Oxford University Press Publius:, 18/2, 75-89. Aralık 01, 2015 tarihinde <http://publius.oxfordjournals.org/content/18/2/75.full.pdf+html?sid=01a4a041-5cfd-41ea-81e1-5b20f7a72c1d> adresinden alındı

Yaycı, C. (2012). *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye*. Bilge Strateji Dergisi, 4 / 6, 36-37. Retrieved Aralık 2015, 2015, from <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-159-2014040713bs-2012-1-1-70.pdf>

Yaycı, C. (2014). *Doğu Akdeniz 'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü*. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 01. Aralık 01, 2015 tarihinde <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/guvenlikstrjtj/article/view/5000098883/5000092139> adresinden alındı

Yetiş, M. (2006). *Tocqueville ve Merkezîyetçilik Sorunu*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 61/3, 300.

Yıldız, A. (2010). *Ulus Devletin Bunalımı Federalizm Ve Kürt Meselesi*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.

Yıldız, M. (2011). *Ispanya Yönetim Sistemi'ndeki Tekçilik Ve Federalizm Tartışmalarının Değerlendirilmesi*. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 29/2. Aralık 01, 2015 tarihinde <http://www.iibfdergi.hacettepe.edu.tr/article/view/5000113478> adresinden alındı

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI VE SOYADI : SEDEN AŞTI ERON
DOĞUM YERİ VE
TARİHİ : 01.05.1980/ADANA
MEDENİ HALİ : EVLİ
E-MAIL : sedenasti@gmail.com
ADRES (EV) : ERDOĞAN ÖZKARDEŞLER SOK. TAYFUN APT.
NO.5/10 GAYRETTEPE/İSTANBUL

EĞİTİM DURUMU

2014 – 2015 : İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ ULUSLARARASI
İLİŞKİLER BÖLÜMÜ YÜKSEK LİSANS
2000 – 2006 : MARMARA ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ
1990 – 2000 : F.M.V. ÖZEL IŞIK LİSESİ

YABANCI DİL : İNGİLİZCE